

Centraal Bureau voor de Statistiek Evaluatie 2016 - 2020

Eindrapport

25 februari 2022

Centraal Bureau voor de Statistiek

Evaluatie 2016 – 2020

Eindrapport

Den Haag, 25 / 02 / 2022

Auteurs: Bill van Mil
Kevin Hofman
Pauline Modderman
Frederique Uyterlinde
Roel in 't Veld

Samenvatting

Aanleiding en scope

Het CBS is een zelfstandig bestuursorgaan (zbo) dat ressorteert onder het ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK).

Volgens artikel 39 van de Kaderwet zelfstandige bestuursorganen dient de minister van EZK elke vijf jaar een verslag aan de Eerste en Tweede Kamer te zenden ter evaluatie van de doeltreffendheid en doelmatigheid van het CBS. Volgens de Wet op het CBS (artikel 58) dient bovendien de onafhankelijkheid van het CBS onderdeel uit te maken van deze evaluatie. Deze rapportage betreft de hiervoor bedoelde periodieke evaluatie van de doeltreffendheid, doelmatigheid en onafhankelijkheid van het CBS over de periode 2016 tot en met 2020.

De recent (op 1 juli 2020) in werking getreden 'Beleidsregel taakoefening CBS' en 'Regeling werkzaamheden derden CBS' zijn geen onderdeel van de scope van deze evaluatie: ze worden apart geëvalueerd later in 2022.

Aanpak

KWINK groep heeft voor deze evaluatie documenten geanalyseerd, informatie en cijfers opgevraagd en heeft informatie verzameld via interviews binnen en buiten het CBS. Er hebben onder meer (groeps)gesprekken plaatsgevonden met diverse geledingen van het CBS, met het Ministerie van EZK (waar het CBS onder ressorteert), met vertegenwoordigers van alle gebruikersraden van het CBS, met (vertegenwoordigers van onder meer) de ministeries, provincies en gemeenten die statistieken afnemen van het CBS, met kennisinstituten en planbureaus, met samenwerkingspartners en met vertegenwoordigers van het bedrijfsleven. Het onderzoek is begeleid door een begeleidingscommissie onder leiding van een onafhankelijk voorzitter.

Doeltreffendheid

We concluderen dat het CBS doeltreffend is: het CBS voert de wettelijke taken uit, is responsief en levert statistieken van hoge kwaliteit die doorgaans tijdig worden geleverd en die veel worden gebruikt. Het CBS voldoet in de periode 2016-2020 aan de taken uit de wet door Europees-verplichte statistieken en niet-Europees verplichte statistieken op te leveren binnen het basisprogramma en door in opdracht aanvullende statistische diensten voor overheid/overheidsgerelateerde organisaties, onderwijs/wetenschap en (incidenteel) voor private partijen op te leveren.

Het CBS is sterk gericht op de buitenwereld en is op verschillende manieren aangesloten op 'de praktijk, beleid en wetenschap'. Het CBS heeft hiervoor veel voorzieningen ingericht, zoals het werken met gebruikersraden en expertgroepen, vele samenwerkingen (nationaal en internationaal) en het openen van data centers om in te spelen op de behoeften van decentrale overheden. De responsiviteit van het CBS is bijvoorbeeld terug te zien in de statistiekproductie aangaande de coronacrisis.

Het CBS levert tijdig statistieken van hoge kwaliteit. Het CBS heeft verschillende voorzieningen ingericht om de kwaliteit van de statistieken te borgen en te monitoren. Gebruikers en opdrachtgevers zijn positief over de

producten en diensten van het CBS. Veel verschillende partijen maken veelvuldig gebruik van de statistieken van het CBS: overheden, nationale en internationale organisaties, bedrijven, media en burgers.

We concluderen dat het CBS grotendeels voorziet in de statistiekbehoefte, middels het basisprogramma en aanvullende statistische diensten. Er zijn signalen dat de maatschappelijke waarde van het CBS nog groter zou kunnen zijn als het bepaalde producten ook zou maken. Uit de evaluatie komt het beeld naar voren dat het CBS verzoeken voor statistieken meestal inwilligt, waarmee het CBS goed aansluit op de statistiekbehoefte. Tegelijkertijd zijn er signalen dat het CBS soms statistieken wil produceren (of innovaties wil beproeven) die niet of moeizaam tot stand komen. Redenen hiervoor zijn dat het CBS zelf beperkte ruimte heeft om te vernieuwen en innoveren en dat het rondkrijgen van aanvullende financiering soms ook niet lukt (bijvoorbeeld doordat er meerdere potentiële opdrachtgevers zijn). Daarnaast speelt ook onduidelijkheid en onvrede over het onderscheid tussen het basispakket (statistieken gefinancierd vanuit de meerjarenbijdrage van het ministerie van EZK) en de aanvullende statistische diensten (statistieken die door opdrachtgevers zelf gefinancierd worden).

We concluderen dat de verhouding tussen marktpartijen en het CBS een onderwerp is dat leeft. Door enkele marktpartijen die statistisch onderzoek doen en data produceren is kritiek geuit op de rolverdeling tussen het CBS en marktpartijen die aan statistische dienstverlening doen. We spreken in deze evaluatie geen oordeel uit over deze verhouding, want deze verhouding is geregeld in een beleidsregel en een ministeriële regeling die later in 2022 worden geëvalueerd.

Uit de analyse van de doeltreffendheid volgen drie aanbevelingen:

- 1. Vergroot de transparantie in de werkprogramma's, verduidelijk het verschil tussen de statistieken binnen de 'vrije ruimte' in het basisbudget en de statistieken binnen ASD en verhelder dat de statistieken binnen ASD óók maatschappelijk relevant en niet minder belangrijk zijn.** Deze aanbeveling is gebaseerd op de constatering dat de transparantie in de werkprogramma's en over het verschil tussen de statistieken binnen de 'vrije ruimte' in het basisbudget en de statistieken binnen de Aanvullende Statistische Dienstverlening kan worden vergroot. We bevelen aan om in het werkprogramma een overzicht op te nemen van de niet-gehonoreerde statistieken en de redenen waarom deze verzoeken niet gehonoreerd zijn en om duidelijker te rapporteren over de beoogde output. Voorts bevelen we aan om (bijvoorbeeld in de jaarverslagen en in andere communicatie richting de buitenwereld) het verschil tussen de niet-Europees verplichte statistieken en de ASD te verduidelijken en te verhelderen dat de statistieken binnen ASD óók maatschappelijk relevant en niet minder belangrijk zijn. We geven hierbij ter overweging mee om de begrippen 'basis' en 'aanvullend' te herzien, aangezien deze begrippen kunnen leiden tot het verkeerde beeld.
- 2. Houd aandacht voor de IT en de investeringen die nodig zijn om de IT op niveau te houden.** Deze aanbeveling is gebaseerd op de constatering dat het belang van IT top of mind is binnen het CBS, maar dat de financiering hiervan een aandachtspunt vormt. Immers, het CBS is een organisatie waar bescherming van gegevens topprioriteit moet zijn, waarbij tegelijkertijd gegevens met tal van beschermingsmaatregelen toegankelijk moeten worden gemaakt voor onderzoekers om relevant wetenschappelijk onderzoek te kunnen doen (via microdatadienstverlening) en waarvoor (als gevolg van de bezuinigingen) geldt dat er thans weinig financiële ruimte is. De combinatie van deze drie factoren vormt een aandachtspunt.

3. **Ontwikkel het kennismanagement binnen het CBS verder door uitbreiding van de samenwerking tussen de hoogleraren, lectoren en de CBS Academy met universiteiten en hogescholen, en breid de doelgroep van de CBS Academy verder uit.** De verbindingen tussen de hoogleraren en lectoren waarover het CBS beschikt en de betrokken universiteiten en hogescholen kunnen nog verder worden uitgebouwd. In de huidige situatie doceert de CBS Academy bijna uitsluitend voor de eigen medewerkers, terwijl de bij het CBS aanwezige expertise juist bij uitstek geschikt is om de omvangrijke groep van extern betrokken professionals beter bekend te maken met de gebruiksmogelijkheden van door het CBS voortgebrachte statistieken.

Doelmatigheid

We concluderen dat de doelmatigheid zich in de evaluatieperiode positief heeft ontwikkeld. Het CBS heeft bijvoorbeeld kostenbesparingen gerealiseerd in de bedrijfsvoering en heeft de ontwikkeling doorgezet om innovatieve methoden in te zetten voor de gegevensverwerking (zoals het steeds vaker gebruiken en koppelen van registerdata in plaats het uitzetten van enquêtes). Daardoor zijn kosten bespaard en daardoor is de productie van de statistieken van het CBS gedurende de evaluatieperiode ook doelmatiger geworden. Dit is terug te zien in de output/kostenindex van het CBS, waarbij de output ongeveer gelijk is gebleven terwijl de kosten zijn afgenomen.

We concluderen dat het CBS in de evaluatieperiode aan randvoorwaarden heeft voldaan die bijdragen aan doelmatig functioneren. Het CBS heeft bijvoorbeeld in de omgang met de taakstelling Rutte II nadrukkelijk een balans gezocht in (1) het nemen van efficiëntiemaatregelen, (2) het schrappen van statistieken en (3) het interen op eigen vermogen, met oog voor doeltreffendheid en doelmatigheid en zodanig dat zo min mogelijk relevante statistieken verloren zijn gegaan en zodanig dat voor de lange termijn tijdreeksen niet onherstelbaar zijn doorbroken. Stakeholders waren betrokken bij het schrappen van statistieken. Bovendien is in de evaluatieperiode het risicomanagement uitgebreid en geprofessionaliseerd. Daardoor kan er een betere focus (en inzet van middelen) op de belangrijkste risico's ontstaan. Daarnaast wordt er sinds 2019 een nieuwe set prestatie-indicatoren gehanteerd. Deze set omvat ook indicatoren over doelmatigheid, waarmee de doelmatigheid kan worden gemonitord.

We concluderen dat het CBS de transparantie over de kosten voor opdrachtgevers aanzienlijk heeft vergroot door de uurtarieven duidelijk te vermelden op de website en door gedetailleerd en navolgbaar uit te leggen en te onderbouwen hoe het CBS is gekomen tot de hoogte van de uurtarieven. Daarmee is invulling gegeven aan de aanbeveling uit de vorige evaluatie om de transparantie te vergroten over de hoogte en de opbouw van de tarieven voor werk op aanvraag.

We concluderen dat het CBS zich inzet om de feitelijke en ervaren administratieve lasten (regeldruk) voor het werkveld te beperken en dat dit door het werkveld wordt gezien en gewaardeerd. Het CBS heeft zich de afgelopen jaren ingezet om de feitelijke regeldruk (zoals het aantal in te vullen vragenlijsten) te verminderen. Daarnaast heeft het CBS de communicatie over de aanlevering van gegevens verbeterd, waardoor ook de ervaren lasten voor het werkveld verminderd zijn. Aandachtspunten bevinden zich in enkele 'hotspots', sectoren waar de regeldruk relatief hoog is, zoals internationale handel.

Uit de analyse van de doelmatigheid volgt een aanbeveling:

- 4. Zet samen met andere Europese statistiebureaus in op het genereren van meer vergelijkingsinformatie, zodat deze informatie kan aanzetten tot reflectie en eventueel tot leren en verbeteren.** Deze aanbeveling is gebaseerd op de conclusie dat er weinig internationale vergelijkingsinformatie voor handen is. Zo is bijvoorbeeld een vergelijking van de kosten die Europese statistiebureaus maken voor het produceren van Europees verplichte statistieken niet voor handen (en niet van de grond is gekomen in Europa). Er zijn ook geen vergelijkende overzichten van bijvoorbeeld aantallen registerbestanden die de verschillende statistiebureaus gebruiken (en waar Nederland gunstig tegen af zou steken volgens diverse stakeholders) of andere relevante kwaliteits- of kostenparameters (zoals de tijdigheid van het aanleveren van Europees verplichte statistieken). Meer vergelijkende informatie kan lessen opleveren voor de statistiekproductie en de doelmatigheid ervan. Bovendien kan meer vergelijkende informatie het CBS helpen zijn vooraanstaande internationale positie (die door vrijwel alle stakeholders benoemd en erkend wordt) met feiten te onderbouwen.

Governance en onafhankelijkheid

We concluderen dat het functioneren en de onafhankelijkheid van het CBS voldoende zijn geborgd via de checks & balances die zijn aangebracht. Er zijn in de wet- en regelgeving diverse checks & balances op het functioneren en de onafhankelijkheid van het CBS opgenomen. In 2017 zijn diverse checks & balances geherpositioneerd als gevolg van het opheffen van de CCS en het instellen van de raad van advies. Met deze checks & balances zijn het functioneren en de onafhankelijkheid voldoende geborgd. Er bestaat geen twijfel over de onafhankelijkheid van het CBS.

We concluderen dat de interne governance van het CBS goed functioneert en voldoende waarborgen kent. De interne governance is in 2017 veranderd toen de CCS werd opgeheven en een raad van advies is ingesteld. De raad van advies vervult de taken zoals die in de Wet op het CBS en het bestuursreglement zijn beschreven en draagt daarmee bij aan de checks & balances op het functioneren van het CBS. De raad van advies adviseert (gevraagd en ongevraagd) over onder meer de invulling en uitvoering van (wettelijke) taken door het CBS, de bedrijfsvoering en ICT-vraagstukken. Op grond van documentenanalyse en gevoerde gesprekken komen geen signalen naar voren dat de vernieuwde interne governance onvoldoende functioneert of onvoldoende waarborgen biedt.

We concluderen dat het functioneren van de externe governance (relatie eigenaar, opdrachtgever, opdrachtnemer) volgens betrokken partijen is verbeterd, maar verder kan worden versterkt. De eigenaar geeft aan de overlegstructuur te willen aanpassen in 2022 waarin intensiever contact is tussen het ministerie van EZK en het CBS over belangrijke thema's en vraagstukken.¹

Uit de analyse van de onafhankelijkheid en governance volgen twee aanbevelingen:

- 5. Versterk de interactie binnen de driehoek en met relevante actoren daarbuiten.** We zien verschillende mogelijkheden om de interactie binnen de driehoek en met relevante actoren daarbuiten te versterken, naast de door de eigenaar zelf al voorgenomen aanpassing van de overlegstructuur:

¹ In het document 'Circulaire Governance ten aanzien van zelfstandige bestuursorganen (zbo's)' wordt de inrichting van de governance verder verduidelijkt. Hierin worden drie rollen onderscheiden: de eigenaar (vooral aanspreekbaar op vraagstukken die het zbo als organisatie betreffen), de opdrachtgever (kijkt vooral naar de taken die het zbo uitvoert en is beleidsverantwoordelijk voor de wetgeving waarin de taken bij het zbo zijn belegd) en de opdrachtnemer (het zbo waarbij de uitvoering van de taken wordt belegd).

- a. Vervul de opdrachtgeversrol vanuit EZK pro-actiever, bijvoorbeeld door met het CBS in gesprek te gaan over de resultaten op de KPI's en de ontwikkelingen daarin.
 - b. Haal als opdrachtgever van het CBS periodiek ervaringen op bij andere departementen, wissel ervaringen uit en deel kennis, en bespreek vraagstukken die daar om vragen in een breder gezelschap van directies die statistieken afnemen.
 - c. Voer periodiek driehoeksoverleg over onderwerpen die zowel de eigenaar als opdrachtgever aangaan (bijvoorbeeld IT).
6. **Breng in kaart hoeveel vrije ruimte er nodig is voor het CBS om op eigen initiatief nieuwe statistieken te produceren en te innoveren, én om die statistieken te maken waarvoor publieke vragers onvoldoende koopkrachtig zijn. Creëer vervolgens meer vrije ruimte voor het CBS en kijk kritisch naar de huidige invulling van het deel van het basisprogramma dat niet de Europees verplichte statistieken betreft.** Deze aanbeveling is gebaseerd op de conclusie dat het CBS slechts in beperkte mate vrije (financiële) ruimte heeft voor innovatie en dat de productie van maatschappelijk relevante statistieken waar niet één voor de hand liggende financier voor is (of waarvoor financiers onvoldoende koopkrachtig zijn) onvoldoende is geborgd. De vrije ruimte voor het CBS is na de bezuinigingen door de taakstellingen Rutte I en II afgenomen van zo'n € 17 miljoen tot circa € 6 miljoen. Het overgrote deel van het budget van het CBS (in 2020 € 195,3 miljoen) wordt namelijk besteed aan Europees verplichte statistieken en aan statistieken in opdracht van koopkrachtige actoren die ervoor betalen (ASD). In het rapport worden een aantal suggesties gedaan.

Inhoud

Samenvatting	3
1. Inleiding	11
1.1. Aanleiding en vraagstelling	11
1.2. Aanpak	12
1.3. Leeswijzer	12
2. Resultaten van de evaluatie: conclusies en aanbevelingen	13
2.1. Inleiding	13
2.2. Doeltreffendheid	14
2.3. Doelmatigheid	18
2.4. Governance en onafhankelijkheid	19
3. Beschrijving taken, middelen en inrichting CBS	23
3.1. Taken	23
3.2. Middelen (budget en medewerkers)	23
3.3. Inrichting	24
4. Doeltreffendheid	26
4.1. Prioritering en transparantie	26
4.1.1. Feiten	26
4.1.2. Percepties	32
4.1.3. Onze bevindingen	32
4.2. Responsiviteit	33
4.2.1. Feiten	33
4.2.2. Percepties	35
4.2.3. Onze bevindingen	36
4.3. Gebruik en effect van de statistieken	36
4.3.1. Feiten	36
4.3.2. Percepties	38
4.3.3. Onze bevindingen	38
4.4. Privacy en gegevensbescherming	38
4.4.1. Feiten	38
4.4.2. Percepties	39

4.4.3.	Onze bevindingen	40
4.5.	Kwaliteit van de statistieken	40
4.5.1.	Feiten	40
4.5.2.	Percepties	48
4.5.3.	Onze bevindingen	48
5.	Doelmatigheid	50
5.1.	Financiële resultaten	50
5.1.1.	Feiten	50
5.1.2.	Percepties	57
5.1.3.	Onze bevindingen	58
5.2.	Bezuinigingen in de evaluatieperiode	58
5.2.1.	Feiten	58
5.2.2.	Percepties	59
5.2.3.	Onze bevindingen	60
5.3.	Verhouding output en kosten	60
5.3.1.	Feiten	60
5.3.2.	Percepties	61
5.3.3.	Onze bevindingen	61
5.4.	Ontwikkeling van het eigen vermogen	61
5.4.1.	Feiten	61
5.4.2.	Percepties	62
5.4.3.	Onze bevindingen	63
5.5.	Kosten voor opdrachtgevers	63
5.5.1.	Feiten	63
5.5.2.	Percepties	64
5.5.3.	Onze bevindingen	65
5.6.	HR en IT	65
5.6.1.	Feiten	65
5.6.2.	Percepties	71
5.6.3.	Onze bevindingen	71
5.7.	Lasten voor werkveld	72
5.7.1.	Feiten	72
5.7.2.	Percepties	74
5.7.3.	Onze bevindingen	74
5.8.	Prestatie-indicatoren	74
5.8.1.	Feiten	74

5.8.2.	Percepties	75
5.8.3.	Onze bevindingen	75
5.9.	Risicomanagement	76
5.9.1.	Feiten	76
5.9.2.	Percepties	76
5.9.3.	Onze bevindingen	78
6.	Governance en onafhankelijkheid	79
6.1.	Externe governance-structuur	79
6.1.1.	Feiten	79
6.1.2.	Percepties	82
6.1.3.	Onze bevindingen	82
6.2.	Interne governance-structuur	83
6.2.1.	Feiten	83
6.2.2.	Percepties	86
6.2.3.	Onze bevindingen	86
6.3.	Checks & balances functioneren en onafhankelijkheid CBS	87
6.3.1.	Feiten	87
6.3.2.	Percepties	88
6.3.3.	Onze bevindingen	89
	Bijlage I. Begeleidingscommissie	90
	Bijlage II. Overzicht geraadpleegde documenten	91
	Bijlage III. Gesprekspartners	92
	Bijlage IV. Prestatie-indicatoren	95
	Bijlage V. Overzicht herpositionering taken CCS	104
	Bijlage VI. Overzicht checks & balances	107

1. Inleiding

Dit rapport bevat de resultaten van de evaluatie van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). In dit inleidende hoofdstuk gaan wij in op de achtergrond van en aanleiding voor de evaluatie, de vraagstelling en de onderzoeksaanpak. We sluiten af met een leeswijzer.

1.1. Aanleiding en vraagstelling

Het CBS is een zelfstandig bestuursorgaan (zbo) dat valt onder de politieke verantwoordelijkheid van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK). Volgens artikel 39 van de Kaderwet zelfstandige bestuursorganen dient de minister van EZK elke vijf jaar een verslag aan de Eerste en Tweede Kamer te zenden ter evaluatie van de doeltreffendheid en doelmatigheid van het CBS. Volgens de Wet op het CBS (artikel 58) dient bovendien de onafhankelijkheid van het CBS onderdeel uit te maken van deze evaluatie.

De huidige rapportage betreft de evaluatie van het CBS over de periode 2016 tot en met 2020. KWINK groep voerde deze evaluatie uit in de periode september 2021 – februari 2022.

In deze evaluatie stonden drie hoofdvragen centraal:

- Is het functioneren van het CBS in de periode 2016 - 2020 **doeltreffend** geweest? Het gaat daarbij om de mate waarin het CBS erin is geslaagd zijn wettelijke taken uit te voeren die zijn vastgelegd in artikel 3, 4 en 5 van de Wet op het CBS.
- Is het functioneren van het CBS in de periode 2016 - 2020 **doelmatig** geweest? Het gaat daarbij om de vraag of het CBS zijn taken op een efficiënte manier heeft uitgevoerd en of er verbetermogelijkheden zijn, zowel in het primaire proces als in de bedrijfsvoering.
- In welke mate heeft het CBS in de periode 2016 - 2020 **onafhankelijk** gefunctioneerd? Het gaat daarbij onder meer om de *checks and balances* in het functioneren en de mate waarin de interne en externe governance heeft gefunctioneerd.

De taken van het CBS zoals beschreven in artikelen 3, 4 en 5 van de Wet op het CBS vormden het kader waarbinnen deze evaluatie werd uitgevoerd. In paragraaf 3.1 beschrijven we deze wettelijke taken van het CBS.

Op 1 juli 2020 zijn de beleidsregel en ministeriële regeling voor het CBS in werking getreden voor aanvullende statistische diensten die het CBS levert. Dat zijn de diensten die niet uit de lumpsumbijdrage van EZK worden bekostigd. Op het gebied van deze aanvullende statistische diensten is onduidelijkheid ontstaan of het CBS de aangewezen partij is om diensten te leveren, of dat dit aan een marktpartij moet worden overgelaten. De maatregelen in de beleidsregel en ministeriële regeling hebben als doel om hierover duidelijkheid te scheppen. Aangezien de beleidsregel en ministeriële regeling recent in werking zijn getreden, worden deze apart geëvalueerd in 2022. De beleidsregel en ministeriële regeling vallen daarmee buiten de scope van de huidige evaluatie.

1.2. Aanpak

KWINK groep voerde dit onderzoek uit in de periode van september 2021 tot en met februari 2022. Om de bovenstaande onderzoeksvragen te beantwoorden heeft KWINK groep informatie verzameld via:

- **Desk research.** Wij hebben openbare documenten geraadpleegd en documenten die door het ministerie van EZK, het CBS en soms andere partijen beschikbaar zijn gesteld ten behoeve van deze evaluatie. Het CBS is gevraagd om op onderdelen van de evaluatie informatie beschikbaar te stellen. Een samenvattend overzicht van de documenten die zijn gebruikt vindt u in bijlage I.
- **Interviews.** Om een goed beeld te krijgen van het functioneren van het CBS zijn in totaal 36 (groeps)gesprekken gevoerd met stakeholders binnen én buiten het CBS. Een overzicht is te vinden in bijlage II. Er hebben diverse groeps gesprekken met geledingen van het CBS plaatsgevonden (over de afzonderlijke thema's die in deze evaluatie aan de orde komen), inclusief een gesprek met de DG CBS en met leden van de raad van advies. Er hebben gesprekken plaatsgevonden met het ministerie van EZK (dat een eigenaarsrol en een opdrachtgeversrol vervult ten aanzien van het zbo CBS). Daarnaast zijn er gesprekken gevoerd met vertegenwoordigers van alle gebruikersraden van het CBS, met (vertegenwoordigers van onder meer) de ministeries, provincies en gemeenten die statistieken afnemen van het CBS, met kennisinstituten en planbureaus, met samenwerkingspartners en met vertegenwoordigers van het bedrijfsleven.

De feiten en cijfers die bij de analyse zijn betrokken en die in dit evaluatierapport zijn opgenomen, zijn ter controle voorgelegd aan het CBS.

Het onderzoek is begeleid door een begeleidingscommissie onder leiding van een onafhankelijk voorzitter. In bijlage I is de samenstelling van deze commissie weergegeven.

In dit evaluatierapport is onderscheid aangebracht tussen feiten, opvattingen van gesprekspartners (percepties) en onze eigen bevindingen. Deze bevindingen geven de oordelen weer van de onderzoekers.

1.3. Leeswijzer

In hoofdstuk 2 beschrijven we de conclusies en aanbevelingen die uit de evaluatie volgen. We beschrijven ter inleiding de context waarin het CBS zich begeeft en geven vervolgens onze conclusies en aanbevelingen weer ten aanzien van doeltreffendheid, doelmatigheid en governance en onafhankelijkheid.

In hoofdstuk 3 geven wij vervolgens een overzicht van de taken van het CBS, de middelen waarover het CBS beschikt om de taken uit te voeren en de inrichting van de organisatie.

Daarna beschrijven wij in de hoofdstukken 4, 5 en 6 onze bevindingen ten aanzien van de subonderwerpen die te onderscheiden zijn onder de doeltreffendheid (hoofdstuk 4), doelmatigheid (hoofdstuk 5) en governance en onafhankelijkheid (hoofdstuk 6). Bij elk subonderwerp geven we de feiten, de opvattingen van stakeholders en onze eigen bevindingen weer.

2. Resultaten van de evaluatie: conclusies en aanbevelingen

2.1. Inleiding

Context van het CBS

Alvorens in dit hoofdstuk de conclusies en aanbevelingen worden beschreven met betrekking tot de doeltreffendheid, doelmatigheid en governance en onafhankelijkheid van het CBS schetsen we hieronder enige relevante componenten van de context waarbinnen het CBS zich ontwikkelt.

De samenleving digitaliseert fundamenteel: een groot deel van de informatie die ons omgeeft komt voort uit digitale processen en heeft een digitale vorm. Veel diensten van overheden en ondernemingen bestaan uit digitale informatie. Ons betalingsverkeer is overwegend digitaal. Dit houdt onder andere in, dat tal van gegevensbestanden de vorm van registraties hebben en dat combinatie van gegevensbestanden een belangrijke productieve activiteit is. Banken en andere ondernemingen beheren net als overheden zeer grote gegevensbestanden. De samenleving is zich ervan bewust dat data vaak grote economische waarde vertegenwoordigen. Burgers hebben in veel gevallen de zeggenschap over hun eigen data (zonder veel nadenken) uit handen gegeven.

Tegelijkertijd is de politieke en bestuurlijke aandacht voor bescherming van privacy geïntensiveerd. Europese wetgeving is op dit gebied bindend. Dit vraagt om nieuwe organisatorische voorzieningen in de private en publieke sector. Waar de publieke sector zich ter wille van zorgvuldigheid op dit punt veel ontzegt, zijn de 'techreuzen' in de wereld juist zo machtig geworden door de grenzen van de wet op te zoeken. Op EU-niveau is beleidsvorming en daarop gebaseerde wetgeving aanstaande.

In de wereld van publieke beleidsvorming is nadruk op de wenselijkheid van datagedreven concepten nu alom aanwezig. Dit geldt niet alleen voor voornemens tot beleid en handelen, maar ook voor het inrichten van toezicht en evaluatie. Uiteraard is een van de consequenties hiervan dat de aandacht voor kwalitatief hoogstaande statistische gegevens ook sterk toeneemt.

Tegelijkertijd is waarneembaar dat de maatschappelijke consensus over wat waar is in aanzienlijke mate aan het eroderen is. In de Verenigde Staten is dit fenomeen een politieke splijtzwam, maar ook in ons land zijn meningsverschillen over te voeren beleid vaak terug te voeren op conflicten over de validiteit van kennis- en informatiebronnen. Het is van groot belang, dat neutrale instanties die waarheden produceren hun onafhankelijkheid beschermen, omdat zij alleen op die wijze het uiterste kunnen doen om buiten de hierboven aangeduide conflicten te kunnen blijven en zo hun gezaghebbendheid kunnen behouden.

Lange termijn ontwikkeling van het CBS

De eerbiedwaardige geschiedenis van het CBS laat zien dat in de afgelopen eeuw sector na sector tot de conclusie kwam, dat de aanwezigheid van betrouwbare statistieken een noodzakelijke voorwaarde bleek voor effectieve bedrijfsvoering in de private sector en optimale beleidsvorming in de publieke sector. In de aanvankelijke productietechnologie van statistiek stond de enquête centraal. Het CBS voerde deze ook zelf uit. Geleidelijk traden andere bronnen op de voorgrond, die zijn samen te vatten onder de naam registraties. De omliggende samenleving evolueerde ook, zoals hierboven aangeduid, waardoor er steeds meer registraties

beschikbaar kwamen. De combinatie van registraties vergt ontwikkeling van geavanceerde methoden en instrumenten.

Kortom, het CBS beweegt zich richting kennisorganisatie. Dit brengt diepgaande veranderingen teweeg in de samenstelling van het personeel, zoals ook zichtbaar is in de recente jaarverslagen, en zou ook moeten leiden tot het meebewegen van bijvoorbeeld de relaties tussen de kenniswerkers in de organisatie en de managers. Deze waarneming maakt ook reeds deel uit van het gedachtengoed van de leiding van het CBS.

Tot de zelfstandig bestuursorganen in ons land behoren organisaties die grote hoeveelheden transacties verwerken. Voorbeelden hiervan zijn het UWV, SVB, en het Kadaster. Daarnaast zijn er organisaties met overwegend het karakter van kennisorganisatie, zoals publieke onderzoekinstellingen en universiteiten. Het CBS beweegt zich naar de tweede reeks.

2.2. Doeltreffendheid

We concluderen dat het CBS doeltreffend is: het CBS voert zijn wettelijke taken uit, is responsief en levert statistieken van hoge kwaliteit, die doorgaans tijdig worden geleverd en die veel worden gebruikt.

De taken van het CBS zijn beschreven in de artikelen 3, 4 en 5 van de Wet op het CBS. Het CBS voldoet aan de taken uit de wet door Europees verplichte statistieken en niet-Europees verplichte statistieken op te leveren binnen het basisprogramma en door in opdracht aanvullende statistische diensten voor overheid/overheidsgerelateerde organisaties, onderwijs/wetenschap en (incidenteel) voor private partijen op te leveren. Ook heeft het CBS de bevoegdheid om partijen toegang te bieden tot microdata.

Het CBS is sterk gericht op de buitenwereld en is op verschillende manieren aangesloten op 'praktijk, beleid en wetenschap'. Het CBS heeft hiervoor veel voorzieningen ingericht, zoals het werken met gebruikersraden en expertgroepen, vele samenwerkingen (nationaal en internationaal) en het openen van datacenters om in te spelen op de behoeften van decentrale overheden. De responsiviteit van het CBS is bijvoorbeeld terug te zien in de statistiekproductie aangaande de coronacrisis, waarbij het CBS boven op de reguliere productie sommige bestaande producten met een hogere frequentie heeft opgeleverd en ook nieuwe statistiekproducten heeft opgeleverd. Het CBS heeft de afgelopen jaren een modus gevonden in de communicatie van statistieken die waardering oplevert in de buitenwereld: door zeer frequent op goed getimede tijdstippen op de dag te publiceren en hierbij feitelijk te blijven.

Het CBS levert tijdig statistieken van hoge kwaliteit. Het CBS heeft verschillende voorzieningen ingericht om de kwaliteit van de statistieken te borgen en te monitoren, bijvoorbeeld het hanteren van kwaliteitsrichtlijnen en een gedragscode. Daarnaast is er externe toetsing door middel van een periodieke peer review, uitgevoerd onder verantwoordelijkheid van het European Statistical System (ESS). Ook het betrekken van externe stakeholders (bijvoorbeeld in gebruikersraden en expertgroepen) is een manier waarop het CBS de kwaliteit van de statistieken borgt. Door de verschillende voorzieningen is het CBS in staat om statistieken van hoge kwaliteit te leveren. Gebruikers en opdrachtgevers zijn dan ook positief over de producten en diensten van het CBS. Het CBS levert de statistieken ook tijdig: in 2020 is 99,75% van de nieuwsberichten op de geplande datum gepubliceerd en is 98,5% van de leveringen aan Eurostat op de geplande datum gerealiseerd.

Veel verschillende partijen maken veelvuldig gebruik van de statistieken van het CBS: overheden, nationale en internationale organisaties, bedrijven, media en burgers.

We concluderen dat het CBS grotendeels voorziet in de statistiekbehoefte, middels het basisprogramma en aanvullende statistische diensten. Er zijn signalen dat de maatschappelijke waarde van het CBS nog groter zou kunnen zijn als het bepaalde producten ook zou maken.

Uit de evaluatie komt het beeld naar voren dat het CBS verzoeken voor statistieken meestal inwilligt, waarmee het CBS goed aansluit op de statistiekbehoefte.

Tegelijkertijd zijn er signalen dat het CBS soms statistieken wil produceren (of innovaties wil beproeven) die niet of moeizaam tot stand komen. Redenen hiervoor zijn dat het CBS zelf beperkte ruimte heeft om te vernieuwen en innoveren en dat het rondkrijgen van aanvullende financiering soms ook niet lukt, bijvoorbeeld doordat er meerdere potentiële opdrachtgevers zijn. Daarnaast bestaat ook onduidelijkheid en onvrede over het onderscheid tussen het basispakket (statistieken gefinancierd vanuit de meerjarenbijdrage van het ministerie van EZK) en de aanvullende statistische diensten (statistieken die door opdrachtgevers zelf gefinancierd worden). Organisaties benoemen dat er statistieken zijn die maatschappelijk relevant zijn en die dus volgens hen binnen het basisprogramma gefinancierd zouden moeten worden, ook omdat deze organisaties deze (kostbare) statistieken zelf niet kunnen financieren. Een in de evaluatie gehoord standpunt is dat statistieken waarvoor geen financiering gevonden kan worden blijkbaar ook niet (voldoende) maatschappelijk relevant zijn. Echter, ook minder koopkrachtige publieke actoren zouden relevante statistieken tot hun beschikking moeten hebben.

We concluderen dat de verhouding tussen marktpartijen en het CBS een onderwerp is dat leeft. We spreken in deze evaluatie geen oordeel uit over deze verhouding, want deze verhouding is geregeld in een beleidsregel en een ministeriele regeling die later in 2022 worden geëvalueerd.

In de evaluatie zijn signalen naar voren gekomen over de rolverdeling tussen het CBS en marktpartijen die aan statistische dienstverlening doen. Door enkele marktpartijen die statistisch onderzoek doen en data produceren is kritiek geuit op de rolverdeling tussen het CBS en deze marktpartijen. Deze marktpartijen ervaren oneerlijke concurrentie door het CBS. Hun kritiek richt zich zowel op opdrachtgevende overheden als op het CBS. Het CBS zou volgens deze marktpartijen onder meer onderzoeken zijn gaan uitvoeren die voorheen door marktpartijen werden uitgevoerd, actief zijn gaan acquireren naar opdrachten en zijn opgeschoven naar interpretatie en duiding geven. Overheden zouden volgens deze marktpartijen uit vertrouwen en gemakzucht het CBS inschakelen (om aanbestedingen te vermijden) en 'inbesteden via het CBS' waar uitbesteding ook een optie is. De kritiek van deze marktpartijen richt zich dus niet op de kwaliteit van de dienstverlening en de statistieken van het CBS, waarover juist een breed gedeeld positief beeld is (bij afnemers binnen en buiten de overheid).

Waar het gaat over statistische dienstverlening aan overheden wijst het CBS er op dat het conform artikel 3 van de CBS-wet zijn wettelijke taak is om van overheidswege statistisch onderzoek te verrichten ten behoeve van praktijk, beleid en wetenschap. Daarnaast geeft het CBS aan dat hij juist ruimte biedt aan de markt, door partijen gelegenheid te geven tot het doen van onderzoek. Dit doet het CBS door partijen toegang te bieden tot de microdata van het CBS en door open data beschikbaar te stellen. Het CBS benoemt hierbij dat het gebruik van microdata en open data de afgelopen jaren is toegenomen. In het licht van artikel 5 van de CBS-wet benoemt het CBS dat zijn activiteiten in opdracht van derden, zijnde private partijen, een zeer incidentele werkstroom vormen.

De onderzoekers zullen vanwege de scope van dit onderzoek (waarvan de effecten van de beleidsregel en ministeriële regeling aanvullende statistische diensten geen onderdeel zijn) geen oordeel uitspreken over de geuite kritiek en of die wel of niet gegrond is. Naast dat dit buiten de scope van deze evaluatie valt, is hier ook ander type onderzoek voor nodig, meer gericht op waarheidsvinding en diepgaande feitenreconstructie van individuele casuïstiek.

We constateren dat de transparantie in de werkprogramma's en over het verschil tussen de statistieken binnen de 'vrije ruimte' in het basisbudget en de statistieken binnen de Aanvullende Statistische Dienstverlening kan worden vergroot.

Het CBS stelt (conform de Wet op het CBS) eens in de vijf jaar een meerjarenprogramma vast en vertaalt deze in jaarlijkse werkprogramma's. De werkprogramma's bevatten een aantal van de onderdelen die zijn beschreven in de Wet op het CBS, zoals een beschrijving van het belang van statistiek voor praktijk, beleid en wetenschap.

Op een aantal punten kan de transparantie (in de werkprogramma's) vergroot worden. Zo bevatten de werkprogramma's geen overzicht van de niet-gehonoreerde verzoeken om statistieken. Ook is in de werkprogramma's geen geprognosticeerde output opgenomen. Als gevolg hiervan is het niet mogelijk om op grond van de jaarverslagen te achterhalen in hoeverre de beoogde output overeenkomt met het gerealiseerde aantal leveringen.

Een ander punt waarop de transparantie vergroot kan worden is wat het inhoudelijke verschil is (los van het verschil in de financieringsbron) tussen de statistieken in de 'vrije ruimte' binnen het basisbudget en de statistieken die middels ASD geproduceerd worden. Er zijn wel criteria voor het opnemen van statistieken die niet Europees verplicht zijn in het basisprogramma, maar deze zijn breed geformuleerd en sluiten statistieken die nu buiten het basisprogramma worden gemaakt niet uit. Ook is niet transparant welk deel van de statistieken (binnen en buiten het basisprogramma) nationaal verplicht is. Het gebrek aan transparantie is reeds opgemerkt in de vorige evaluatie van het CBS en leidt tot misvattingen en soms tot onvrede. Zo leeft bij sommige partijen het beeld dat het deel ASD allemaal statistieken zijn die ook door marktpartijen kunnen worden gemaakt, of dat dit minder belangrijke statistieken zijn (want 'aanvullend' op de basis).

Aanbeveling: Vergroot de transparantie in de werkprogramma's, verduidelijk het verschil tussen de statistieken binnen de 'vrije ruimte' in het basisbudget en de statistieken binnen ASD en verhelder dat de statistieken binnen ASD óók maatschappelijk relevant en niet minder belangrijk zijn.

We bevelen aan om in het werkprogramma een overzicht op te nemen van de niet-gehonoreerde statistieken en de redenen waarom deze verzoeken niet gehonoreerd zijn. Ook verdient het aanbeveling om helderder te rapporteren over de beoogde output. We sluiten hierbij aan bij de opmerking in de vorige evaluatie, dat continuïteit in de gerapporteerde prognoses en realisaties waardevol is voor de interne en externe sturing.

Voorts bevelen we aan om, bijvoorbeeld in de jaarverslagen en in andere communicatie richting de buitenwereld, het verschil tussen de niet-Europees verplichte statistieken en de ASD te verduidelijken en te verhelderen dat de statistieken binnen ASD óók maatschappelijk relevant en niet minder belangrijk zijn. We geven hierbij ter overweging mee om de begrippen 'basis' en 'aanvullend' te herzien, aangezien deze begrippen kunnen leiden tot het verkeerde beeld.

We concluderen dat het CBS privacy en gegevensbescherming hoog in het vaandel heeft staan en door andere partijen wordt gezien als voorbeeld op dit vlak.

In verschillende wetten, protocollen en gedragscodes zijn waarborgen voor privacy en gegevensbescherming opgenomen (zoals de Wet op het CBS en de Praktijkcode voor Europese statistieken). Het CBS heeft privacybescherming hoog in het vaandel staan en heeft ook in de evaluatieperiode verschillende stappen gezet om persoons- en bedrijfsgegevens te blijven beschermen. Zo heeft het CBS in 2018 een Chief Information Security Officer (CISO) aangesteld en in 2021 een Chief Privacy Officer. Een indicatie van het belang dat het CBS aan privacy en gegevensbescherming hecht, is dat het CBS in het geval van de nieuwe voorwaarden voor toegang tot microdata veiligheid boven gebruikersgemak kiest.

We concluderen dat het belang van IT top of mind is binnen het CBS, maar dat de financiering hiervan een aandachtspunt vormt.

IT is essentieel voor het CBS, voor de statistiekproductie én voor de veiligheidsvoorzieningen die nodig zijn. Het CBS is een organisatie waar bescherming van gegevens topprioriteit moet zijn, waarbij tegelijkertijd gegevens met tal van beschermingsmaatregelen toegankelijk moeten worden gemaakt voor onderzoekers om relevant wetenschappelijk onderzoek te kunnen doen (via microdatadienstverlening) en waarvoor (als gevolg van de bezuinigingen) geldt dat er thans weinig financiële ruimte is. De combinatie van deze drie factoren vormt een aandachtspunt. Dit aandachtspunt is overigens top of mind bij de DG CBS, de raad van advies en de rest van de organisatie. Ondanks dat het goed 'in scope' is verdient het volgens ons wel vermelding vanwege de combinatie van de drie genoemde factoren en het grote maatschappelijk belang.

Houd aandacht voor de IT en de investeringen die nodig zijn om de IT op niveau te houden.

Ter overweging geven we mee om een gezaghebbend buitenlands instituut een appreciatie te laten geven van de IT-ontwikkeling van het CBS, om zo scherp in beeld te hebben wat er nodig is (in termen van benodigde IT en daarbij horende financiering). Dit kan ook helpen om naar buiten toe de kosten voor de IT te verklaren.

We concluderen dat het CBS zich beweegt richting kennisorganisatie. De manieren waarop kennisorganisaties zijn ingericht en aangestuurd kunnen het CBS dan ook ter inspiratie dienen. Het kennismanagement vraagt bijzondere aandacht.

Het CBS beweegt zich richting kennisorganisatie (zie ook paragraaf 2.1). Dit brengt diepgaande veranderingen teweeg in de samenstelling van het personeel, zoals ook zichtbaar is in de recente jaarrekeningen, en zou ook moeten leiden tot het meebewegen van bijvoorbeeld de relaties tussen de kenniswerkers in de organisatie en de managers. Het CBS deelt dit beeld.

Naarmate het CBS meer op een kennisorganisatie gaat lijken, verdient het aanbeveling om de in de onderzoekswereld gevonden arrangementen voor regeling van de betrekkingen met uiteenlopende omgevingen, in het bijzonder maatschappelijke dienstverlening, ook meer op het CBS van toepassing te verklaren.

Specifiek vraagt het kennismanagement van het CBS aandacht. Het CBS beschikt over elf hoogleraren en een lector met belangrijke interne en externe kennisnetwerken. Het CBS beschikt over een eigen Academy, waar de hierboven genoemde groep doceert. Het is van groot belang dat talloze professionals in het openbaar bestuur goed met de producten van het CBS kunnen omgaan. In de huidige situatie doceert de CBS Academy bijna uitsluitend voor de eigen medewerkers. Dat is suboptimaal: de binnen het CBS aanwezige expertise is juist bij uitstek geschikt om de omvangrijke groep van extern betrokken professionals beter bekend te maken met de gebruiksmogelijkheden van door het CBS voortgebrachte statistieken.

Aanbeveling: Ontwikkel het kennismanagement binnen het CBS verder door uitbreiding van de samenwerking tussen de hoogleraren, lectoren en de CBS Academy met universiteiten en hogescholen, en breid de doelgroep van de CBS Academy verder uit.

De verbindingen tussen de hoogleraren en lectoren en de betrokken universiteiten en hogescholen kunnen nog verder uitgebouwd worden. Ook bevelen we aan de doelgroep van de CBS Academy aanzienlijk uit te breiden (desgewenst ook in samenwerking met universiteiten en hogescholen), zodat professionals in het openbaar bestuur goed om weten te gaan met de producten van het CBS.

We concluderen dat de uitingen van het CBS al snel gevoelig zijn, waarbij kritiek wordt geuit op de berichtgeving van het CBS.

Uit de evaluatie komt naar voren dat er gevallen zijn waarbij 'de buitenwereld' scherp kijkt naar het CBS en met kritiek komt. Voorbeelden: een persbericht dat niet genuanceerd genoeg zou zijn, een publicatie die correlaties zou impliceren die er niet zijn, een uiting waarin een prognose zou doorklinken (waar de planbureaus van zijn),

een keuze voor een tijdreeks die gevoelig zou liggen, de actieve verspreiding van statistieken die zou neigen naar politiek bedrijven, enzovoorts. In het huidige tijdsgewricht zal kritiek eerder toenemen dan afnemen. We moedigen het CBS aan om op grond van dergelijke kritiek niet krampachtig te worden in de verspreiding van statistieken, omdat de maatschappelijke meerwaarde van statistiek juist ook gebaat is bij de bekendheid ervan.

2.3. Doelmatigheid

We concluderen dat de doelmatigheid zich in de evaluatieperiode positief heeft ontwikkeld.

Het CBS heeft gedurende de evaluatieperiode diverse efficiëntie maatregelen genomen om de bezuiniging als gevolg van de taakstelling Rutte II te realiseren. Het CBS heeft bijvoorbeeld kostenbesparingen gerealiseerd in de bedrijfsvoering en heeft de ontwikkeling doorgezet om innovatieve methoden in te zetten voor de gegevensverwerving (zoals het steeds vaker gebruiken en koppelen van registerdata in plaats van het uitzetten van enquêtes). Daardoor zijn kosten bespaard en daardoor is de productie van de statistieken van het CBS gedurende de evaluatieperiode ook doelmatiger geworden. Dit is terug te zien in de output/kostenindex van het CBS, waarbij de output ongeveer gelijk is gebleven terwijl de kosten zijn afgenomen.

We concluderen dat het CBS in de evaluatieperiode aan randvoorwaarden heeft voldaan die bijdragen aan doelmatig functioneren.

Het CBS heeft in de omgang met de taakstelling Rutte II nadrukkelijk een balans gezocht in (1) het nemen van efficiëntie maatregelen, (2) het schrappen van statistieken en (3) het interen op eigen vermogen, met oog voor doeltreffendheid en doelmatigheid en zodanig dat zo min mogelijk relevante statistieken verloren zijn gegaan en voor de lange termijn tijdreeksen niet onherstelbaar zijn doorbroken. Stakeholders waren betrokken bij het schrappen van statistieken.

Bovendien is in de evaluatieperiode het risicomanagement uitgebreid en geprofessionaliseerd. Het CBS kijkt met een bredere blik naar risico's voor de organisatie en beschrijft op een uitgebreide en gedegen wijze hoe met die risico's om te gaan. Daardoor kan er een betere focus en inzet van middelen op de belangrijkste risico's ontstaan. Op het gebied van bijvoorbeeld IT en HR zijn risico's signaleerd en hierop is geacteerd.

Sinds 2019 wordt er bovendien een nieuwe set prestatie-indicatoren gehanteerd. Deze set omvat ook indicatoren over doelmatigheid, waarmee de doelmatigheid kan worden gemonitord.

We concluderen dat het CBS de transparantie over de kosten voor opdrachtgevers aanzienlijk heeft vergroot door de uurtarieven duidelijk te vermelden op de website en door gedetailleerd en navolgbaar uit te leggen en te onderbouwen hoe het CBS gekomen tot de hoogte van de uurtarieven.

In de vorige evaluatie werd aanbevolen de transparantie over de hoogte en opbouw van de tarieven voor werk op aanvraag te vergroten. Het CBS heeft in opvolging van die aanbeveling documenten over de kostenopbouw openbaar gemaakt op de website. Hoewel sommige stakeholders nog steeds kritisch zijn over de hoogte en ook over de (ingewikkeldheid van de) doorberekening van sommige aspecten in de tarieven, constateren we dat het CBS dit gedetailleerd en navolgbaar heeft uitgelegd en onderbouwd en de gehanteerde principes niet onlogisch zijn in het licht van integrale kostprijscalculatie.

Het CBS zet zich in om de feitelijke en ervaren administratieve lasten (regeldruk) voor het werkveld te beperken. Dit wordt door het werkveld gezien en gewaardeerd.

Zoals in hoofdstuk 2.2. is benoemd, is het CBS sterk gericht op de buitenwereld. Er is bij het CBS en in het werkveld waardering voor de dialoog met berichtgevers (bedrijven die verplicht gegevens aan het CBS moeten

leveren). Het CBS heeft zich de afgelopen jaren ingezet om de feitelijke regeldruk (zoals het aantal in te vullen vragenlijsten) te verminderen. Daarnaast heeft het CBS de communicatie over de aanlevering van gegevens verbeterd, waardoor ook de ervaren lasten voor het werkveld verminderd zijn. Aandachtspunten bevinden zich in enkele 'hotspots', sectoren waar de regeldruk relatief hoog is, zoals internationale handel.

We concluderen dat er weinig internationale vergelijkingsinformatie voor handen is, bijvoorbeeld als het gaat om de kosten van het CBS voor het leveren van de Europees verplichte statistieken ten opzichte van andere nationale statistiekbureaus.

Op onderdelen doet het CBS aan benchmarking en er zijn ook veel contacten tussen het CBS en andere statistiekbureaus. Ook vindt er iedere vijf jaar een peer review plaats door Eurostat, die belangrijke inzichten oplevert over het functioneren van het CBS (waarvan de laatste heeft plaatsgevonden in 2015 en de volgende later dit jaar plaatsvindt). Tegelijkertijd constateren wij dat er weinig (internationale) vergelijkingsinformatie voor handen is die inzicht geeft over de prestaties of kosten van het CBS in vergelijking met andere statistiekbureaus. Wij vonden het bijvoorbeeld opvallend dat een vergelijking van de kosten die Europese statistiekbureaus maken voor het produceren van Europees verplichte statistieken niet voor handen is (en niet van de grond is gekomen in Europa). Er zijn eveneens geen vergelijkende overzichten van bijvoorbeeld aantallen registerbestanden die de verschillende statistiekbureaus gebruiken (en waar Nederland gunstig tegen af zou steken volgens diverse stakeholders) of andere relevante kwaliteits- of kostenparameters (zoals de tijdigheid van het aanleveren van Europees verplichte statistieken). Meer vergelijkende informatie kan lessen opleveren voor de statistiekproductie en de doelmatigheid ervan. Bovendien kan meer vergelijkende informatie het CBS helpen zijn vooraanstaande internationale positie (die door vrijwel alle stakeholders benoemd en erkend wordt) met feiten te onderbouwen.

Aanbeveling: Zet samen met andere Europese statistiekbureaus in op het genereren van meer vergelijkingsinformatie, zodat deze informatie kan aanzetten tot reflectie en eventueel tot leren en verbeteren. Hieruit kunnen lessen voor de statistiekproductie en de doelmatigheid daarvan worden getrokken. Bovendien kan meer vergelijkende informatie het CBS helpen zijn vooraanstaande internationale positie (die door vrijwel alle stakeholders benoemd en erkend wordt) met feiten te onderbouwen. Mogelijk kan de Global Competition Review en de Enforcement Ratings als een voorbeeld dienen: via dat initiatief worden verschillen tussen mededingingsautoriteiten wereldwijd transparant gemaakt.

2.4. Governance en onafhankelijkheid

We concluderen dat de interne governance van het CBS goed functioneert en voldoende waarborgen kent.

De interne governance is in 2017 veranderd toen de CCS werd opgeheven en een raad van advies is ingesteld. De taken en bevoegdheden van de CCS zijn daarbij geherpositioneerd: sommige taken en bevoegdheden zijn belegd bij de DG CBS, andere bij de minister van EZK en weer andere zijn vervallen omdat zij op andere wijze al voldoende zijn geborgd. Op grond van documentenanalyse en gevoerde gesprekken komen geen signalen naar voren dat de vernieuwde interne governance onvoldoende functioneert of onvoldoende waarborgen biedt.

De raad van advies vervult de taken zoals die in de Wet op het CBS en het bestuursreglement zijn beschreven en draagt daarmee bij aan de checks & balances op het functioneren van het CBS. De raad van advies adviseert (gevraagd en ongevraagd) over onder meer de invulling en uitvoering van (wettelijke) taken door het CBS, de bedrijfsvoering en ICT-vraagstukken. Ook heeft de raad van advies in 2020, bij het aftreden van de vorige DG

CBS, de werving en selectie van een nieuwe DG CBS ter hand genomen. Dit heeft geresulteerd in een aanbeveling aan de minister voor een nieuwe DG CBS.

We concluderen dat het functioneren van de externe governance (relatie eigenaar, opdrachtgever, opdrachtnemer) volgens betrokken partijen is verbeterd, maar verder kan worden versterkt.

De relatie tussen opdrachtgever en het CBS en tussen eigenaar en het CBS is de afgelopen jaren volgens betrokken partijen verbeterd.² Er is op verschillende niveaus overleg tussen EZK en het CBS. Partijen geven aan dat het contact goed verloopt en dat ze elkaar goed kunnen vinden. Wel geeft de eigenaar aan de overlegstructuur te willen aanpassen in 2022. De eigenaar wil met een accountteam op medewerkersniveau gaan werken waarin intensiever contact is tussen het ministerie van EZK en het CBS over belangrijke thema's en vraagstukken. In het accountteam worden de driehoeksoverleggen op bestuurlijk niveau tussen opdrachtgever, eigenaar en CBS voorbereid.

Tegelijkertijd valt een aantal zaken op in de relatie tussen eigenaar en het CBS en tussen opdrachtgever en het CBS. De eigenaar en opdrachtgever pakken vooral zaken op als de actualiteit of gang van zaken bij het CBS daartoe aanleiding geven. Het is een meer reactieve rolinvulling (reageren op signalen) dan een proactieve rolinvulling (zelf zoeken naar signalen en zelf gesprek initiëren). Een voorbeeld dat de reactieve rolinvulling illustreert is de omgang met de prestatie-indicatoren (KPI's). De resultaten op de indicatoren en ontwikkelingen daarin zijn niet expliciet onderwerp van gesprek tussen opdrachtgever en het CBS (en ook niet tussen eigenaar en het CBS), wat op grond van de Circulaire governance ten aanzien van zbo's wel zou mogen worden verwacht. Hierin is namelijk voorgeschreven dat de opdrachtgever prestatie-indicatoren opstelt en oordeelt over de uitvoering van de opgedragen taak en prestatie.

Verder valt op dat de opdrachtgever en eigenaar ook niet expliciet of structureel ervaringen ophalen bij en kennis delen met andere departementen die onderzoeken van het CBS financieren. Bijvoorbeeld door eens per jaar bij een aantal opdrachtgevende directies te vragen naar de mate van tevredenheid. Er is ook geen (periodiek) overleg met deze andere departementen. Dit valt te verklaren uit het feit dat verzoeken voor statistieken vanuit verschillende directies van meerdere departementen komen. Er zijn dus veel verschillende directies die statistieken afnemen. Op het niveau van een individueel verzoek om een statistiek kan bilateraal met CBS worden afgestemd. Tegelijkertijd zijn er ook onderwerpen die het niveau van individuele opdrachten overstijgen, waarvoor het toch relevant is om hier in gezamenlijkheid over te spreken. Een voorbeeld dat uit het onderzoek naar voren komt is IT, waarbij gezocht wordt naar een balans tussen de kwaliteit en prijs van statistieken enerzijds en de mate van bescherming van data anderzijds. Het CBS beschikt over een grote hoeveelheid (persoons)gegevens en de afwegingen die worden gemaakt ten aanzien van de bescherming daarvan is een vraagstuk dat alle departementen die statistieken afnemen aangaat. Een ander voorbeeld dat naar voren kwam is het thema COVID-19. Vragen over de wijze waarop het CBS met dit thema zou kunnen of moeten omgaan zijn relevant om te bespreken in een breder gezelschap van opdrachtgevende departementen. Een derde voorbeeld dat is genoemd is het vraagstuk over de rolverdeling tussen CBS en marktpartijen en hoe departementen daarmee omgaan.

Tot slot valt op dat de contacten bilateraal plaatsvinden tussen enerzijds het CBS en de eigenaar en anderzijds het CBS en de opdrachtgever, maar dat er geen structureel driehoeksoverleg was. Ook niet over onderwerpen

² In het document 'Circulaire Governance ten aanzien van zelfstandige bestuursorganen (zbo's)' wordt de inrichting van de governance verder verduidelijkt. Hierin worden drie rollen onderscheiden: de eigenaar (vooral aanspreekbaar op vraagstukken die het zbo als organisatie betreffen), de opdrachtgever (kijkt vooral naar de taken die het zbo uitvoert en is beleidsverantwoordelijk voor de wetgeving waarin de taken bij het zbo zijn belegd) en de opdrachtnemer (het zbo waarbij de uitvoering van de taken wordt belegd).

die zowel eigenaar als opdrachtgever kunnen betreffen (zoals bijvoorbeeld IT). In 2022 is gestart met driehoeksoverleggen op bestuurlijk niveau.

Aanbeveling: Versterk de interactie binnen de driehoek en met relevante actoren daarbuiten.

We zien verschillende mogelijkheden om de interactie binnen de driehoek en met relevante actoren daarbuiten te versterken, naast de door de eigenaar zelf al voorgenomen aanpassing van de overlegstructuur:

- **Vervul de opdrachtgeversrol vanuit EZK pro-actiever, bijvoorbeeld door met het CBS in gesprek te gaan over de resultaten op de KPI's en de ontwikkelingen daarin.** Het gaat dan niet (alleen) om het al dan niet behalen van de streefwaarden op de KPI's, maar vooral ook om het gesprek dat daarover met elkaar wordt gevoerd. Wat zijn verklaringen voor opvallende ontwikkelingen en het wel of het niet behalen van KPI's? Wat kan helpen om de doelstellingen te behalen? Welke uitdagingen voor de toekomst komen uit de resultaten op de KPI's naar voren?
- **Haal als opdrachtgever van het CBS periodiek ervaringen op bij andere departementen, wissel ervaringen uit en deel kennis, en bespreek vraagstukken die daar om vragen in een breder gezelschap van directies die statistieken afnemen.** Bijvoorbeeld in een overleg met deze departementen, die samen met planbureaus in 2020 nog voor bijna €30 miljoen aan ASD-statistieken afnamen bij het CBS. Dit zou bijvoorbeeld kunnen gaan over onderwerpen als de mate van tevredenheid over de taakuitvoering, over vraagstukken als de rolverdeling tussen CBS en marktpartijen, over de wijze waarop het CBS kan worden ingeschakeld, over privacy of gegevensbescherming, over toekomstscenario's, et cetera. Het doel van deze periodieke gesprekken is om de interactie tussen opdrachtgever en andere departementen te stimuleren, zodat de opdrachtgever zich goed kan laten informeren over het functioneren van het CBS en andere onderwerpen die daarmee te maken hebben of daarop van invloed zijn.
- **Voer periodiek driehoeksoverleg over onderwerpen die zowel de eigenaar als opdrachtgever aangaan.** Binnen de driehoek van eigenaar, opdrachtgever en opdrachtnemer is er een aantal onderwerpen dat zowel de eigenaar als de opdrachtgever aangaat. Dit vraagt een goed samenspel tussen opdrachtgever en eigenaar waarbij zij beiden op de hoogte zijn van ontwikkelingen op deze onderwerpen, de behoeften of wensen van de opdrachtnemer, en elkaars zienswijzen ten aanzien daarvan. We geven ter overweging mee om structureel driehoeksoverleg te voeren over onderwerpen die zowel eigenaar als opdrachtgever aangaan. Een voorbeeld van zo'n onderwerp is IT, omdat IT sterk verbonden is met de kwaliteit van de dienstverlening en bescherming van gegevens (een opdrachtgeversaangelegenheid) maar ook een heel duidelijke financiële component en continuïteitscomponent heeft (een eigenaarsaangelegenheid).

We concluderen dat het functioneren en de onafhankelijkheid van het CBS voldoende zijn geborgd via de checks & balances die zijn aangebracht.

Er zijn in de wet- en regelgeving diverse checks & balances op het functioneren en de onafhankelijkheid van het CBS opgenomen. In 2017 zijn diverse checks & balances geherpositioneerd als gevolg van het opheffen van de CCS en het instellen van de raad van advies. Deze checks & balances zijn belegd bij het ministerie van EZK, de DG CBS en de raad van advies. Daarmee zijn het functioneren en de onafhankelijkheid voldoende geborgd. Er bestaat geen twijfel over de onafhankelijkheid van het CBS in de statistiekproductie.

We concluderen dat het CBS slechts in beperkte mate vrije (financiële) ruimte heeft voor innovatie en de productie van maatschappelijk relevante statistieken waar niet één voor de hand liggende financier voor is of waarvoor financiers onvoldoende koopkrachtig zijn, is onvoldoende geborgd.

De vrije ruimte voor het CBS is na de bezuinigingen door de taakstellingen Rutte I en II afgenomen van zo'n € 17 miljoen tot circa € 6 miljoen. Het overgrote deel van het budget van het CBS (in 2020 € 195,3 miljoen) wordt namelijk besteed aan Europees verplichte statistieken en aan statistieken in opdracht van koopkrachtige actoren die ervoor betalen (ASD). Hiermee is de ruimte voor het CBS kleiner geworden om bijvoorbeeld op volledig eigen initiatief nieuwe statistieken te gaan produceren die het CBS relevant acht voor de maatschappij. Daarnaast zijn mogelijkheden om te experimenteren met innovaties zoals nieuwe methoden, bijvoorbeeld door één statistiek tijdelijk via twee methoden te verzamelen) en te innoveren niet groot. Nieuwe statistieken en innovaties kunnen nu stranden in een zoektocht naar lange termijn financiering, met name als geen financier of niet gemakkelijk een financier wordt gevonden en voor de statistiek niet één aangewezen opdrachtgever (en dus financier) bestaat.

In dit licht zijn ook de signalen van publieke organisaties dat ze behoefte hebben aan maatschappelijk relevante statistieken relevant, die echter niet binnen het basisprogramma worden geproduceerd en waarvoor ze zelf ook niet voldoende financiering hebben (zie paragraaf 2.2). Het kabinet weegt af hoe de bijdrage aan het CBS eruit dient te zien, in het licht van de totale prioritering. Het CBS zelf speelt in het overleg daarover geen enkele rol. Naar ons oordeel ligt het op de weg van de opdrachtgever en/of eigenaar, om zich ervan te vergewissen in hoeverre er statistiek niet wordt geproduceerd doordat vragers niet koopkrachtig genoeg zijn (of omdat er niet één voor de hand liggende financier is), en dit zo nodig in te brengen in het relevante begrotingsoverleg.

Aanbeveling: Breng in kaart hoeveel vrije ruimte er nodig is voor het CBS om op eigen initiatief nieuwe statistieken te produceren en te innoveren én om die statistieken te maken waarvoor publieke vragers onvoldoende koopkrachtig zijn. Creëer vervolgens meer vrije ruimte voor het CBS en kijk kritisch naar de huidige invulling van het deel van het basisprogramma dat niet de Europees verplichte statistieken betreft.

Er zijn meerdere manieren om dit te bereiken. We noemen er een aantal zonder volledig te willen zijn. Er zou bijvoorbeeld voor kunnen worden gekozen om jaarlijks een deel van de statistieken uit het basisprogramma (bijvoorbeeld statistieken die al meerdere jaren worden gefinancierd uit het basisprogramma maar niet Europees verplicht zijn) te 'transfereren' naar de ASD (en er dus alsnog financiering voor te zoeken bij andere opdrachtgevers). Het budget uit het basisprogramma dat voorheen bestemd was voor deze statistieken, kan vervolgens worden bestemd als vrije ruimte voor het CBS. Er zou ook voor kunnen worden gekozen om in het uurtarief dat wordt gehanteerd voor de aanvullende statistische dienstverlening een innovatiebijdrage te verwerken, zodat alle opdrachtgevers meebetalen aan de vrije ruimte voor het CBS. Een ander voorbeeld waarvoor gekozen zou kunnen worden is het vergroten van de bijdrage van het ministerie van EZK aan het CBS met een budget dat is bestemd als vrije ruimte voor het CBS.

3. Beschrijving taken, middelen en inrichting CBS

3.1. Taken

De wettelijke taak van het CBS staat omschreven in de artikelen 3, 4 en 5 van de Wet op het CBS:

Artikel 3

1. Het CBS heeft tot taak het van overheidswege verrichten van statistisch onderzoek ten behoeve van praktijk, beleid en wetenschap en het openbaar maken van de op grond van zodanig onderzoek samengestelde statistieken.

2. Het CBS bevordert:

- a) een statistische informatievoorziening van overheidswege die voorziet in de behoeften van praktijk, beleid en wetenschap;
- b) de nauwkeurigheid en volledigheid van de van overheidswege openbaar te maken statistieken.

3. Door Onze Minister of één van Onze andere Ministers wordt slechts een nieuw statistisch onderzoek ingesteld of in een onderzoek dat reeds plaatsvindt wijziging gebracht, nadat de directeur-generaal is gehoord.

Artikel 4

Het CBS is op nationaal niveau belast met de productie van Europese statistieken.

Artikel 5

1. Het CBS kan in incidentele gevallen statistische werkzaamheden voor derden verrichten. Deze werkzaamheden mogen niet leiden tot mededinging met private aanbieders van vergelijkbare diensten die uit een oogpunt van goede marktwerking ongewenst is.

2. Onze Minister kan nadere regels stellen over de werkzaamheden, bedoeld in het eerste lid.

Met name in hoofdstuk 4 van deze evaluatie (over doeltreffendheid) wordt nader ingegaan op de taakuitvoering door het CBS.

3.2. Middelen (budget en medewerkers)

Om de wettelijke taken te kunnen uitvoeren ontvangt het CBS middelen (budget). De jaarlijkse baten van het CBS bedroegen in de evaluatieperiode tussen de € 183 miljoen (in 2016) en € 201 miljoen (in 2020). Deze baten bestaan uit een bijdrage van het ministerie van EZK³ ten behoeve van de uitvoering van het basisprogramma (in 2020 circa € 153 miljoen.) en uit bijdragen (van met name Rijksdepartementen) voor aanvullende statistische diensten (in 2020 circa € 48 miljoen .).

Bij het CBS waren in de evaluatieperiode ongeveer 1800 FTE werkzaam (1864 FTE in 2016 en 1780 in 2020).

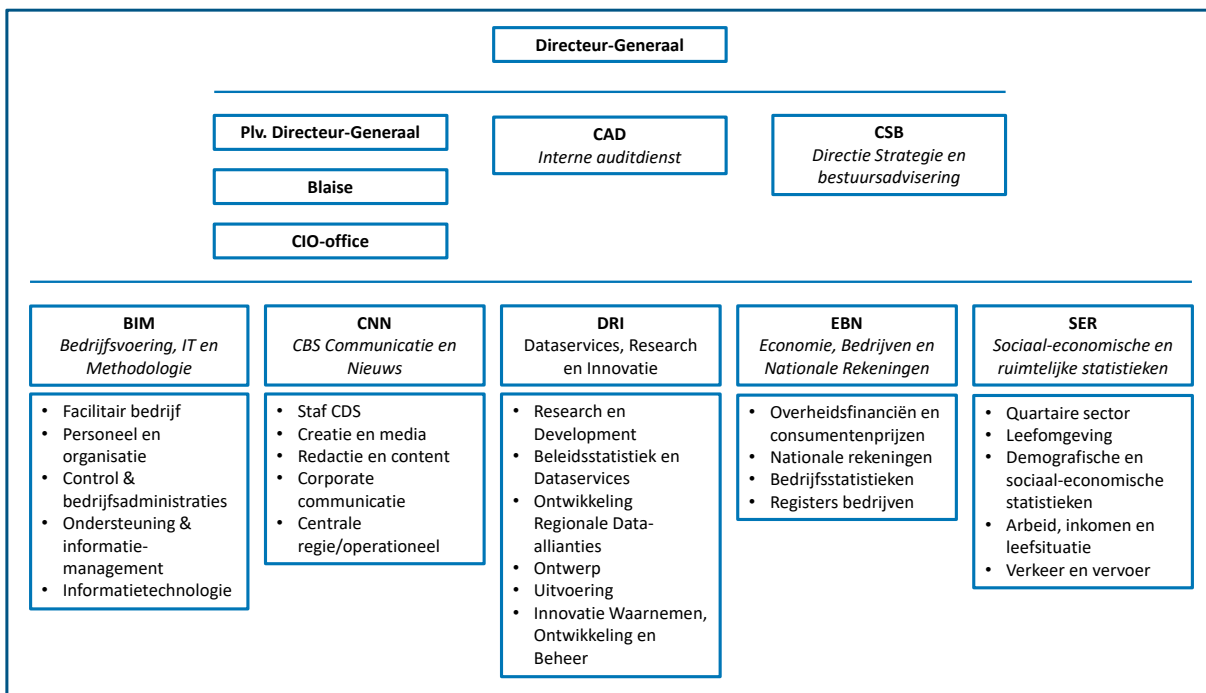
³ Wet op het CBS, artikel 60.

Met name in hoofdstuk 5 van deze evaluatie (over doelmatigheid) wordt nader ingegaan op de middelen die het CBS tot zijn beschikking heeft om de taken uit te voeren. In dat hoofdstuk worden ook meer specifieke cijfers en uitsplitsingen weergegeven.

3.3. Inrichting

Het CBS is een zelfstandig bestuursorgaan (zbo) en niet hiërarchisch ondergeschikt aan de minister van EZK. De minister van EZK is politiek verantwoordelijk voor het in stand houden van de voorwaarden voor de onafhankelijke productie van goede en betrouwbare statistieken en voor de rechtmatigheid en doelmatigheid van de besteding van publieke gelden die daarmee gemoeid zijn en heeft daarmee een zogenaamde systeemverantwoordelijkheid. Het CBS is binnen dat systeem verantwoordelijk voor de taken die in de Wet op het CBS beschreven zijn (zie hierboven). De inrichting van de governance ten aanzien van het CBS wordt in hoofdstuk 6 verder beschreven.

In onderstaande figuur is de organisatiestructuur van het CBS weergegeven.

Figuur 1. Organogram van het CBS (per 1 september 2021).

N.B. Blaise is een door het CBS ontwikkeld software-platform ten behoeve van het bouwen en afnemen van vragenlijsten voor computerondersteund interviewen.

Het CBS bestaat uit één lid: de directeur-generaal van de statistiek (hierna: DG CBS).⁴ De DG CBS is belast met het besturen van het CBS. Zij vertegenwoordigt het CBS in en buiten rechte. In een mandaatregeling zijn de bevoegdheden van de (hoofd)directeuren en sectormanagers van het CBS vastgelegd.⁵

Het CBS heeft een raad van advies, welke als taak heeft om de DG CBS desgevraagd of uit eigen beweging te adviseren over de uitvoering van de taken en bevoegdheden van de DG CBS.⁶ Tot de onderwerpen waarover de

⁴ Wet op het CBS, artikel 2a, lid 1.

⁵ Centraal Bureau voor de Statistiek (2018). *Besluit mandaat, volmacht en machtiging*.

⁶ Wet op het CBS, Artikel 20.

raad adviseert behoren in ieder geval: het meerjarenprogramma en het werkprogramma, de wijze waarop de nauwkeurigheid en volledigheid van de van overheidswege openbaar te maken statistieken kunnen worden bevorderd zodat deze voorzien in de behoeften van praktijk, beleid en wetenschap en de bedrijfsvoering van het CBS en een efficiënte besteding van middelen.⁷

Met name in hoofdstuk 6 van deze evaluatie wordt nader ingegaan op de interne governance, de externe governance en de onafhankelijkheid van het functioneren van het CBS.

⁷ CBS (z.d.). *Raad van advies*. Zie: [Raad van advies \(cbs.nl\)](https://www.cbs.nl).

4. Doeltreffendheid

4.1. Prioritering en transparantie

4.1.1. Feiten

Meerjarenprogramma's en werkprogramma's

Meerjarenprogramma

In artikel 14, lid 1 van de Wet op het CBS is beschreven dat de directeur-generaal ten minste eens in de vijf jaar een meerjarenprogramma vaststelt, waarin op hoofdlijnen wordt vastgelegd welke werkzaamheden het CBS zal uitvoeren in de komende jaren. Het meerjarenprogramma dient voorts een beschrijving te bevatten van de op middellange en lange termijn te realiseren doelstellingen, de hoofdlijnen van het daarop te richten beleid en de financiële en organisatorische voorwaarden die daartoe vervuld moeten worden (Art. 14, lid 2 Wet op het CBS). De minister van EZK keurt het meerjarenprogramma goed (Art. 14, lid 4 Wet op het CBS). De goedkeuring van de minister wordt uitsluitend onthouden aan het meerjarenprogramma indien dat naar oordeel van de minister van EZK niet past binnen de financiële en organisatorische voorwaarden die zijn opgenomen in het naar aanleiding van dat meerjarenprogramma bepaalde standpunt, bedoeld in art. 17, lid 1 van de Wet op het CBS (Art 14, lid 5 Wet op het CBS). In artikel 17, lid 1 staat: Onze Minister bepaalt, in overeenstemming met het gevoelen van de raad van ministers en binnen zes maanden na ontvangst van het meerjarenprogramma, zijn standpunt over de ter verwezenlijking van het meerjarenprogramma te vervullen financiële en organisatorische voorwaarden.

In de evaluatieperiode zijn twee meerjarenprogramma's van toepassing: het Strategisch Meerjarenprogramma (MJP) 2014-2018 en het Strategisch Meerjarenprogramma (MJP) 2019-2023.

Het Strategisch Meerjarenprogramma 2019-2023 is op een andere manier opgebouwd dan het Strategisch Meerjarenprogramma 2014-2018. Wat betreft het inhoudelijke statistisch programma bevatte het Strategisch Meerjarenprogramma 2014-2018 de onderdelen Programmavernieuwing, het Europees statistisch programma en het reguliere statistiekprogramma. De jaarplannen voor de jaren 2016, 2017 en 2018 bevatten onderdelen gebaseerd op:

- Regulier statistisch programma;
- Communicatie, statistische samenwerking en dienstverlening;
- Betaalde dienstverlening in opdracht;
- Nieuwe Europese verplichtingen;
- Programmavernieuwing.

Het Strategisch Meerjarenprogramma 2019-2023 beschrijft als doel 'het basisprogramma van 2018 blijven uitvoeren en tegelijkertijd slim en fenomeengericht invulling geven aan nieuwe statistiekbehoefte'. Wat betreft het inhoudelijke statistische programma bevat het programma de onderdelen Basisprogramma, Innovatie, Dutch Caribbean Statistical System en Nieuwe Europese verplichtingen. De jaarplannen bevatten voor de jaren 2019 en 2020 onderdelen gebaseerd op:

- Basisprogramma;
- Nieuwe Europese verplichtingen;
- Aanvullende statistische diensten.

Naast informatie over het beoogde statistische programma bevat het Strategisch Meerjarenprogramma 2019-2023 onder andere informatie over dataverzameling, toegankelijkheid en gebruik van data en statistiek, aanvullende statistische diensten, ICT, personeel, financiën, en kwaliteit, privacy en informatiebeveiliging.

Het Strategisch Meerjarenprogramma 2014-2018 bevat een bijlage 'Verminderen in het programma', waarin statistieken zijn opgenomen die zijn stopgezet, in frequentie zijn verlaagd of versoberd. Het Strategisch Meerjarenprogramma 2019-2023 bevat een katern waarin ook nieuwe wensen van gebruikers zijn opgenomen, zoals die zijn geuit in de externe consultatie onder stakeholders. Over deze nieuwe wensen staat in het Strategisch Meerjarenprogramma 2019-2023 dat het CBS deze nieuwe wensen alleen kan uitvoeren wanneer bekostiging plaatsvindt door direct betrokkenen of wanneer er Rijksbreed of door andere centrale partijen budget aan het CBS wordt toegekend.

Eind 2016 heeft het CBS een addendum bij het Strategisch Meerjarenprogramma 2014-2018 geschreven. Reden hiervoor is dat het MJP 2014-2018 in 2013 is aangeboden aan de Tweede Kamer. Voor de jaren 2016 tot en met 2018 was de taakstelling van Rutte II toen nog niet verwerkt. Deze taakstelling, in combinatie met andere tussentijdse financiële ontwikkelingen, heeft aanpassingen in het werkprogramma van het CBS tot gevolg gehad voor de jaren 2017 en 2018. In het addendum zijn deze aanpassingen beschreven. De taakstelling Rutte II heeft consequenties voor het niet-verplichte programma van het CBS, aangezien het deel van het statistisch programma dat bestaat uit EU-verplichtingen volgens het CBS geen besparingsflexibiliteit biedt. Om tot de aanpassingen in het werkprogramma te komen hebben de CCS (de Centrale Commissie voor de Statistiek) en het CBS een lijst opgesteld met niet-verplichte statistieken die per 1 januari 2017 zouden moeten vervallen als gevolg van het verminderen van de bijdrage van EZ met € 7 miljoen. De CCS heeft zich gebogen over de vraag welke statistieken binnen het centraal gefinancierde werkprogramma zullen blijven. De CCS heeft hierbij gekeken naar de mate waarin statistieken een bouwsteen vormen van de data-infrastructuur van het CBS, een hoog maatschappelijk belang hebben, een breed gebruik kennen, en vanwege de positie en mogelijkheden van het CBS bij voorkeur door het CBS samengesteld en gepubliceerd worden. Ook heeft de CCS de reacties van departementen en gebruikers meegewogen in haar overwegingen. Vervolgens heeft het CBS, in nauw overleg met het ministerie van EZK, de betrokken departementen benaderd voor alternatieve bekostiging van de statistieken op hun beleidsterrein vanuit de departementale begrotingen. Dit heeft erin geresulteerd dat het merendeel van de onverplichte statistieken is behouden (namelijk circa € 5 miljoen van de € 7 miljoen). Een klein deel van het niet-verplichte programma is per 1 januari 2017 stopgezet (circa € 2 miljoen).⁸

Werkprogramma's

Het CBS vertaalt het Meerjarenprogramma in jaarlijkse werkprogramma's waarin is vastgelegd welke werkzaamheden het CBS in een bepaald jaar zal uitvoeren binnen de vastgestelde jaarbegroting. In de interne directiejaarplannen wordt vervolgens beschreven hoe de verschillende CBS-directies bijdragen aan het realiseren van het CBS-werkprogramma.⁹

In Art. 15, lid 2 van de Wet op het CBS staat dat in het werkprogramma wordt vastgelegd welke werkzaamheden het CBS in een bepaald jaar zal uitvoeren, voor zover de beschikbare middelen dat toelaten. In Art. 15, lid 3 van de Wet op het CBS is omschreven dat het werkprogramma de volgende informatie bevat: een beschrijving van het belang van een statistiek voor praktijk, beleid en wetenschap, de vraag of een statistiek noodzakelijk is op grond van Europese of andere regelgeving, een verantwoording omtrent de belangrijkste niet-gehonoreerde verzoeken om statistieken en een paragraaf met de kosten en opbrengsten van de statistieken.

⁸ CBS (2016). *Strategisch meerjarenprogramma 2014-2018*, addendum.

⁹ CBS (2021). *CBS Jaarverslag 2020*.

In tabel 1 hieronder is weergegeven op welke manier de werkprogramma's in de periode 2016 tot en met 2020 de werkplannen de in de Wet op het CBS genoemde onderdelen bevatten.

Werkprogramma's in de periode 2016 tot en met 2020	
Beschrijving belang van statistiek voor praktijk, beleid en wetenschap	In de werkprogramma's is de relatie van (groepen) statistieken met praktijk, beleid en wetenschap af te leiden op basis van de kwalitatieve beschrijvingen in de volgende paragrafen: 1. de wijzigingen binnen het reguliere statistisch programma, 2. de betaalde dienstverlening (voor de jaren 2019 en 2020 de 'aanvullende statistische diensten') en 3. de programmavernieuwing voor de jaren 2016 tot en met 2019.
De vraag of een statistiek noodzakelijk is op grond van Europese of andere regelgeving	De vraag of een statistiek noodzakelijk is op grond van Europese of andere regelgeving wordt niet altijd genoemd in de kwalitatieve beschrijving van een statistiek. De werkprogramma's vermelden wel dat het grootste deel van het werkprogramma de productie van statistische informatie op grond van Europese wetgeving betreft. Daarnaast vermelden de werkprogramma's dat het CBS op basis van zijn wettelijke taak tevens statistieken maakt waar geen Europese verplichting op rust, maar waaraan in Nederland behoefte bestaat. Verder zijn in ieder werkprogramma de nieuwe Europese verplichtingen voor het betreffende jaar opgenomen. Door het combineren van deze informatie is te herleiden welke statistieken volgen uit Europese verplichtingen. In de werkprogramma's is niet systematisch opgenomen welke statistieken volgen uit andere dan Europese regelgeving.
Een verantwoording omtrent de belangrijkste niet-gehonoreerde verzoeken om statistieken	De werkprogramma's vermelden in de kwalitatieve beschrijvingen van de statistieken op welke verzoeken tot statistieken het CBS is ingegaan. De werkprogramma's vermelden echter niet systematisch niet-gehonoreerde verzoeken om statistieken. In werkprogramma 2017 wordt wel vermeld welke statistieken en dataleveringen zijn beëindigd als gevolg van de budgetvermindering voor het statistisch programma. Ook wordt genoemd dat het CBS tegen betaling statistische diensten aanbiedt om tegemoet te komen aan de behoefte om statistische informatie te behouden die niet langer kan worden bekostigd via het reguliere werkprogramma. In werkprogramma 2019 wordt verwezen naar het Strategisch Meerjarenprogramma 2019-2023 voor een overzicht van behoeften van gebruikers die het CBS niet kan vervullen doordat het over onvoldoende middelen beschikt.
Een paragraaf met de kosten en opbrengsten van de statistieken	Ieder werkprogramma bevat een begrotingshoofdstuk met hierin de kosten en opbrengsten van de statistieken.

Tabel 1. Onderdelen die het werkprogramma dient te bevatten op basis van de Wet CBS.

Verhouding werkprogramma's en jaarverslagen

Om inzichtelijk te maken of de beoogde output wordt gerealiseerd, hebben we gepoogd om voor de jaren 2016 tot en met 2020 de verhouding tussen de beoogde output in de werkprogramma's en de gerealiseerde output in de jaarverslagen te analyseren.

De jaarverslagen van 2016 tot en met 2019 bevatten een tabel met per statistisch thema een overzicht van gerealiseerde output in de vorm van aantallen wat betreft publicaties, nieuwsberichten, nieuwe StatLine tabellen, microdatabestanden en Eurostat leveringen. In de werkprogramma's is voor de jaren 2016 tot en met 2020 geen geprognosticeerde output opgenomen. Als gevolg hiervan is het niet mogelijk om op grond van de jaarverslagen te achterhalen in hoeverre de beoogde output overeenkomt met het gerealiseerde aantal leveringen.

Het jaarverslag van 2020 bevat geen overzicht met de gerealiseerde output, maar een paragraaf die onder andere middels figuren uitweidt over de verspreiding van statistieken. Hier worden geen exacte aantallen per soort output genoemd.

Aanvullend op de productie-aantallen wordt in de jaarverslagen van 2016 tot en met 2018 kwalitatief vermeld hoe de programmavernieuwing is geïmplementeerd in het afgelopen jaar. Op basis van de jaarverslagen van 2016, 2017 en 2018 blijkt dat de programmavernieuwing is uitgevoerd zoals in het werkprogramma is beoogd. Voor de jaren 2019 en 2020 wordt in de werkprogramma's en jaarverslagen geen programmavernieuwing vermeld. Het CBS heeft aangegeven dat de reden hiervoor is dat er in die jaren geen ruimte was voor programmavernieuwing vanwege de bezuinigingen.

Basisprogramma en aanvullende statistische diensten

Basisprogramma

In de tabel hierna geven we eerst weer op hoofdlijnen welke soorten statistieken onderdeel zijn van het basisprogramma dan wel de aanvullende statistische dienstverlening.

Onderdeel	Soort statistieken in het basisprogramma
Basisprogramma (100% door EZK). Circa € 153 miljoen in 2020.	<ul style="list-style-type: none"> • Circa 95%: Europees verplichte statistieken (circa 95% van budget voor het basisprogramma wordt hieraan besteed) • "Vrije ruimte": circa 5%: statistieken van algemeen belang (waarvoor niet de vakdepartementen betalen, maar die dus uit het budget voor het basisprogramma en dus door EZK worden bekostigd).
Aanvullende statistische diensten (85% departement, <3% privaat). Circa € 48 miljoen in 2020.	<ul style="list-style-type: none"> • Circa € 5 miljoen: statistieken van algemeen belang die voorheen (voor de bezuiniging ten tijde van Rutte II) in het Basisprogramma zaten, maar die nu door vakdepartementen worden gefinancierd. Dit is nu dus onder de noemer 'aanvullende statistische dienstverlening' gekomen. • Circa € 43 miljoen: aanvullende statistische dienstverlening. Vooral voor departementen, gemeenten, provincies, planbureaus en samenwerkingspartners, gefinancierd door deze organisaties. Soms incidentele, kortlopende projecten, soms continue, langjarige statistieken. Onder de noemer aanvullende statistische diensten, maar volgens CBS tevens van algemeen belang. <i>NB. Er zitten geen Europees verplichte statistieken in de ASD.</i>

Tabel 2. Soorten statistieken en relatie met Basisprogramma en aanvullende statistische diensten.

In de wet is vastgelegd dat de kosten voor het uitvoeren van de wettelijke taken van het CBS ten laste komen van de Rijksbegroting (met uitzondering van de kosten voor de uitvoering van de statistische werkzaamheden voor derden).¹⁰ In de praktijk houdt dit in dat het CBS voor het uitvoeren van zijn taken een meerjarenbijdrage krijgt van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat. Deze bijdrage vormt het basisbudget voor het CBS. De werkzaamheden die uit dit basisbudget worden gefinancierd, vormen het basisprogramma van het CBS.¹¹ Het basisprogramma¹² van het CBS vormt de kern van de output van het CBS en omvat een veelheid aan informatie over diverse onderwerpen, die samen een beeld geven van de Nederlandse maatschappij. Het grootste deel van dit programma betreft de productie van statistische informatie op grond van Europese wetgeving.¹³ In 2020 waren de onderwerpen in het basisprogramma als volgt:¹⁴

- Arbeid en inkomen
 - Arbeid en sociale zekerheid
 - Inkomen en bestedingen
- Economie
 - Bedrijven
 - Bouwen en wonen
 - Financiële en zakelijke diensten
 - Handel en horeca
 - Industrie en energie
 - Internationale handel
 - Landbouw
 - Macro-economie
 - Overheid en politiek
 - Prijzen
- Maatschappij
 - Bevolking
 - Gezondheid en welzijn
 - Natuur en milieu
 - Onderwijs
 - Veiligheid en recht
 - Verkeer en vervoer
 - Vrije tijd en cultuur
- Dossiers en overige thema-overstijgende output

Het basisprogramma bestaat uit twee delen: statistieken die een Europese verplichting kennen en andere statistieken die van belang zijn voor praktijk, beleid en wetenschap. De DG van het CBS stelt jaarlijks het basisprogramma vast. Verreweg het grootste deel van het basisbudget (95 procent) is nodig om te voldoen aan Europese verplichtingen. Deze statistieken bestrijken uiteenlopende terreinen en ondersteunen niet alleen de ontwikkeling en monitoring van het beleid van de Europese Unie, maar beantwoorden ook nationale beleidsvragen. Het overige deel van het basisbudget zet het CBS in voor aanvullende statistiekbehoeften, die niet Europees verplicht zijn.¹⁵

Criteria voor het opnemen van statistieken in het basisprogramma die niet Europees verplicht zijn, zijn:

1. De statistieken moeten van groot maatschappelijk belang zijn en een breed gebruik kennen;

¹⁰ Wet op het CBS, artikel 60.

¹¹ CBS (2018). *Strategisch Meerjarenprogramma 2019-2023*.

¹² In de jaarverslagen 2016 en 2017 wordt gesproken van het *regulier statistisch programma*, vanaf 2018 van het *basisprogramma*.

¹³ CBS Jaarverslagen 2016, 2017, 2018, 2019 en 2020.

¹⁴ In eerdere jaren in de evaluatieperiode bevatte het basisprogramma ook nog de onderwerpen Caribisch Nederland, Allochtonen, Conjunctuur, Emancipatie, Europese Unie, Globalisering, Historische reeksen, Levensloop, Nederland regionaal, Ondernemingsklimaat, Vergrijzing en Volkstelling.

¹⁵ CBS (2018). *Strategisch Meerjarenprogramma 2019-2023*.

2. De statistieken vormen een bouwsteen voor de data-infrastructuur van het CBS;
3. Het zijn statistieken die vanwege de positie en mogelijkheden van het CBS bij voorkeur door het CBS samengesteld en gepubliceerd worden.¹⁶

In het Strategisch Meerjarenprogramma 2019-2023 beschrijft het CBS dat de afgelopen jaren het pakket aan niet-Europees verplichte statistieken in het basisprogramma fors is gereduceerd als gevolg van taakstellingen Rutte I en Rutte II (namelijk totaal met € 11 miljoen). Ook was er volgens het CBS daardoor maar weinig ruimte voor het inspelen op nieuwe behoeften. Dit heeft tot gevolg dat het niet-Europees verplichte deel van het basisprogramma beperkt voorziet in de aanvullende behoeften aan statistieken.¹⁷

Aanvullende statistische diensten

Naast het basisprogramma verleent het CBS aanvullende statistische diensten aan overheidspartijen en (in beperkte mate) derden tegen additionele bekostiging. Aangezien het basisbudget hiervoor geen ruimte biedt, kan het CBS alleen aan deze wensen tegemoet komen als de kosten die het CBS daarvoor moet maken worden vergoed.¹⁸ Gebruikers, veelal departementen, bekostigen daarom in toenemende mate rechtstreeks de statistieken waar zij behoefte aan hebben. Dit betreft grotere, meerjarige statistiekprogramma's, maar ook incidentele aanvullende statistische onderzoeken. Het CBS maakt hierbij zoveel mogelijk meerjarige afspraken, om zodoende de continuïteit en samenhang van het statistiekprogramma te waarborgen en om hiaten in de tijdreeks, die nooit meer kunnen worden hersteld, te voorkomen.¹⁹

Net als bij statistieken die onderdeel zijn van het basisprogramma worden de resultaten van deze aanvullende statistische diensten op geaggregeerd niveau voor iedereen tegelijkertijd openbaar gemaakt. Ook dit zijn statistieken van algemeen belang.²⁰

Regeling werkzaamheden derden CBS en beleidsregel Taakuitoefening CBS

Op 1 juli 2020 zijn de Regeling werkzaamheden derden CBS (hierna: regeling) en de beleidsregel Taakuitoefening CBS (hierna: beleidsregel) van kracht geworden. Deze regeling en beleidsregel worden op later moment separaat geëvalueerd, maar zijn hier als relevante context kort beschreven. De regeling regelt kort gezegd wat het CBS mag doen voor derden ('partijen die niet behoren tot de overheid', zie art. 1 van de regeling). De beleidsregel legt vast binnen welke procedurele randvoorwaarden de in de wet op het CBS omschreven taak uitgevoerd moet worden. Specifiek gaat het daarbij om de aanvullende statistische dienstverlening, die niet bekostigd wordt uit de algemene bijdrage van de minister van Economische Zaken en Klimaat en die het CBS uitvoert naast het basisprogramma. Het werk voor derden dat het CBS uitvoert, bedraagt minder dan 3% van de totale aanvullende statistische dienstverlening die het CBS uitvoert.²¹

De interne werkprocessen en de externe communicatie zijn in 2020 in lijn gebracht met de regeling en de beleidsregel. Zo registreert het CBS alle verzoeken om aanvullende statistische diensten centraal en is er een stroomschema en afwegingskader opgesteld ter ondersteuning bij het maken van afwegingen om een verzoek wel of niet te honoreren. Ook is er een *competitive neutrality officer* (CNO) benoemd voor de interne inbedding van regelingen in de organisatie en voor relatiemanagement met private partijen en heeft de minister van EZK een nieuw lid van de raad van advies benoemd met kennis van mededingingsvraagstukken.²²

Het CBS heeft een klachtenregeling geïntroduceerd waarop partijen een beroep kunnen doen indien zij menen dat het CBS zich niet houdt aan de regels. Klachten worden behandeld door een externe commissie. De externe commissie heeft sinds haar bestaan één klacht ontvangen, van een ondernemersvereniging die teleurgesteld is dat het CBS voor deze vereniging geen werkzaamheden meer uitvoert.²³

¹⁶ CBS (2018). *Strategisch Meerjarenprogramma 2019-2023*.

¹⁷ CBS (2018). *Strategisch Meerjarenprogramma 2019-2023*.

¹⁸ CBS (2021). *Voortgangsrapportage naleving Regeling werkzaamheden derden CBS en Beleidsregel taakuitoefening CBS*.

¹⁹ CBS (2018). *Strategisch Meerjarenprogramma 2019-2023*.

²⁰ CBS (2021). *CBS Jaarverslag 2020*.

²¹ CBS (2021). *Voortgangsrapportage naleving Regeling werkzaamheden derden CBS en Beleidsregel taakuitoefening CBS*.

²² CBS (2021). *CBS Jaarverslag 2020*.

²³ CBS (2021). *Voortgangsrapportage naleving Regeling werkzaamheden derden CBS en Beleidsregel taakuitoefening CBS*.

4.1.2. Percepties

De meeste gesprekspartners van buiten het CBS hebben beperkt zicht op de inhoud van de meerjarenprogramma's en de werkprogramma's en de manier waarop deze tot stand komen. Voor de gesprekspartners is vooral relevant dat het CBS voldoet aan verzoeken om statistieken. Gesprekspartners hebben regelmatig genoemd dat het CBS verzoeken om statistieken meestal inwilligt. Er zijn ook enkele voorbeelden genoemd van verzoeken die niet ingewilligd zijn. Dit zijn vaker verzoeken waarbij registratie van nieuwe gegevens nodig is (in plaats van dat reeds beschikbare data gecombineerd wordt) en verzoeken waarvoor meerdere potentiële opdrachtgevers zijn, waardoor het lastiger is om de financiering rond te krijgen. Specifiek is door kennisinstituten genoemd dat het CBS na de bezuinigingen statistieken heeft geschrapt en dat het CBS minder capaciteit heeft om aandacht te besteden aan lange en consistente tijdreeksen. Deze gesprekspartners maken zich hier zorgen over, omdat het risico is dat kennis en kunde bij het CBS verdwijnt. Deze ontwikkelingen kunnen het wetenschappelijk onderzoek van kennisinstituten in gevaar brengen. Er zijn tot slot door andere gesprekspartners enkele voorbeelden genoemd van verzoeken die niet zijn ingewilligd, omdat deze niet passen binnen de wettelijke taak van het CBS. Enkele gesprekspartners van binnen en buiten het CBS hebben het beeld dat het CBS vaker een verzoek afwijst na de invoering van de BR en MR.

Tot slot, de rolverdeling tussen CBS en marktpartijen was geen onderdeel van de scope van onze evaluatie, maar dat heeft enkele marktpartijen die statistisch onderzoek doen er niet van weerhouden bij ons als onderzoekers nadrukkelijk aan te geven dat ze kritisch zijn op zowel het CBS als opdrachtgevende overheden.

Deze marktpartijen ervaren oneerlijke concurrentie door het CBS. Het CBS zou volgens deze marktpartijen onder meer onderzoeken zijn gaan uitvoeren die voorheen door marktpartijen werden uitgevoerd, actief zijn gaan acquireren naar opdrachten en zijn opgeschoven naar interpretatie en duiding geven. Overheden zouden volgens deze marktpartijen uit vertrouwde en gemakzucht het CBS inschakelen (om aanbestedingen te vermijden) en overheden zouden 'inbesteden via het CBS' waar uitbesteding ook een optie is. De kritiek van deze marktpartijen richt zich dus niet op de kwaliteit van de dienstverlening en de statistieken van het CBS, waarover juist een breed gedeeld positief beeld is (bij afnemers binnen en buiten de overheid).

Waar het gaat over statistische dienstverlening aan overheden wijst het CBS er op dat het conform artikel 3 van de CBS-wet zijn wettelijke taak is om van overheidswege statistisch onderzoek te verrichten ten behoeve van praktijk, beleid en wetenschap. Daarnaast geeft het CBS aan dat ze juist ruimte biedt aan de markt, door partijen gelegenheid te geven tot het doen van onderzoek door ze toegang te bieden tot de microdata van het CBS en door open data beschikbaar te stellen. Het CBS benoemt hierbij dat het gebruik van microdata en open data de afgelopen jaren is toegenomen. In het licht van artikel 5 van de CBS-wet benoemt het CBS dat de activiteiten van het CBS in opdracht van derden, zijnde private partijen, een zeer incidentele werkstroom vormen.

4.1.3. Onze bevindingen

Het CBS stelt (conform de Wet op het CBS) eens in de vijf jaar een meerjarenprogramma vast en vertaalt deze in jaarlijkse werkprogramma's. In de evaluatieperiode zijn twee meerjarenprogramma's van toepassing: het Strategisch Meerjarenprogramma 2014-2018 en het Strategisch Meerjarenprogramma 2019-2023. De werkprogramma's bevatten een aantal van de onderdelen die zijn beschreven in de Wet op het CBS, zoals een beschrijving van het belang van statistiek voor praktijk, beleid en wetenschap. De vraag of een statistiek noodzakelijk is op grond van Europese of andere regelgeving is niet altijd expliciet genoemd, maar kan gedestilleerd worden door informatie te combineren. In de werkprogramma's is niet systematisch opgenomen welke statistieken volgen uit andere dan Europese regelgeving. Ook bevatten de werkprogramma's geen overzicht van de niet-gehonoreerde verzoeken om statistieken.

In de werkprogramma's is voor de jaren 2016 tot en met 2020 geen geprognosticeerde output opgenomen. Als gevolg hiervan is het niet mogelijk om op grond van de jaarverslagen te achterhalen in hoeverre de beoogde output overeenkomt met het gerealiseerde aantal leveringen.

Het CBS ontvangt een meerjarenbijdrage van het ministerie van EZK, waaruit het basisprogramma bekostigd wordt. Het basisprogramma van het CBS bevat circa 95% Europees verplichte statistieken (waaraan circa 95% van het budget van het basisprogramma wordt besteed). De overige 5% betreft statistieken van algemeen belang die uit het basisbudget worden bekostigd. Het niet-Europees verplichte deel van het basisprogramma voorziet beperkt in de aanvullende behoeften aan statistieken. Zo heeft het CBS in 2020 voor circa 48 miljoen aanvullende statistische diensten geleverd (waarvan 85% aan departementen). Gedurende de evaluatieperiode is de verhouding tussen bijdrage van het ministerie van EZK en de ASD-opbrengsten veranderd. In 2016 waren de ASD-opbrengsten goed voor 16% van de totale baten. Gedurende de evaluatieperiode is dit elk jaar gestegen, naar 24% in 2020.

Uit de evaluatie komt het beeld naar voren dat het CBS verzoeken voor statistieken meestal inwilligt, waarmee het CBS goed aansluit op de statistiekbehoefte. Tegelijkertijd zijn er signalen dat het CBS soms statistieken wil produceren (of innovaties wil beproeven) die niet of moeizaam tot stand komen. Redenen hiervoor zijn dat het CBS zelf beperkte ruimte heeft om te vernieuwen en innoveren en dat rondkrijgen van aanvullende financiering soms ook niet lukt (bijvoorbeeld doordat er meerdere potentiële opdrachtgevers zijn).

Gezien de beperkte ruimte voor niet-Europees verplichte statistieken binnen het basisbudget, is binnen het basisbudget weinig prioritering door het CBS mogelijk. Wel constateren we dat de transparantie over het verschil tussen de statistieken binnen de 'vrije ruimte' in het basisbudget en de statistieken binnen ASD vergroot kan worden. Er zijn wel criteria voor het opnemen van statistieken die niet Europees verplicht zijn in het basisprogramma, maar deze zijn breed geformuleerd en sluiten statistieken die nu buiten het basisprogramma worden gemaakt niet uit. Ook is niet transparant welk deel van de statistieken (binnen en buiten het basisprogramma) nationaal verplicht is. Het gebrek aan transparantie is reeds opgemerkt in de vorige evaluatie van het CBS en leidt tot misvattingen en soms tot onvrede. Er bestaat bijvoorbeeld onvrede bij publieke organisaties die behoefte hebben aan statistieken die ze maatschappelijk relevant vinden, maar waarvoor ze onvoldoende koopkrachtig zijn om deze zelf te financieren. In onze evaluatie is naar voren gekomen dat de beeldvorming over het verschil tussen het basisprogramma en ASD soms incorrect is. Zo leeft bij sommige partijen het beeld dat het deel ASD allemaal statistieken zijn die ook door marktpartijen kunnen worden gemaakt, of dat dit minder belangrijke statistieken zijn (want 'aanvullend' op de basis). Terwijl het CBS aangeeft dat bereidheid om te betalen en algemeen belang niet een-op-een samenhangen: er kunnen ook statistieken van algemeen belang zijn waarvoor geen betalende gebruiker kan worden gevonden en waarvoor ook geen ruimte is binnen het basisbudget. De termen 'basis' en 'aanvullend' die het CBS hanteert leiden ook niet direct tot de juiste beeldvorming (want: de basis kan geïnterpreteerd worden als het meest belangrijk, en aanvullend als minder belangrijk).

4.2. Responsiviteit

4.2.1. Feiten

Een manier waarop het CBS advies van buiten het CBS ophaalt is via gebruikersraden. Om de hoofddirecteuren van het CBS te adviseren over specifieke thema's en onderwerpen zijn diverse raden ingesteld. De voorzitters

van deze raden vergaderen met de DG CBS. In de evaluatieperiode hebben de voorzitters twee keer met de DG vergaderd (februari 2016 en juni 2017).²⁴ In de periode 2016-2020 kende het CBS de volgende gebruikersraden:

- **Berichtgeversraad.** De Berichtgeversraad is het officiële adviesorgaan voor het CBS waarin zowel ondernemers als brancheorganisaties van bedrijven die data aanleveren aan het CBS zijn vertegenwoordigd. Deze raad adviseert het CBS over mogelijkheden voor vermindering van lastendruk en verbetering van dienstverlening aan bedrijven.
- **Gebruikersraad bedrijfseconomische statistieken.** De gebruikersraad bedrijfseconomische statistieken wordt gevraagd te adviseren over onderwerpen als financiële en zakelijke diensten, handel en horeca, industrie, bouw, en internationale handel.
- **Communicatieraad (vanaf 2017).** De communicatieraad adviseert over de nieuwsuitingen en alle andere middelen waarmee het CBS zijn output naar buiten brengt. Deze bestaat uit partijen die CBS-data gebruiken voor berichtgeving in de media.
- **Gebruikersraad macro-economische statistieken.** De gebruikersraad macro-economische statistieken richt zich primair op adviezen ten aanzien van onderwerpen zoals de overheid, financiële instellingen, prijzen, macro-economie, Nationale Rekeningen, en de Nederlandse conjunctuur. De leden zijn vertegenwoordigingen van het ministerie van EZK, VNO-NCW/MKB-Nederland, CPB, de Rijksuniversiteit Groningen, het ministerie van Financiën, de Universiteit van Amsterdam en de Nederlandsche Bank.
- **Methodology Advisory Board.** De gebruikersraad voor Methodologie en Kwaliteit is een forum waarin advies wordt ingewonnen bij autoriteiten en deskundigen die affiniteit hebben met de onderzoek- en ontwikkelactiviteiten van de divisie. De leden van de gebruikersraad zijn deskundigen uit binnen- en buitenland die op min of meer hetzelfde terrein werkzaam zijn. De te bespreken onderwerpen liggen op het gebied van de statistische methodologie, kwaliteit en procesmethodologie.
- **Gebruikersraad microdata:** Deze raad geeft gevraagd en ongevraagd advies over de producten en diensten van Microdataservices. De Raad bestaat uit een tiental personen die verbonden zijn aan instellingen die gebruik maken van de diensten van Microdataservices. De leden vertegenwoordigen de belangen van de onderzoeksgemeenschap in brede zin. Vanuit het CBS is de directeur Beleidsstatistiek en dataservices lid van de raad. De senior relatiebeheerder van Microdataservices vervult de rol van secretaris.
- **Gebruikersraad sociale statistieken en gebruikersraad statistieken van de leefomgeving.**²⁵ De gebruikersraad Sociale Statistieken adviseert het CBS op de terreinen bevolking en migratie, gezondheid en welzijn, onderwijs en leven lang leren, beroepsbevolking en arbeidsmarkt, levensloop, vergrijzing en sociale zekerheid, inkomens- en vermogensverdeling, consumptie, veiligheid en rechtsbescherming en sociale samenhang. De gebruikersraad Statistieken van de Leefomgeving adviseert het CBS ten aanzien van alle statistieken die met de leefomgeving van mensen te maken hebben (wonen, ruimtelijke ordening, energie, landbouw en visserij, natuur en milieu, verkeer, vervoer, transport en mobiliteit) inclusief de statistieken over toerisme, recreatie, vrije tijd, cultuur en sport.

Naast gebruikersraden werkt het CBS ook met expertgroepen. De expertgroepen zijn bedoeld voor inhoudelijke of methodologische kennisuitwisseling. De expertgroepen worden volgens het CBS gehoord over belangrijke onderwerpen. Uit de expertgroepen kunnen ook opvattingen komen over bepaalde onderwerpen die vervolgens aanleiding kunnen zijn tot aanpassingen in het werkprogramma. Voorbeelden van expertgroepen zijn de expertgroep demografie, de expertgroep arbeid, de expertgroep gezondheid en zorg en de expertgroep adequaat meten van de economie.

²⁴ Bron: CBS.

²⁵ Tot en met 2019 vergaderden de gebruikersraad sociale statistiek en de gebruikersraad statistieken van de leefomgeving afzonderlijk. Met ingang van 2020 vinden de vergaderen gecombineerd plaats. Voor de gecombineerde vergaderingen is gekozen vanwege de inhoudelijke overlap van de agenda's van de twee raden in de afgelopen jaren. Zo kunnen meerdere invalshoeken bij de te behandelen onderwerpen in één vergadering worden belicht.

Het CBS werkt veel samen met andere organisaties, zowel op nationaal als op internationaal niveau. In het jaarverslag 2020 staan onder andere genoemd: het SCP, het CPB, het PBL, TNO, het RIVM, Kadaster, de DNB, de nationale Politie, statistische bureaus Koninkrijk der Nederlanden, en academische samenwerking (onder andere Universiteit Utrecht en Universiteit Leiden); het CBS telde bij Nederlandse hoger onderwijsinstellingen in 2020 tien bijzondere leerstoelen en één lectoraat).

Het CBS participeert actief in expertgroepen en *task forces* van het Europees Statistisch Systeem (ESS), dat bestaat uit Eurostat, de EU-lidstaten en de EFTA-landen. Samen met Eurostat was het CBS voorzitter van het uitvoerend comité van de ESS Visie 2020. Deze ESS Visie is opgesteld in 2013, mede op initiatief van het CBS, als een gezamenlijke strategische reactie van het ESS op de uitdagingen waar de officiële statistiek mee wordt geconfronteerd. Buiten Europa was het CBS in de evaluatieperiode onder meer actief door de deelname in diverse multilaterale kaders, zoals de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO), de Verenigde Naties (VN) en zijn regionale en functionele commissies. Het CBS is voorzitter van de VN-groep die zich richt op het ontwikkelen van een systeem voor milieu-economische rekeningen (System of Environmental Economic Accounts, SEEA).²⁶

De afgelopen jaren heeft het CBS, met de opening van datacenters ingespeeld op de volgens het CBS groeiende behoefte van decentrale overheden aan de kwalitatief hoogwaardige, betrouwbare statistische gegevens én aan de data-expertise van het CBS. Zo publiceerde het CBS in 2020 in samenwerking met het provinciaal datacenter Limburg nieuwe cijfers over mobiliteit. Intussen zijn er diverse varianten van datacenters, variërend van een Urban Data Center in een stad tot een RDC (Rural Data Center) speciaal voor samenwerkende plattelandsgemeenten.

Andere voorbeelden van manieren waarop het CBS responsief is geweest:

- Voor de totstandkoming van het meerjarenprogramma heeft het CBS een omgevingsanalyse uitgevoerd onder meer dan zestig verschillende gebruikers en andere stakeholders. In deze omgevingsanalyse is ook aandacht besteed aan de tevredenheid over de bestaande producten en diensten van het CBS, en aan eventueel aanvullende wensen.²⁷
- Het CBS heeft accountmanagement ingericht voor strategische relaties. Dit geldt onder meer voor alle relaties met ministeries, de planbureaus en grote uitvoeringsorganisaties. In de reguliere contacten van de accountmanagers (en in een aantal gevallen in overleggen op directeureniveau) wordt ook gesproken over de beleidsprioriteiten en eventuele wensen ten aanzien van statistische informatie voor beleidsontwikkeling, –monitoring en –verantwoording.
- Het CBS heeft in coronatijd boven op de reguliere productie sommige bestaande producten met een hogere frequentie en nieuwe producten opgeleverd zoals de wekelijkse sterftcijfers en het coronadashboard dat steeds meer cijfers bevat.²⁸

4.2.2. Percepties

Veel gesprekspartners binnen en buiten het CBS hebben aangegeven dat het CBS goed weet aan te sluiten bij de maatschappij, door relevante statistieken te maken en hierover te communiceren. Regelmatig genoemd is een positieve ontwikkeling in de manier van communiceren door het CBS: een aantal jaar geleden was het CBS volgens sommigen te veel gericht op nieuwsmaken, maar inmiddels is een goede vorm gevonden door zeer frequent op goed getimedet tijdstippen op de dag te publiceren en hierbij feitelijk te blijven. Gesprekspartners geven regelmatig aan dat het CBS inspeelt op de actualiteit, door relevante cijfers naar buiten te brengen. Vaak genoemd zijn cijfers die relevant zijn in het licht van de coronacrisis (zoals de wekelijkse sterftcijfers). Sommige gesprekspartners geven aan dat er ook gevallen zijn waarbij het CBS niet kan inspringen op

²⁶ CBS (2019). *CBS Jaarverslag 2020*.

²⁷ CBS (2021). *CBS Jaarverslag 2020*.

²⁸ CBS (2021). *CBS Jaarverslag 2020*.

actualiteit, namelijk wanneer het gaat om het doen van voorspellingen. Overigens is voorspellen ook geen taak van het CBS.

Voorzitters van gebruikersraden geven aan dat ze het idee hebben dat het CBS goed naar hen luistert en serieus omgaat met hun adviezen. Sommige voorzitters geven aan dat hun adviezen minder strategisch zijn geworden, doordat er weinig ruimte is in het basisbudget om over te adviseren en door de komst van de raad van advies van het CBS.

Gemeenten die we hebben gesproken met een Urban Data Center zijn hierover positief. De Urban Data Centers maken bijvoorbeeld dat gemeenten gemakkelijker meer data kunnen ontsluiten en brengen ook een kwaliteitsverbetering voor de eigen organisatie, doordat medewerkers van de gemeente getraind worden. Sommige gemeenten benoemen dat de wijze van financiering (via kortlopende opdrachten) lastig is en dat open informatie-uitwisseling met het CBS soms niet kan, gezien de regels rondom het tegengaan van oneerlijke concurrentie door het CBS.

4.2.3. Onze bevindingen

Het CBS is sterk gericht op de buitenwereld en is op verschillende manieren aangesloten op 'praktijk, beleid en wetenschap'. Het CBS heeft hiervoor veel voorzieningen ingericht, zoals het werken met gebruikersraden en expertgroepen, vele samenwerkingen (nationaal en internationaal) en het openen van datacenters om in te spelen op de behoeften van decentrale overheden. De responsiviteit van het CBS is bijvoorbeeld terug te zien in de statistiekproductie aangaande de coronacrisis, waarbij het CBS boven op de reguliere productie sommige bestaande producten met een hogere frequentie heeft opgeleverd en ook nieuwe statistiekproducten heeft opgeleverd. Het CBS heeft de afgelopen jaren een modus gevonden in de communicatie die waardering oplevert in de buitenwereld: door zeer frequent op goed getimede tijdstippen op de dag te publiceren en hierbij feitelijk te blijven.

4.3. Gebruik en effect van de statistieken

4.3.1. Feiten

Verschillende partijen maken gebruik van de statistieken van het CBS:

- Overheid: ministeries, gemeenten en provincies (soms in de vorm van een Urban-, Rural- of Provinciaal Data Center), de Tweede Kamer.
- Andere nationale organisaties: kennisinstellingen (o.a. SCP, PBL, TNO, RIVM), wetenschap en publieke organisaties (zoals het Kadaster, DNB, de politie).
- Internationale partijen: Eurostat, de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO), de Verenigde Naties (VN) en Europese statistische bureaus.
- Bedrijfsleven.
- Media.
- Burgers.

In de evaluatieperiode werden de meeste aanvullende statistische diensten afgenomen door overheid en overheidgerelateerde organisaties, gevolgd door onderwijs, onderzoekinstellingen en wetenschappen, de Europese Commissie en Eurostat, statistische bureaus in het buitenland en tot slot private partijen (zie tabel 3).

Bedragen in duizenden euro's	2016	2017	2018	2019	2020
Overheid en overheidgerelateerde	21.814	29.275	30.887	34.766	36.497
Statistische bureaus buitenland	1.503	1.473	1.587	1.515	1.969
Onderwijs, onderzoekinstellingen en wetenschappen ²⁹	2.844	4.916	5.543	4.436	5.248
Europese Commissie en Eurostat	2.196	2.172	1.898	2.829	2.917
Private partijen ³⁰	664	784	915	1.058	996

Tabel 3. De verdeling van de omzet aanvullende statistische diensten naar type afnemer. Bron: jaarverslagen 2016-2020.

Het CBS hanteert verschillende prestatie-indicatoren waarmee het gebruik van open data, StatLine en de website en het gebruik in de media en in de Kamer worden gevolgd. In onderstaande tabel volgen de prestatie-indicatoren, de streef-/referentiewaardes en de uitkomsten in 2019 en 2020.

Indicator	Streef-/referentiewaarde	Uitkomst 2019	Uitkomst 2020
Aantal unieke gebruikers van StatLine open data webservices (voor gebruik via apps en voor bulkgebruik)	2020 & 2019: ≥ 1,6 miljoen per jaar	4,4 miljoen	7,48 miljoen
Aantal unieke bezoekers StatLine	2020 & 2019: ≥ 3 miljoen per jaar	1,93 miljoen	2,4 miljoen
Aantal unieke bezoekers website	2020 & 2019: ≥ 4,8 miljoen per jaar	5,15 miljoen	7,45 miljoen
Aantal berichten in de media waarin het CBS wordt genoemd	2020: ≥ 72k per jaar 2019: ≥ 72k per kwartaal	73,1k	75,4k
Aantal keren dat het CBS in Kamerstukken wordt genoemd	n.v.t.	2.562	2.836

Tabel 4. Prestatie-indicatoren die betrekking hebben op gebruik.

In het jaarverslag 2020 rapporteert het CBS ook nog over het aantal volgers op sociale media (bijna 160.000 in 2020, een stijging van 7%).

In het Strategisch Meerjarenbeleidsplan 2019-2023 beschrijft het CBS dat er de afgelopen tijd een communicatiestrategie is ingezet, waardoor het gebruik van CBS-informatie sterk is toegenomen. Deze strategie behelst zowel de directe verspreiding via de eigen communicatieplatformen, als de indirecte verspreiding via nieuwsmedia. Deze strategie zal in de periode 2019-2023 worden voortgezet.

²⁹ In 2017 en 2018 was dit de categorie: Onderzoekinstellingen.

³⁰ In 2017 en 2018 was dit de categorie: Derden.

4.3.2. Percepties

In de gesprekken binnen en buiten het CBS is veelvuldig genoemd dat de statistieken van het CBS veel gebruikt worden door de verschillende genoemde organisaties. Veel gesprekspartners benadrukken het grote belang van het werk van het CBS, voor het maken van beleid, om beleid bij te kunnen sturen, voor de borging van de democratie en specifiek voor het realiseren van de interbestuurlijke datastrategie.

Sommige gesprekspartners geven aan dat het CBS door sommige partijen (waaronder het ministerie van EZK) onterecht gezien wordt als organisatie die 'productjes' oplevert. Daardoor wordt er volgens deze gesprekspartners te veel en te gemakkelijk bezuinigd op het CBS en wordt het CBS onvoldoende ingezet. Genoemde voorbeelden zijn dat het CBS een grotere rol zou kunnen krijgen in het realiseren van de interbestuurlijke datastrategie en dat het CBS richting gemeenten een grotere rol zou moeten kunnen spelen in het produceren van cijfers die gemeenten openbaar willen of moeten maken.

4.3.3. Onze bevindingen

Veel verschillende partijen maken gebruik van de statistieken van het CBS: overheden, nationale en internationale organisaties, bedrijven, media en burgers. Uit de door het CBS bijgehouden cijfers blijkt dat de statistieken van het CBS veel worden gebruikt. Ook gesprekspartners vanuit de verschillende sectoren benoemen dat de statistieken van het CBS van belang zijn voor hun werk en dat ze hier veel gebruik van maken.

4.4. Privacy en gegevensbescherming

4.4.1. Feiten

Vanwege de enorme hoeveelheid gegevens die het CBS beheert, is het van groot belang dat het CBS blijft voldoen aan de eisen van privacybescherming en informatiebeveiliging. Waarborgen voor privacy en gegevensbescherming zijn opgenomen in de Wet op het CBS. Door het CBS vergaarde gegevens mogen alleen worden gebruikt voor statistische doeleinden (artikel 37, eerste lid), de gegevens worden niet verstrekt aan anderen dan degenen die belast zijn met de uitvoering van de taak van het CBS (tweede lid) en bij de openbaarmaking van gegevens kunnen daaraan geen herkenbare gegevens over een afzonderlijk persoon, huishouden, onderneming of instelling worden ontleend (tenzij, in het geval van ondernemingen en instellingen, er een gegronde reden is om aan te nemen dat de betrokken onderneming of instelling geen bezwaar heeft tegen openbaarmaking) (derde lid). In art. 38 staat beschreven dat de DG van het CBS zorgdraagt voor de nodige technische en organisatorische voorzieningen ter beveiliging van zijn gegevens tegen verlies of aantasting en tegen onbevoegde kennisneming, wijziging en verstrekking van die gegevens. In art. 39 t/m 42 van de Wet op het CBS staan de gevallen waarin het CBS mag afwijken van artikel 37 en gegevens wel mag delen met derden (en onder welke voorwaarden), zoals andere nationale of Europese statistiekorganisaties, DNB, en organisaties als universiteiten en planbureaus. Naast de privacybepalingen in de Wet op het CBS zijn ook van toepassing: Algemene verordening gegevensbescherming (AVG), de Praktijkcode voor Europese statistieken en de Statistical Law en de eigen gedragscode (juni 2003).

Het voldoen aan de Baseline Informatiebeveiliging Overheid (BIO) is voor het CBS het startpunt van informatiebeveiliging. Het CBS voldoet daarnaast aan het normenkader van de gezamenlijke Europese statistische bureaus samen met Eurostat (het European Statistical System, ESS), het ESS IT security framework. Het CBS is zowel privacy- als ISO 27001 gecertificeerd.³¹ Het interne toezicht op de bescherming van persoons- en bedrijfsgegevens wordt in de eerste plaats uitgeoefend door het lijnmanagement. In 2018 heeft het CBS een

³¹ <https://www.cbs.nl/nl-nl/over-ons/organisatie/privacy/iso-en-privacycertificering>.

Chief Information Security Officer (CISO) aangesteld. Sinds 1 januari 2020 heeft de CISO een team onder zich, het Security Service Center. De Autoriteit Persoonsgegevens houdt toezicht op de naleving van de wettelijke regels voor bescherming van persoonsgegevens. Voor de Autoriteit Persoonsgegevens is de FG een belangrijk aanspreekpunt.³² Sinds 2021 heeft het CBS een Chief Privacy Officer aangesteld en privacy coördinatoren per divisie.

Het CBS heeft een Gegevensbeschermingseffectbeoordeling (DPIA) gemaakt welke van toepassing is op het merendeel van de verwerkingen door het CBS.³³

Een van de prestatie-indicatoren van het CBS is gericht op gegevensbescherming, namelijk de indicator *Aantal bij de AP gemelde datalekken*. De streefwaarde is 0. In 2019 zijn drie gegevenslekken gemeld bij de AP, in 2020 0. Een datalek had volgens het CBS betrekking op een brief met persoonlijke informatie over een medewerker die tijdens de verzending open bleek te zijn. In het andere geval was volgens het CBS een per ongeluk verzonden bestand niet versleuteld. Het derde datalek betrof volgens het CBS een ontvreemde laptop met informatie over twee medewerkers van het CBS. Alle datalekken zijn door het CBS zelf ontdekt. In het geval van de brief is het CBS afhankelijk van externe partijen voor de verzending van post en zijn er intern geen aanvullende maatregelen genomen. Aandacht voor het beveiligen van vertrouwelijke informatie maakt volgens het CBS deel uit van het bewustzijnsprogramma van informatiebeveiliging. Daarnaast voert het CBS technische restricties in voor het verzenden van bestanden.³⁴

In de evaluatieperiode is publiciteit geweest rondom privacy en het CBS: op 10 maart 2021 publiceerde NRC Handelsblad een bericht met als titel “Hoe het CBS en T-Mobile de privacy schonden”. In de beantwoording van Kamervragen heeft de minister van EZK op 1 juni 2021 aangegeven: *“Het Agentschap Telecom en de Autoriteit Persoonsgegevens doen op dit moment als toezichthouders samen onderzoek naar aanleiding van het NRC-artikel. In dit onderzoek wordt bekeken wat er precies gebeurd is en of daarbij privacyregels zijn geschonden.”* Het CBS heeft op de website vragen van het NRC beantwoord.³⁵ In het jaarverslag 2020 schrijft de DG van het CBS: *“De media berichtten in maart 2021 over “privacyschending”. En ondanks dat hier geen sprake van was, zag ik de felle reacties langskomen. (...) Maar de lopende discussies maken ook duidelijk dat we echt verder aan de slag moeten. Door stappen in de eigen organisatie te zetten om de privacybescherming naar een hoger plan te brengen, door voortdurend waakzaam te blijven en door beter aan iedereen te vertellen hoe wij omgaan met data en persoonsgegevens. Het CBS streeft op dit gebied niet naar goed, maar naar excellent.”*³⁶ Een van de stappen die het CBS heeft gezet, is het aanstellen van een Chief Privacy Officer.

Het CBS stelt microdata beschikbaar waarmee externe onderzoekers onder strikte voorwaarden zelf statistisch of wetenschappelijk onderzoek kunnen doen. Microdata zijn koppelbare gepseudonimiseerde data op persoons-, bedrijfs- en adresniveau. Mede door de groeiende technologische mogelijkheden en de revolutie in dataverzameling en data-analyse stijgt het gebruik van microdata sterk. Tegelijkertijd zijn de eisen op het gebied van privacy en informatieveiligheid strenger geworden. In 2020 hebben externe experts op verzoek van het CBS een risicoanalyse uitgevoerd. Naar aanleiding van de resultaten daarvan heeft het CBS het beleid voor toegang tot microdata in 2021 aangepast.³⁷

4.4.2. Percepties

Door verschillende gesprekspartners is genoemd dat het CBS een voorloper is op het gebied van privacy en gegevensbescherming, en dat andere organisaties op dit gebied leren van het CBS. Binnen het CBS zijn verschillende beelden opgehaald over de mate waarin privacywetgeving belemmerend werkt. Sommige gesprekspartners geven aan dat de (nieuwe) regels rondom privacy het soms lastig maken om data te

³² CBS (2021). *Privacy*. Zie: <https://www.cbs.nl/nl-nl/over-ons/organisatie/privacy>.

³³ CBS (2021). *Privacy*. Zie: <https://www.cbs.nl/nl-nl/over-ons/organisatie/privacy>.

³⁴ CBS (2021). *CBS Jaarverslag 2020*.

³⁵ [Beantwoording vragen NRC \(cbs.nl\)](https://www.cbs.nl/nl-nl/over-ons/organisatie/privacy).

³⁶ CBS (2021). *CBS Jaarverslag 2020*.

³⁷ <https://www.cbs.nl/nl-nl/onze-diensten/maatwerk-en-microdata/microdata-zelf-onderzoek-doen>
<https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stcrt-2021-36083.html>.

verkrijgen, het duurt dan lang om data te verkrijgen van organisaties die wel verplicht zijn om data te leveren. Ook noemen gesprekspartners bij het CBS dat ze rekening moeten houden met de beeldvorming rondom privacy: ook in gevallen waarin privacy en gegevensbescherming goed geregeld zijn, kan soms toch het beeld ontstaan dat privacy niet gewaarborgd is. Het CBS is zich hier bewust van en houdt hier dus ook rekening mee. Andere gesprekspartners hebben niet het beeld dat de privacywetgeving soms belemmerend werkt.

Ook is in gesprekken genoemd (met name door het CBS zelf) dat er private organisaties zijn die over grote hoeveelheden data beschikken, die ook voor het CBS zeer relevant zouden zijn. Bijvoorbeeld data van mobiele telefoonoperators, OV-data en banktransacties. Toegang tot dergelijke bronnen heeft volgens het CBS veel potentie om nieuwere en betere informatie te ontsluiten, statistiek efficiënter te produceren en de regeldruk te verlagen.

4.4.3. Onze bevindingen

In verschillende wetten, protocollen en gedragscodes zijn waarborgen voor privacy en gegevensbescherming opgenomen (zoals de Wet op het CBS en de Praktijkcode voor Europese statistieken). Het CBS heeft privacybescherming hoog in het vaandel staan en heeft ook in de evaluatieperiode verschillende stappen gezet om persoons- en bedrijfsgegevens te blijven beschermen. Zo heeft het CBS in 2018 een Chief Information Security Officer (CISO) aangesteld en in 2021 een Chief Privacy Officer. Een indicatie van het belang dat het CBS aan privacy en gegevensbescherming hecht is dat het CBS in het geval van de nieuwe voorwaarden voor toegang tot microdata veiligheid boven gebruikersgemak kiest.

We doen in deze evaluatie geen uitspraken over de publiciteit rondom de samenwerking tussen het CBS en T-Mobile, omdat we deze casus niet inhoudelijk onderzocht hebben.

4.5. Kwaliteit van de statistieken

4.5.1. Feiten

Borging en monitoring van kwaliteit

Informatie die het CBS publiceert moet betrouwbaar zijn. Dat vraagt voortdurend aandacht voor kwaliteit. Om de kwaliteit van zijn cijfers op het juiste niveau te houden, voert het CBS beleid ten aanzien van het verkleinen van meetfouten, bijstellingen en revisies. Daarbij maakt het CBS naar eigen zeggen gebruik van de internationaal best aangeschreven methodologie en nieuwe technische mogelijkheden. Om de kans op fouten te minimaliseren worden handmatige bewerkingen van data zo veel mogelijk geautomatiseerd.³⁸

Het CBS hanteert verschillende prestatie-indicatoren die gelinkt kunnen worden aan de kwaliteit van de statistieken. In onderstaande tabel staat de indicator, de streef-/referentiewaarde en de uitkomsten in 2019 en 2020.

³⁸ CBS (2018). *Strategisch Meerjarenprogramma 2019-2023*.

Indicator	Streefwaarde	Uitkomst 2019	Uitkomst 2020
Gemiddelde van rapportcijfers die gebruikers/opdrachtgevers geven na afloop van de levering van het aanvullend statistisch onderzoek	2020, 2019: $\geq 8,0$	8,1	8,3
Gemiddelde van rapportcijfers die onderzoekers geven over Microdataservices (remote access)	2020 & 2019: $\geq 7,8$	7,7 ^d	7,7 ⁿ
Gemiddelde van rapportcijfers over de tevredenheid van de infoservice	2020: $\geq 7,5$ 2019: n.v.t.	8,4	8,6
Percentage op de geplande datum gepubliceerde persberichten	2020 & 2019: $\geq 99\%$	99,75%	99,75%
Percentage op de geplande datum gerealiseerde leveringen aan Eurostat	2020 & 2019: $\geq 99\%$	97.6%	98.5%
Percentage berichten dat is vervangen door een gecorrigeerd bericht	2020 & 2019: $\leq 0.5\%$	0.6%	0.8%
Aantal correcties op StatLine	2020 & 2019: $\leq 1,5\%$ van het aantal StatLineleveringen	3.98%	1.9%
Gecertificeerd voor de toetsingskaders: ja/nee	2020 & 2019: antwoord = ja	Ja	Ja

Tabel 5. Overzicht prestatie-indicatoren voor kwaliteit van de statistieken met streefwaardes en uitkomsten in 2019 en 2020.

Peer review

In 2015 is een peer review gehouden bij het CBS. Deze peer review is een vorm van toetsing waarbij de onafhankelijkheid en de kwaliteit van de wijze waarop officiële Europese statistieken tot stand komen worden beoordeeld. De peer review is uitgevoerd onder verantwoordelijkheid van het Europees statistisch systeem (ESS), dat bestaat uit Eurostat en de instituten die binnen de EU-lidstaten verantwoordelijk zijn voor de ontwikkeling, productie en publicatie van Europese statistieken.³⁹ In 2020 heeft Eurostat in samenwerking met de statistische bureaus van de lidstaten uitgebreide voorbereidingen getroffen voor de start van een nieuwe ronde van zogenoemde peer reviews in 2021. Het bezoek aan het CBS is gepland in juli 2022.⁴⁰

In de peer review uit 2015 staat dat het CBS een professionele organisatie is met ervaren en goed gekwalificeerd personeel. Het peer review team beschrijft het CBS bovendien als een organisatie die bekend staat als innovatief en als voorloper in Europa en wereldwijd. Dat zit bijvoorbeeld in contacten met universiteiten, het Innovatielab en het gebruik van *big data*.

Het peer review team constateert ook verschillende risico's. Druk op de beschikbare financiële middelen van het CBS, uitstroom van ervaren medewerkers en de toen aankomende opheffing van het CCS worden gezien als bedreigingen voor de toekomstbestendigheid van het CBS. Daarnaast noemt het team dat het CBS vaker *big data* als bron voor officiële statistieken is gaan gebruiken, en daarmee afhankelijk wordt van een klein aantal private bronhouders. Hoewel het CBS in terugvalmogelijkheden heeft voorzien, zou de afwezigheid van een wettelijk geregeld recht op toegang tot dergelijke data volgens het peer review team moeten worden geadresseerd.

³⁹ <https://www.cbs.nl/nl-nl/over-ons/organisatie/kwaliteit>; geraadpleegd op 9 december 2021.

⁴⁰ CBS (2021). *CBS jaarverslag 2020*.

Vervolgens doet het peer review team twaalf aanbevelingen. Vijf daarvan zien op de veranderende omgeving waarin het CBS zich bevindt. Het team doet een aanbeveling aan het ministerie van EZK om de duurzame productie van statistiek te borgen met voldoende financiering. Daarnaast beveelt het team het CBS aan om financiën te verzekeren om in de IT-infrastructuur te investeren; in te zetten op werving; de governance aan te passen op het opheffen van het CCS; en wettelijk te borgen dat het CBS toegang heeft tot *big data*-bronnen.

Nog drie aanbevelingen gaan over de kwaliteitszorg van het CBS. Het peer review team beveelt het CBS aan om meer aandacht te geven aan een vastgesteld beeld van de kwaliteit van de statistieken en processen; hier meer externe controle voor te organiseren; en kwaliteitszorg meer in te bedden in de organisatie, bijvoorbeeld door middel van erkende kwaliteitskeurmerken (zoals ISO-certificering).

Ten slotte gaan vier aanbevelingen over de kwaliteit van de dienstverlening van het CBS. Twee zien op de publicaties van het CBS, waarbij het team aanbeveelt om de toegankelijkheid en gebruiksvriendelijkheid van open data van het CBS (zoals StatLine) te vergroten en systematisch rapporten over metadata ook in het Engels te publiceren. De laatste twee aanbevelingen betreffen het faciliteren en flexibiliseren van de toegang tot en het gebruik van microdata.

Het CBS schaart zich in de reactie op deze peer review achter de constatering en aanbevelingen van het peer review team. Wel stipt het CBS aan dat zij het ook als de verantwoordelijkheid van de Europese Commissie zien om de omvang van Europees verplichte statistieken te verminderen, zodat het CBS de Nederlandse behoeften kan blijven bedienen.

CBS kwaliteitsverklaring en Praktijkcode Eurostat

De CBS Kwaliteitsverklaring beschrijft het kwaliteits-, vertrouwelijkheids-, privacybescherming-, informatiebeveiligings- en conformiteitsbeleid van het CBS.⁴¹ In de kwaliteitsverklaring verklaart het CBS zich te conformeren aan de internationale standaard voor kwaliteitsmanagement ISO 9001 en geeft het aan hiervoor te zijn gecertificeerd. Ook verklaart het hierin de Praktijkcode voor Europese statistieken te onderschrijven en in de praktijk te brengen.

De Praktijkcode voor Europese statistieken vormt het gemeenschappelijke kwaliteitskader van het Europees statistisch systeem. De Praktijkcode heeft tot doel het publiek vertrouwen in de statistische autoriteiten en de Europese statistieken te waarborgen. Het is een zelfregulerend instrument, gebaseerd op vijftien beginselen met betrekking tot het institutionele kader, statistische procedures en statistische output. Voor elk beginsel zijn er prestatie-indicatoren met *best practices* die richtlijnen en aanwijzingen geven om de uitvoering van de praktijkcode te beoordelen, wat de transparantie van het Europees statistisch systeem zal verhogen.

In het document “*Conformiteit met de Praktijkcode voor Europese statistieken*” staat vermeld op welke wijze het CBS voldoet aan de Praktijkcode.

In de kwaliteitsverklaring wordt verklaard dat het beleid is om de kwaliteit van de statistische informatie te waarborgen en te laten voldoen aan de gestelde eisen. Het gaat hierbij om de kwaliteitsaspecten van statistische output. Er wordt aangegeven dat dit het volgende betreft:

- Relevantie en volledigheid
- Nauwkeurigheid
- Tijdigheid (actualiteit) en punctualiteit (stiptheid)
- Samenhang, vergelijkbaarheid en consistentie
- Toegankelijkheid en duidelijkheid

⁴¹ CBS (2019). *CBS Kwaliteitsverklaring*.

Ook wordt verklaard dat het een doelstelling is van het CBS om de continuïteit en de kosten van zijn statistieken te beheersen door efficiënt te produceren en de administratieve lastendruk van de respondenten en berichtgevers te minimaliseren

Kwaliteitsrichtlijnen 2019

Het document Kwaliteitsrichtlijnen beschrijft de richtlijnen en doelstellingen die gelden voor de statistische processen van het CBS.⁴² Ze kunnen worden gebruikt bij het ontwerp, de besturing en de evaluatie van statistische processen. Ook vormen ze onderdeel van de *national guidelines* conform de Europese verordening 223/2009 ('StatLaw'). Volgens deze Europese verordening die op 19 april 2015 is gewijzigd (759/2015), staat in Artikel 5a lid 2g dat *"de hoofden van de NSI's (National Statistical Institutes) waar nodig ter waarborging van de kwaliteit, nationale richtsnoeren opstellen voor de ontwikkeling, productie en verspreiding van alle Europese statistieken binnen hun nationaal statistisch systeem, en toezien op en evalueren van de naleving van die richtsnoeren; zij zijn echter alleen verantwoordelijk voor de naleving van de richtsnoeren binnen het NSI."* De kwaliteitsrichtlijnen vervullen de rol van nationale richtsnoeren voor wat betreft het deel "productie en verspreiding".

De Kwaliteitsrichtlijnen komen voort uit een normenkader, dat is ontwikkeld in 2010. Dit normenkader is in de loop der jaren verder ontwikkeld en geactualiseerd. In 2014 is de naam veranderd van normenkader naar kwaliteitsrichtlijnen. De meest recente versie van de Kwaliteitsrichtlijnen is van 2019.

De Kwaliteitsrichtlijnen hebben als doel om het volgende te bevorderen:

- De realisatie van de missie van het CBS: "De missie van het CBS is het publiceren van betrouwbare en samenhangende statistische informatie, die inspeelt op de behoefte in de samenleving".
- De realisatie van de kernwaarden van het CBS. Deze kernwaarden zijn: maatschappijgericht, betrouwbaar en innovatief. Daarbij gaat het CBS zorgvuldig om met eisen van privacy en geheimhouding.
- De conformiteit met wet- en regelgeving.
- Het vertrouwen van alle stakeholders in het CBS en zijn producten.
- Tevredenheid van stakeholders met de producten van het CBS.
- Het imago of reputatie van het CBS.
- Transparantie van het CBS.

In het document staat aangegeven dat de Kwaliteitsrichtlijnen het volgende mogelijk maken:

- Het dienen als kader bij (her)ontwerp van en veranderingen in statistische processen.
- Het samenstellen van de vragen voor het Self-assessment en het dienen als toelichting bij deze vragen.
- Het samenstellen van een normenkader voor individuele audits en het dienen als toelichting op dit normenkader.
- Het bevorderen van conformiteit met bestaande kaders op deelgebieden.

Gedragscode CBS

Het CBS heeft in 2003 een gedragscode opgesteld. Het CBS geeft hierin aan dat officiële statistiek haar rol alleen goed kan vervullen indien zij het vertrouwen geniet van burger, berichtgever en gebruiker. Volgens het CBS zijn voor het vervullen van deze rol de volgende principes van cruciaal belang: onpartijdigheid, betrouwbaarheid, relevantie, efficiency, statistische geheimhouding en transparantie.

Het principe onpartijdigheid wordt als volgt gedefinieerd: *"Het CBS produceert statistische informatie om een bijdrage te leveren aan de effectiviteit van maatschappelijke discussies over een breed scala aan onderwerpen."*

⁴² CBS (2019). *Kwaliteitsrichtlijnen 2019: Richtlijnen voor de Kwaliteit en Conformiteit van Statistische Processen*.

Deze informatie moet voor alle partijen in de maatschappij toegankelijk en beschikbaar zijn. Sterker nog: alle partijen moeten op hetzelfde moment over dezelfde informatie kunnen beschikken. Het CBS neemt daarmee een onpartijdige positie in ten opzichte van de verschillende belanghebbende partijen in de samenleving. Het principe ‘onpartijdigheid’ speelt ook een rol bij ‘werk voor derden’. De resultaten van dit werk worden nooit exclusief aan de opdrachtgever ter beschikking gesteld. Om de onpartijdigheid te waarborgen maakt het CBS vooraf aan de maatschappij kenbaar op welk moment er nieuwe informatie beschikbaar komt.”

Vervolgens wordt in de gedragscode hier nog verder invulling aan gegeven vanuit het perspectief van maatschappij, gebruiker, berichtgever en CBS-medewerker. Zo wordt aangegeven dat CBS-medewerkers zich niet laten beïnvloeden door politieke en/of maatschappelijke belangengroepen om statistieken in een bepaalde richting te sturen. Ze kiezen bij het produceren van statistische informatie bij voorkeur voor breed toepasbare en door alle belangengroepen erkende standaarden. Ze wegen de voor- en nadelen van alternatieve methoden en technieken af en komen op basis van professionele argumenten tot een uiteindelijke keuze. Ook wordt aangegeven dat CBS-medewerkers informatie beschermen tegen voorspelbare misinterpretatie. Zij houden zich aan deadlines die gesteld zijn voor de productie en publicatie van statistische informatie. Ze publiceren statistische informatie zodra deze gereed is. Ze voorzien verder in de gemakkelijke toegankelijkheid van gegevens voor iedereen.

Gebruikersraden, expertgroepen en samenwerking

Eerder is al beschreven dat het CBS op verschillende manieren externe stakeholders betreft. Ook dit zijn manieren om de kwaliteit van de statistiek te borgen.

Tevredenheid

Het CBS meet de klanttevredenheid van gebruikers. Vanaf 2019 is de klanttevredenheidsenquête niet meer in dezelfde vorm gehouden, in verband met herziening van de prestatie-indicatoren die toen heeft plaatsgevonden. Daardoor zijn de cijfers tot 2018 en de cijfers vanaf 2019 niet direct vergelijkbaar.

In de periode 2008-2018 was de streefwaarde op klanttevredenheid ten minste een 7,0 en het gemiddelde rapportcijfer was in de periode 2008-2018 altijd een 7.2 of 7.3. In 2019 en 2020 was het gemiddelde van rapportcijfers die onderzoekers geven over microdataservices een 7.7 (streefwaarde: ten minste een 7.8), was het gemiddelde van rapportcijfers die gebruikers/opdrachtgevers gaven na afloop van de levering van het aanvullend statistisch onderzoek in 2019 een 8.1 en in 2020 een 8.2 (streefwaarde: ten minste een 8) en was het gemiddelde van rapportcijfers over de tevredenheid van de infodataservice in 2019 een 8,4 en in 2020 een 8,6 (streefwaarde: ten minste een 7,5).⁴³

De streefwaarde voor de tevredenheid voor de microdataservices is in 2019 en 2020 dus net niet gehaald. Aspecten die een negatieve invloed uitoefenen op de score betreffen de ICT-faciliteiten en een hoge werkdruk bij – met name – die onderdelen van de organisatie die direct contact hebben met gebruikers van microdata. Dit laatste wordt volgens het CBS voornamelijk veroorzaakt door een sterk toegenomen vraag bij een minder snel stijgende capaciteit. Bovendien gelden in verband met de gegevensbeveiliging en privacybescherming strikte voorschriften en procedures voor toegang tot microdata en controle van de output, hetgeen onvermijdelijk impact heeft op de gebruikerservaring. Voor 2021 zijn aanvullende financiën beschikbaar voor de verbetering van ICT-faciliteiten. Daarnaast wordt via ODISSEI⁴⁴ toegang geboden tot de rekenkracht van het SURF-netwerk voor wetenschappelijk onderzoek. Dit ontlast de IT van het CBS. Het beleid voor de toegang tot microdata is in 2021 herijkt⁴⁵ naar aanleiding van een externe risicoanalyse. Zo zijn de voorwaarden voor organisaties die gebruik maken van de toegang tot microdata explicieter en transparanter gemaakt om het belang van privacy van burgers en bedrijven te benadrukken. Het CBS heeft hierbij gekozen voor veiligheid

⁴³ CBS (2021). *CBS Jaarverslag 2020*.

⁴⁴ Via ODISSEI (Open Data Infrastructure for Social Science and Economic Innovations) hebben onderzoekers toegang tot grootschalige, longitudinale datacollecties, evenals innovatieve en diverse vormen van data. Deze kunnen gekoppeld worden aan administratieve gegevens van het CBS (zie: <https://odissei-data.nl/nl/>).

⁴⁵ Zie bijvoorbeeld: [CBS scherpt eisen aan voor toegang tot CBS-databestanden via remote access](#).

boven gebruikersgemak. Parallel hieraan wordt volgens het CBS nadrukkelijk bekeken hoe de wijzigingen bij beveiligingsmaatregelen kunnen worden aangegrepen om gelijktijdig de efficiency te verhogen.

Digitalisering en innovatie

Innovatie is cruciaal voor het CBS. Door alle maatschappelijke ontwikkelingen, waaronder de opkomst van de interneteconomie, digitale gegevensstromen en de behoefte vanuit datagedreven werken zijn primaire waarneming (enquêtering) en traditionele databronnen steeds minder toereikend. Data uit bronnen zijn niet altijd volledig en niet altijd actueel. Om binnen deze veranderingen de kwaliteit van de statistiek te blijven garanderen, boort het CBS (*big data*-bronnen aan. Dat is ook nodig voor nieuwe Europese statistiekverplichtingen. Door big data en andere secundaire bronnen te gebruiken, is het volgens het CBS mogelijk om een vollediger en actueler beeld te geven van maatschappelijke ontwikkelingen. Zo ontvangt het CBS bijvoorbeeld sinds 2020 op weekbasis geaggregeerde gegevens over betalingstransacties om de impact van de coronacrisis op de economie beter te kunnen meten.⁴⁶

Een indicator die het CBS hanteert op het gebied van innovatie is het 'aantal innovatie producten op het gebied van *big data* op het Innovatieportaal van de CBS-website (bèta-site)'. De streefwaarde was in 2019 en 2020 18, de uitkomst was in 2019 14 en in 2020 17.

In alle jaarverslagen van het CBS in de evaluatieperiode is een hoofdstuk geweid aan innovatie (in 2016 t/m 2019 is dit het hoofdstuk 'Innovatie en Efficiency', in 2020 heet het hoofdstuk 'Innovatie'). In deze hoofdstukken staan veel voorbeelden van onder andere manieren waarop het CBS innovatie inzet bij dataverzameling, onderzoek doet naar de inzet van nieuwe methoden en technieken en innoveert in de statistiekproductie en de verspreiding van statistieken.

In het Strategisch Meerjarenprogramma 2019-2023 is een van de uitdagingen die het CBS beschrijft het doen van investeringen in verouderde ICT-systemen. In de planperiode 2014–2018 was de financiële ruimte voor procesvernieuwing van het CBS beperkt. Daardoor heeft het CBS een aantal geplande ICT-projecten niet kunnen uitvoeren zodat veel systemen naar eigen zeggen zijn verouderd. Vanwege de risico's die dat met zich meebrengt, zijn volgens het CBS ICT-investeringen in de periode 2019-2023 urgent. Gezien het beperkte budget vraagt dit een scherpe afweging van risico's, kosten en baten bij de uitvoering van projecten op het gebied van ICT en herontwerp van processen. Waar het gaat om innovaties die nodig zijn voor verdere verbetering van statistieken en diensten, zal het CBS op zoek gaan naar subsidies, Europese grants en partnerschappen om de nodige innovaties te realiseren. Dit is volgens het CBS naar zijn aard echter een onzeker traject.

Waarborgen kwaliteitszorg

In artikel 18 van de Kaderwet zelfstandige bestuursorganen (Kaderwet zbo's) staat dat het jaarverslag het gevoerde beleid met betrekking tot de kwaliteitszorg dient te beschrijven. In artikel 19 staat dat een zelfstandig bestuursorgaan voorzieningen treft, waardoor personen en instellingen, die met hem in aanraking komen, in de gelegenheid zijn voorstellen tot verbeteringen van werkwijzen en procedures te doen.

Het CBS heeft op het gebied van kwaliteitszorg de volgende voorzieningen getroffen:⁴⁷

- Certificering ISO 9001;
- Interne audits;
- Externe validatie (waaronder dialogue visits⁴⁸ en peer reviews ESS);
- Gedragscodes en integriteitsbeleid, waaronder de Praktijkcode voor Europese statistieken en de Integriteitscode;
- Interne en externe klachtenregelingen;
- In verband met tijdigheid: prestatie-indicatoren die daarop toezien.

⁴⁶ CBS (2021). *CBS Jaarverslag 2020*.

⁴⁷ CBS (2021). *CBS Jaarverslag 2020*.

⁴⁸ Iedere twee jaar vindt een zogenoemde dialogue visit plaats, waarbij de Europese Commissie methoden, proces, revisiebeleid et cetera beoordeelt.

Het CBS-managementsysteem is gericht op continue verbetering op basis van risicoanalyse en de zogeheten plan-do-check-act-cyclus. Het doel is om continu te leren van zaken die niet goed gaan en te voorkomen dat fouten nogmaals worden gemaakt. Gebruikerservaringen nemen bij de checkfase een belangrijke plaats in. Het CBS kijkt hierbij niet alleen naar de eigen processen en de eigen procesketen. De keten binnen het CBS maakt veelal deel uit van een langere keten die zich buiten het CBS uitstrekt. Het CBS besteedt daarom aandacht aan integratie en afstemming met de externe ketenpartners, leveranciers en gebruikers. Om de kwaliteit van de cijfers op het juiste niveau te houden, gebruikt het CBS naar eigen zeggen de internationaal best aangeschreven methodologie en nieuwe technische mogelijkheden. Dit is gericht op het verkleinen van (meet)fouten, bijstellingen en revisies. Om de kans op fouten te minimaliseren automatiseert het CBS handmatige bewerkingen van data zo veel mogelijk. Door de managementprincipes van Lean Six Sigma en Lean Operational Management toe te passen combineert het CBS aandacht voor kwaliteit en efficiency.

Het CBS is ISO 9001 gecertificeerd, om de kwaliteit van alle processen te borgen. Als onderdeel van de bij ISO horende plan-do-check-act-cyclus worden daarnaast interne audits uitgevoerd. De kwaliteitszorg is in 2020 onder andere verbeterd door de positionering van de interne afdeling direct onder de DG CBS per 1 januari 2020. Naast interne audits op het terrein van ISO 9001 en ISO 27001 werden in 2020 zogenaamde methodologische audits geïntroduceerd waarbij via een korte audit werd onderzocht of de gebruikte methodologie optimaal is. Externe validatie (Eurostat) vraagt jaarlijks om verschillende kwaliteitsrapportages over Europees verplichte statistieken. Deze kwaliteitsrapportages bevatten voor een groot aantal variabelen informatie over compleetheid (relevantie), nauwkeurigheid, betrouwbaarheid, tijdigheid, toegankelijkheid, duidelijkheid, samenhang en vergelijkbaarheid. Ook bevatten de kwaliteitsrapporten informatie over revisiebeleid, metadata, publicatie van methoden en bronnen, en de lengte en samenstelling van de tijdreeksen. Het CBS streeft ernaar voor alle statistieken inzicht te geven in de nauwkeurigheid van cijfers. Voor een aantal statistiekprocessen vindt externe validatie plaats. Dit is bijvoorbeeld het geval bij het bepalen van het overheidstekort als percentage van het bruto binnenlands product. Iedere twee jaar vindt een zogenoemde dialogue visit plaats, waarbij de Europese Commissie methoden, proces, revisiebeleid et cetera beoordeelt. Dit bezoek is onderdeel van de afspraken binnen de EU in het kader van het stabiliteits- en groeipact om de stabiliteit van de Europese Monetaire Unie te handhaven.

Klachten en bezwaren

Bij het CBS kunnen over verschillende onderwerpen klachten worden ingediend en kunnen over verschillende type besluiten bezwaren worden ingediend:

- **Interne klachten en bezwaren van personeelsleden.** Tot 1 januari 2020 kon naar aanleiding van een besluit op het bezwaar een beroepsprocedure bij de bestuursrechter gestart worden. Op 1 januari 2020 is de Wet normalisering rechtspositie ambtenaren in werking getreden, waardoor de rechtspositie van ambtenaren in overeenstemming is gebracht met die van werknemers met een arbeidsovereenkomst naar burgerlijk recht.
- **Klachten over het CBS.** De klachtenregeling die online te vinden is stamt uit 2009.⁴⁹ Het onderwerp “het aanpassen en up-to-date brengen van de klachtenregeling” is in 2017 aan de orde gekomen in de ondernemingsraad en het georganiseerd overleg met de vakbonden.⁵⁰ Volgens het CBS is echter geconstateerd dat de klachtenregeling conform de Algemene wet bestuursrecht is en dus geen aanpassing behoeft.
- **Klachten over het CBS-publicatiebeleid.** In 2017 heeft het CBS een notitie over het publicatiebeleid gepubliceerd op de website. In 2017 heeft het CBS als aanvulling op het publicatiebeleid een procedure opgesteld voor het indienen van klachten over het CBS-publicatiebeleid.

⁴⁹ <https://www.cbs.nl/nl-nl/deelnemers-enquetes/deelnemers-enquetes/bedrijven/faq/meer-over-cbs-enquetes-veel-gestelde-vragen-uw-bedrijf-en-cbs/klachtenregeling-van-het-cbs>.

⁵⁰ CBS (2018). *CBS Jaarverslag 2017*.

- **Klachten over de toepassing van de beleidsregel of ministeriele regeling.** In 2020 heeft het CBS een klachtenregeling geïntroduceerd die marktpartijen de mogelijkheid geeft om bezwaar te maken indien zij menen dat het handelen van het CBS niet in lijn is met de beleidsregel en ministeriële regeling. Een onafhankelijke klachtencommissie is ingesteld om klachten te behandelen.⁵¹
- **Bezwaren tegen handhavingsbesluiten.** In 2017, 2018, 2019 en 2020 had het grootste deel van de bezwaren die het CBS heeft ontvangen, betrekking op de uitoefening door het CBS van zijn wettelijke handhavingsbevoegdheden. De commissie bezwaarschriften handhaving CBS adviseert de DG CBS over de te nemen beslissing op de bezwaren. In de evaluatieperiode zijn geen bezwaren gegrond verklaard, maar is wel een groot aantal bezwaren ingetrokken. De verklaring die hiervoor in een gesprek is gegeven is dat op het moment dat de commissie bezwaarschriften een bezwaarschrift ontvangen die ze gegrond vinden, ze dit direct terugkoppelen aan het CBS. Het CBS trekt vervolgens het handhavingsbesluit in, waarop het bezwaarschrift dus ook wordt ingetrokken. Naar aanleiding van een besluit op het bezwaar kan beroep ingesteld worden. Dit is in de evaluatieperiode niet voorgekomen.
- **Bezwaren tegen een ander besluit van de DG van het CBS.** Naar aanleiding van een besluit op het bezwaar kan beroep ingesteld worden. Dit is in de evaluatieperiode niet voorgekomen.
- **Bezwaar tegen afwijzing verzoek op grond van de WOB of tegen een inzageverzoek op grond van de AVG.**

De tabel hierna bevat een overzicht van de ingediende klachten en bezwaren⁵² (bron: jaarverslagen 2017-2020).

	2016	2017	2018	2019	2020	
Externe klachten		54	66	47	47	
Opgelost		54	66	47	47	
Vervolgklacht bij de Nationale Ombudsman		0	0	0	0	
Klachten rechtstreeks ingediend bij de Nationale Ombudsman		0	3	0	0	
Interne klachten		0	0	0	2	
Afgehandeld		0	0	0	1	
In behandeling		0	0	0	1	
Nieuw ingediende bezwaren	11	46	45	94 ⁵⁴	9 ⁵⁵	
Behandelde bezwaren (uit dit jaar en vorig jaar)	Bezwaren niet-ontvankelijk of ongegrond verklaard	11	25	24	58	15
			15	12	45	10

⁵¹ CBS (2021). *CBS Jaarverslag 2020*.

⁵² CBS Jaarverslagen 2017, 2018, 2019 en 2020.

⁵³ De cijfers over 2016 zijn uitgevraagd bij het CBS en zullen in het eindrapport toegevoegd worden.

⁵⁴ De verklaring die het CBS geeft voor de stijging in het aantal nieuw ingediende bezwaren is dat er een intensivering van het handhavingsbeleid is doorgevoerd en er meer bestuurlijke boetes zijn opgelegd, met bijgevolg meer bezwaren.

⁵⁵ Het aantal nieuw ingediende bezwaren in 2020 is uitzonderlijk laag, omdat het CBS een groot deel van het jaar wegens COVID-19 heeft afgezien van het gebruik van zijn handhavingsbevoegdheid.

	Bezwaren gegrond verklaard		0	0	0	0
Beroep ingesteld n.a.v. besluit op bezwaar			0	0	0	0
Bezwaren van personeelsleden afgehandeld			8	7	5	2
Beroepsprocedure bestuursrechter n.a.v. bezwaar personeelslid gestart			0	1	3	1
Bezwaar tegen afwijzing verzoek op grond van de WOB of tegen een inzageverzoek op grond van de AVG			1 ⁵⁶	0	0	0
Klachten over het CBS-publicatiebeleid	n.v.t.		0	0	0	0

Tabel 6. Overzicht van de ingediende klachten en bezwaren over de periode 2016-2020.

Kennismanagement

Het CBS beschikt over elf hoogleraren en een lector met belangrijke interne en externe kennisnetwerken. In 2019 heeft het CBS een eigen Academy, de CBS Academy, opgericht. De hierboven genoemde hoogleraren en lector doceren aan deze Academy. De Academy doceert bijna uitsluitend voor de eigen medewerkers van het CBS. Het aanbod van de CBS Academy kent vier domeinen: vakontwikkeling, persoonlijke ontwikkeling, management development en organisatieontwikkeling.

4.5.2. Percepties

In de gesprekken die in het kader van deze evaluatie zijn gevoerd zijn veel positieve geluiden opgehaald over de kwaliteit van de producten van het CBS. Gesprekspartners noemen het CBS bijvoorbeeld zorgvuldig, vernieuwend en accuraat. De lange tijdreeksen die het CBS levert zijn ook als positief benoemd. Verbeterpunten die door gesprekspartners genoemd zijn voor wat betreft de kwaliteit liggen vaak op het vlak van toegankelijkheid, bijvoorbeeld het bieden van meer visualisaties en meer overzicht (het grote aantal producten en dashboard leidt er nu soms toe dat het overzicht ontbreekt).

4.5.3. Onze bevindingen

Het CBS heeft verschillende voorzieningen ingericht om de kwaliteit van de statistieken te borgen en te monitoren. Het CBS voert hier intern beleid op. Dit beleid beschrijft het CBS in de CBS Kwaliteitsverklaring, de Kwaliteitsrichtlijnen en de Gedragscode CBS. Daarnaast is er externe toetsing door middel van peer reviews, uitgevoerd onder verantwoordelijkheid van het ESS. In de meest recente peer review (uit 2015) staat onder andere dat het CBS bekend staat als innovatief en als voorloper in Europa en wereldwijd. Ook het betrekken van externe stakeholders (bijvoorbeeld in gebruikersraden en expertgroepen) is een manier waarop het CBS de kwaliteit van de statistieken borgt.

Door de verschillende voorzieningen is het CBS in staat om hoge kwaliteit te leveren. Gebruikers en opdrachtgevers zijn dan ook positief over de producten en diensten van het CBS. Dat is naar voren gekomen in de gesprekken die in het kader van deze evaluatie zijn gevoerd en blijkt ook uit de rapportcijfers van gebruikers

⁵⁶ Dit bezwaar is ongegrond verklaard en heeft niet geresulteerd in een beroepsprocedure bij de bestuursrechter.

⁵⁷ In 2017 heeft het CBS als aanvulling op het publicatiebeleid een procedure opgesteld voor het indienen van klachten over het CBS-publicatiebeleid.

die het CBS zelf ophaalt (in 2020 was het gemiddelde rapportcijfer voor aanvullend statistisch onderzoek een 8,3; voor microdataservices een 7,7 en voor infoservice een 8,6). Het CBS meet niet de tevredenheid van de statistieken binnen het basisprogramma (voor het grootste deel Europees-verplicht). Wel biedt de hierboven genoemde peer-review zicht op de kwaliteit van deze statistieken.

Het CBS hoeft weinig correcties te doen op berichten die ze publiceert: in 2020 is 0,8% van de berichten vervangen door een gecorrigeerd bericht en is in 1.9% van de StatLine leveringen een correctie doorgevoerd. Ook is het CBS punctueel: in 2020 is 99,75% van de nieuwsberichten op de geplande datum gepubliceerd en is 98,5% van de leveringen aan Eurostat op de geplande datum gerealiseerd.

Voor de kwaliteit van de statistieken is ook innovatie van belang. Onder andere omdat primaire waarneming (enquête) en traditionele databronnen steeds minder toereikend blijken te zijn. Er zijn veel voorbeelden genoemd in de jaarverslagen en gehoord in de gesprekken van manieren waarop het CBS innovatie inzet bij dataverzameling, onderzoek doet naar de inzet van nieuwe methoden en technieken en innoveert in de statistiekproductie en de verspreiding van statistieken.

IT is essentieel voor het CBS, voor de statistiekproductie én voor de veiligheidsvoorzieningen die nodig zijn. Het CBS is een organisatie waar bescherming van gegevens topprioriteit moet zijn, waarbij tegelijkertijd gegevens met tal van beschermingsmaatregelen toegankelijk moeten worden gemaakt voor onderzoekers om relevant wetenschappelijk onderzoek te kunnen doen (via microdatadienstverlening) en waarvoor (als gevolg van de bezuinigingen) geldt dat thans weinig financiële ruimte is. De combinatie van deze drie factoren vormt een aandachtspunt. Dit aandachtspunt is overigens top of mind bij de DG CBS, de raad van advies en de rest van de organisatie. Ondanks dat het goed 'in scope' is, verdient het volgens ons wel vermelding vanwege de combinatie van de drie genoemde factoren en het grote maatschappelijk belang.

De CBS Academy en de hoogleraren en lector zijn belangrijke aspecten van kennismanagement. Dit is passend, aangezien het CBS steeds meer op een kennisorganisatie gaat lijken.

5. Doelmatigheid

5.1. Financiële resultaten

In deze paragraaf gaan wij in op de financiële resultaten van het CBS in de periode 2016 – 2020. We beschrijven verschillende financiële kengetallen van het CBS, zoals de baten en kosten van de organisatie en het eigen vermogen.

5.1.1. Feiten

De onderstaande tabellen geven een overzicht van de baten en kosten van het CBS in de periode 2016 – 2020. Na elke tabel lichten we een aantal onderdelen verder toe.

Bedrijfsopbrengsten: cijfers en trends

Bedrijfsopbrengsten (bedragen x € 1000)		2016	2017	2018	2019	2020
Ministerie van Economische Zaken & Klimaat	Begroting	151.978	143.757	143.193	149.398	152.187
	Realisatie	153.181 (84%)	151.067 (80%)	146.457 (78%)	149.391 (77%)	153.283 (76%)
Aanvullende statistische diensten	Begroting	27.210	36.911	37.609	40.841	44.604
	Realisatie	29.021 (16%)	38.620 (20%)	40.830 (22%)	44.604 (23%)	47.627 (24%)
Overige baten	Begroting	316	326	500	750	750
	Realisatie	507	591	602	987	460
Totaal	Begroting	179.504	180.994	181.302	190.989	199.319
	Realisatie	182.708	190.277	187.890	194.982	201.370

Tabel 7. Bedrijfsopbrengsten van het CBS in de periode 2016 - 2020, in duizenden euro's.

N.B. Percentages achter de realisatiebedragen geven het relatieve aandeel van de totale baten weer. De overige baten bedragen relatief steeds minder dan 1% van de totale baten.

- Ten eerste laat de bovenstaande tabel zien dat de realisatie van de bijdrage van het ministerie van EZK relatief stabiel is gedurende de evaluatieperiode, ondanks de taakstelling van kabinet Rutte II (zie paragraaf 3.1.3.). Uit de jaarverslagen van het CBS blijkt dat het relatief stabiel blijven ondanks de taakstelling (die een bezuiniging inhoudt) met name te verklaren is door de jaarlijkse loon- en prijsbijstelling (de compensatie voor gestegen lonen en pensioenlasten) en door extra bijdragen voor aanvullende Europese statistische verplichtingen (EU-claims). Daarnaast heeft het ministerie van EZK:
 - Een eenmalige bijdrage van € 50.000 geleverd ten behoeve van regeldruk, ICT en *big data* (2016);
 - Een eenmalige bijdrage van € 2.501.000 geleverd ten behoeve van de 'Reorganisatie 2000' (2017);
 - Een additionele bijdrage van totaal € 12 miljoen geleverd van 2016 tot en met 2019, ten behoeve van het eigen vermogen van het CBS na de taakstelling Rutte II. Deze bijdrage betrof

in 2016 en 2018 € 4 miljoen, en betrof in 2017 en 2019 € 2 miljoen. Deze bijdrage dient het CBS geleidelijk terug te betalen in de periode 2021 – 2026.

- Ten tweede laat de tabel een stijging van de opbrengsten uit aanvullende statistische diensten (ASD) zien. De jaarverslagen tonen aan dat deze stijging voor het overgrote deel voortkomt uit een toename van de ASD-opbrengsten in Nederland, betaald door de overheid en overheidgerelateerde afnemers. Voor circa € 5 miljoen wordt dit verklaard door statistieken die naar aanleiding van de taakstelling Rutte II uit het basisprogramma zijn gehaald en nu door departementen worden gefinancierd. Een verdere uitsplitsing van de ASD-opbrengsten gedurende de evaluatieperiode is weergegeven in tabel 3 hieronder.
- De categorie ‘Overige baten’ omvat dwangsommen en bestuursrechtelijke boetes die het CBS oplegt aan bedrijven die niet hebben voldaan aan hun verplichting om vragenlijsten van het CBS in te vullen. Het CBS geeft aan in de periode van medio maart tot september 2020 niet te hebben gehandhaafd, vanwege de COVID-19 crisis.⁵⁸
- Deze tabel laat zien dat de verhouding tussen de bijdrage van het ministerie van EZK en de ASD-opbrengsten is veranderd. Het onderstaande diagram laat deze relatieve ontwikkeling zien. In 2016 waren de ASD-opbrengsten goed voor 16% van de totale baten. Gedurende de evaluatieperiode is dit elk jaar gestegen, naar 24% in 2020. Het relatieve aandeel van baten uit de bijdrage van het ministerie van EZK voor het basisprogramma is juist gedaald van 84% in 2016 naar 76% in 2020.

Uitsplitsing van kosten voor het basisprogramma

Kosten basisprogramma (x 1 miljoen)	2016	2017	2018	2019	2020
Basisprogramma exclusief mutaties	157,5	153,3	152,3	149,9	150,9
Extra EU-verplichtingen	8,6	8,7	9,0	10,1	11,1
Reductie niet-verplichte statistieken	-4,0	-11,0	-11,0	-11,0	-11,0
Totale kosten (inclusief mutaties)	162,1	151,0	150,3	149,0	151,0

Tabel 8. Uitsplitsing van de kosten voor het basisprogramma van het CBS in de periode 2016-2020.

De bovenstaande tabel laat zien hoe het basisprogramma gedurende de evaluatie is gemuteerd. De rij ‘Extra EU-verplichtingen’ laat voor elk jaar de cumulatieve kosten zien van statistieken die vanaf dat jaar Europees verplicht zijn. De rij ‘Reductie niet-verplichte statistieken’ laat de cumulatieve waarde van niet-verplichte statistieken zien die tot en met dat jaar uit het basispakket zijn verplaatst. De combinatie van deze twee mutaties laat de algehele ontwikkeling van de kosten van het basispakket zien.

⁵⁸ CBS (2021). *CBS Jaarverslag 2020*.

Personeelsbestand	2016	2017	2018	2019	2020
Gemiddeld aantal vte	1.864	1.816	1.776	1.784	1.780
Loonkosten per vte (x 1000)	74,8	77,6	81,7	82,8	88,1
Loonkosten ingeleend personeel	9,6	7,9	7,8	9,3	8,3
Aandeel ingeleend personeel	8,6%	7,1%	6,8%	8,1%	6,8%

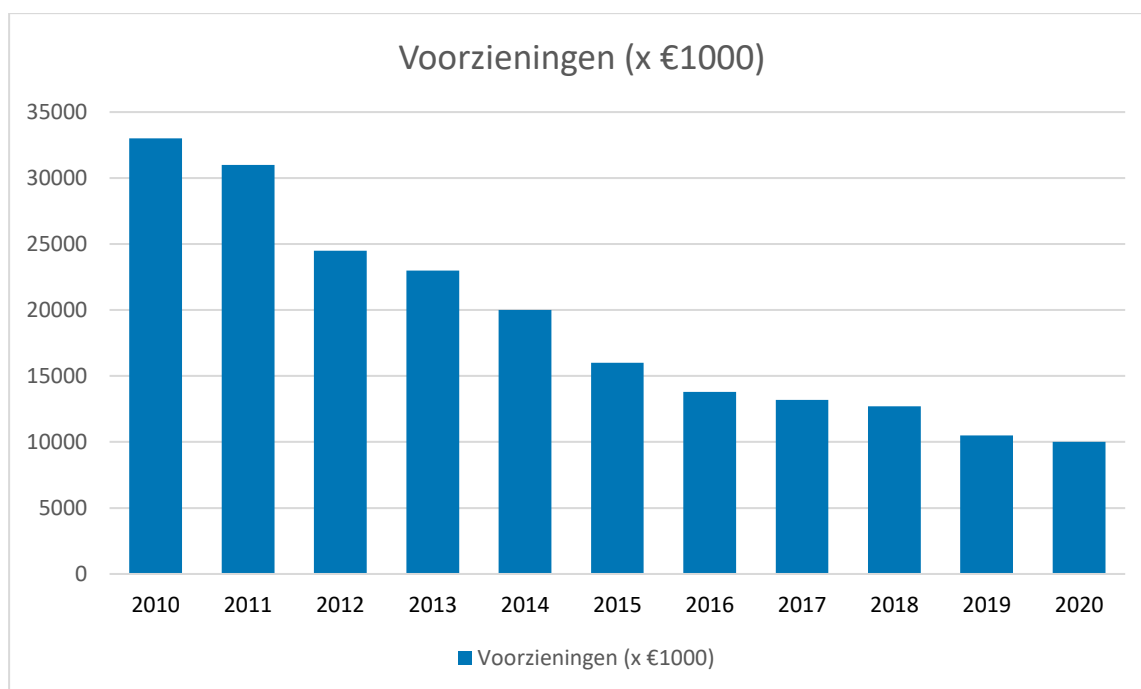
Tabel 9. Personele bezetting van het CBS in de periode 2016-2020.

- De bovenstaande tabel laat zien dat het gemiddelde aantal voltijd medewerkers van het CBS in de periode 2016 tot en met 2018 is afgenomen en daarna relatief stabiel is gebleven. De afname in 2017 en 2018 komt volgens het CBS voort uit bezuinigingen ten gevolge van de taakstelling Rutte I en het Lenteakkoord.
- Zoals in paragraaf 3.1.1. beschreven, zijn de totale kosten van het CBS toegenomen in de evaluatieperiode. Dit is met name te verklaren door toegenomen loonkosten, pensioenlasten en sociale lasten, als gevolg van CAO-loonstijgingen en gestegen pensioenpremies. Daarnaast vond er een daling plaats van afschrijvingen en overige bedrijfslasten.
- Het CBS schrijft in het jaarverslag van 2018 dat een deel van het ingeleend personeel (met name op het gebied van IT) is omgezet naar vaste aanstellingen. De toename van ingeleend personeel in 2019 werd volgens het CBS vooral veroorzaakt door de implementatie van een nieuw bedrijfsvoeringssysteem (AFAS), waarvoor externe inhuur nodig was.
- Tegelijkertijd zien we dat de loonkosten per voltijd medewerker zijn gestegen. Een factor die deze stijging verklaart is volgens het CBS de ontwikkeling van het opleidingsniveau van het personeel. Tussen 2015 en 2020 is het aandeel van medewerkers in schaal 8 of lager gedaald van 22% naar 15%. In dezelfde periode is het aandeel van medewerkers in schaal 11 of hoger gestegen van 53% naar 61%.⁵⁹

Voorziening (x € 1000)	2016	2017	2018	2019	2020
WW-verplichtingen	10.910	10.291	8.697	6.647	6.455
Reorganisatie 2000	145	113	91	71	45
Ambtsjubilea	2.641	2.675	3.580	3.475	3.064
Langdurig zieken	132	125	328	324	500

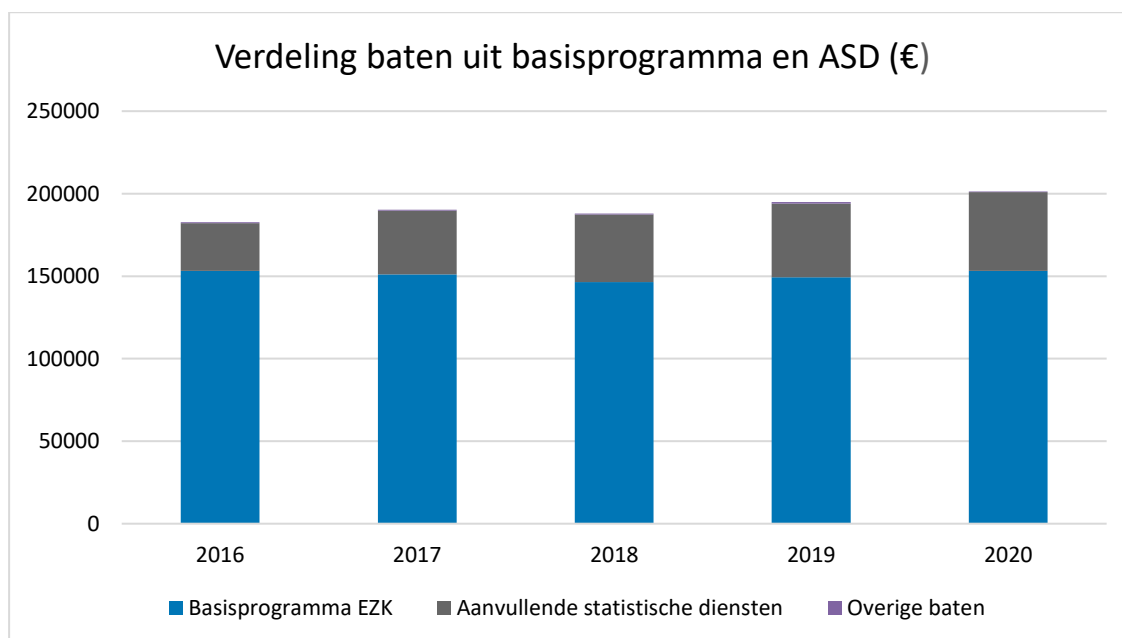
Tabel 10. Kosten voor voorzieningen in de periode 2016-2020, in duizenden euro's.

⁵⁹ CBS (2021). CBS Jaarverslag 2020.

Figuur 2. Ontwikkeling van voorzieningen van het CBS 2010 - 2020.

- De daling die te zien is in de kostenvoorziening voor WW-verplichtingen komt voort uit oud-medewerkers die een nieuwe functie hebben gevonden, uit de minder snel dan verwachte stijging van medewerkers die met AOW zijn gegaan en doordat er minder reorganisaties zijn geweest.
- De kostenvoorziening voor langdurig zieken is in de evaluatieperiode gestegen van € 132.000 naar €500.000. Hierop gaan wij in paragraaf 3.3 verder in.

Figuur 3. Verdeling van baten uit het basisprogramma en aanvullende statistische diensten (ASD) in de periode 2016-2020.

ASD-categorie (bedragen x1000)	2016	2017	2018	2019	2020
Ministeries en planbureaus	17.051	25.536	26.275	28.135	29.442
Provincies en gemeenten	191	676	1.700	2.296	2.468
Overig overheidgerelateerd	2.953	3.063	2.912	2.734	3.411
Statistische bureaus buitenland	1.503	1.473	1.587	1.515	1.969
Remote Access	1.619	1.973	2.496	3.203	3.790
Onderzoekinstellingen	2.844	2.943	3.047	2.835	2.838
Europese Commissie en Eurostat	2.196	2.172	1.898	2.829	2.917
Derden (privaat)	664	784	915	1.058	792
Totaal	29.021	38.620	40.830	44.604	47.627

Tabel 11. Uitsplitsing van opbrengsten uit aanvullende statistische diensten (ASD) in de periode 2016-2020 in duizenden euro's.

- Tabel 11 laat zien dat de toename van ASD-opbrengsten met name is toe te wijzen aan een vergrote afname door overheidsorganisaties, en dan met name departementen en planbureaus.
- Uit de jaarverslagen van het CBS blijkt dat de toename bij ministeries en planbureaus voor € 5 miljoen het resultaat is van een verschuiving van statistieken van het basisbudget van het ministerie van EZK naar ASD, als gevolg van de taakstelling Rutte II. Hier gaan wij in paragraaf 3.1.3. verder op in. De verdere toename bij ministeries en planbureaus is het gevolg van nieuwe statistische dienstverlening die het CBS voor hen uitvoert.
- De toename bij provincies en gemeenten komt vooral voort uit de opening van nieuwe *datacenters*. In 2016 zijn de eerste twee van deze lokale, regionale of provinciale samenwerkingsverbanden gestart. In 2020 bestonden er veertien *datacenters*.
- Tabel 10 laat bovendien een verdubbeling van de opbrengsten uit *Remote Access* zien. *Remote Access* betreft het verlenen van toegang tot microdatabestanden van het CBS aan externen. Een belangrijke verklaring voor deze verdubbeling is volgens het CBS dat de bekendheid van deze faciliteit toeneemt (en daarmee het aantal gebruikers en projecten). Daarnaast geeft het CBS als mogelijke verklaring dat de behoefte aan data toeneemt doordat meer partijen de meerwaarde van data-gedreven werken zien.

Bedrijfslasten: cijfers en trends

Bedrijfslasten (bedragen x1000)		2016	2017	2018	2019	2020
Lonen en salarissen	Begroting	117.076	117.626	115.144	120.998	128.352
	Realisatie	120.556	120.206	122.244	123.549	132.152
Pensioenlasten en sociale lasten	Begroting	25.628	27.528	29.658	32.503	33.597
	Realisatie	28.381	29.702	30.972	33.026	34.289
Dotatie/vrijval voorzieningen	Begroting	0	1.000	2.000	1.500	1.500
	Realisatie	-8	1.741	1.920	300	2.073
Afschrijvingen materiële vaste activa	Begroting	6.928	6.039	5.532	4.142	3.049
	Realisatie	5.964	5.693	4.576	2.590	3.147
Overige bedrijfslasten	Begroting	37.455	36.314	35.500	33.184	33.671
	Realisatie	36.731	35.689	34.147	35.080	31.202
Totaal	Begroting	187.087	187.507	185.834	190.827	198.669
	Realisatie	191.632 (+2,4%)	191.289 (+2,0%)	191.939 (+3,3%)	194.245 (+1,8%)	200.790 (+1,1%)

Tabel 12. Bedrijfslasten van het CBS in de periode 2016 - 2020, in duizenden euro's. De percentages in de rij "Totaal" geven de afwijking van de gerealiseerde ten opzichte van de begrote lasten weer.

- In de bovenstaande tabel is te zien dat de kosten uit lonen en salarissen, pensioenlasten en sociale lasten gedurende de evaluatieperiode zijn gestegen. In de jaarverslagen verklaart het CBS dit aan de hand van loonstijgingen (nieuwe cao-afspraken) en gestegen pensioenpremies.
- De afschrijvingen van materiële vaste activa zijn tijdens de evaluatieperiode gedaald. In de jaarverslagen verklaart het CBS dit door te wijzen op (verdere) versoeringen op investeringen en een verlate vervanging van het rekencentrum in 2020.
- De post 'Overige bedrijfslasten' bestaat uit huisvesting, overig personeel, bureaunkosten, dienstreizen, extern advies en automatisering. Deze kosten zijn over de evaluatieperiode gedaald, volgens het CBS als gevolg van terughoudend beleid en versoering.⁶⁰
- De lasten blijken consistent te laag begroot. Eén keer gedurende de evaluatieperiode waren de totaal gerealiseerde lasten dit meer dan 3% hoger dan begroot. In de laatste twee jaar is de afwijking minder dan 2%. Deze hogere lasten dan begroot wordt volgens het CBS voornamelijk veroorzaakt door hogere ASD-opbrengsten dan begroot waar ook extra kosten tegenover staan.
- De totale lasten zijn gedurende de evaluatieperiode gestegen. De stijging van lonen en salarissen heeft hier met name aan bijgedragen. Het effect hiervan op de totale lasten is enigszins beperkt doordat de afschrijvingen voor materiële en vaste activa evenals de overige bedrijfslasten tegelijkertijd zijn gedaald.

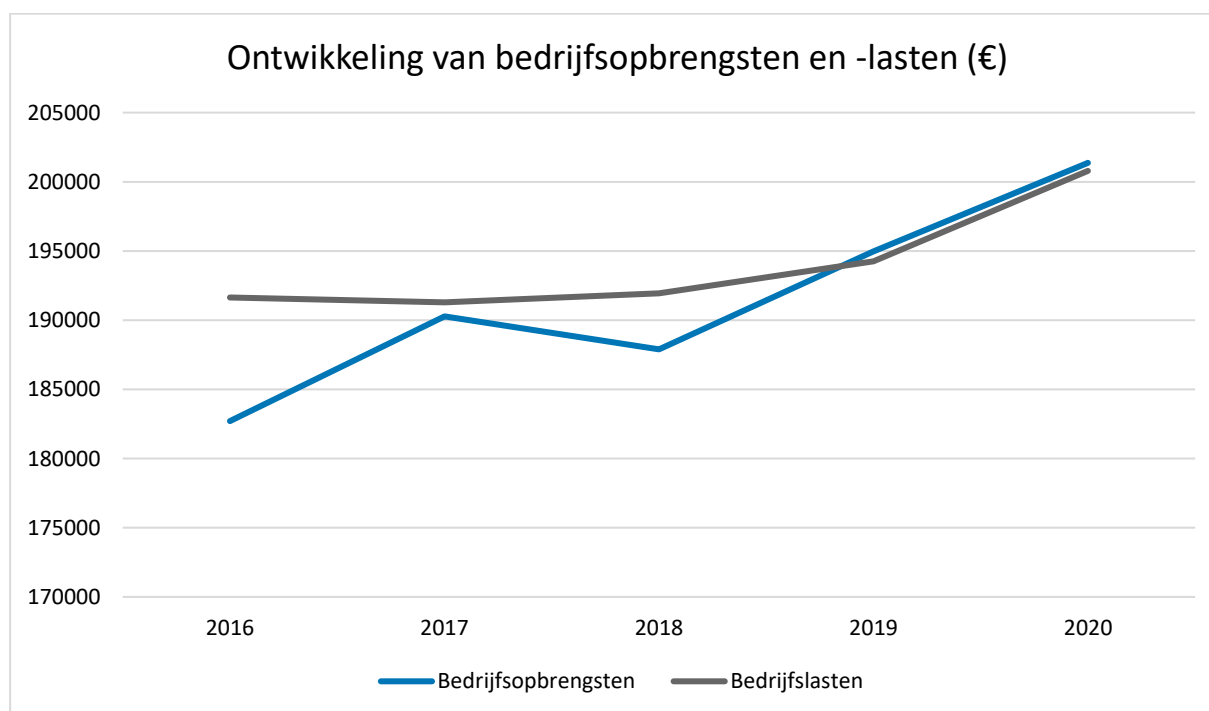
⁶⁰ CBS (2018). CBS Jaarverslag 2017.

Bedrijfsresultaat: cijfers en trends

Bedrijfsresultaat (bedragen x € 1000)		2016	2017	2018	2019	2020
Totale baten	Begroting	179.504	180.994	181.302	190.989	199.319
	Realisatie	182.708	190.277	187.890	194.982	201.370
Totale lasten	Begroting	187.087	187.507	185.834	190.827	198.669
	Realisatie	191.632	191.289	191.939	194.245	200.790
Saldo van baten en lasten	Begroting	-7.583	-6.503	-4.532	162	650
	Realisatie	-8.923	-1.012	-4.049	737	580

Tabel 13. Bedrijfsresultaat van het CBS in de periode 2016-2020, in duizenden euro's.

- De totale baten van het CBS zijn gestegen van € 182.708 (2016) naar € 201.370 (2020). Dit betreft stijging van **10,21%**. De totale lasten van het CBS zijn ook gestegen, van € 191.632 (2016) naar € 200.790 (2020). Dit is een stijging van **4,78%**. Dit betekent dat de baten sneller zijn gestegen dan de kosten. De onderstaande grafiek laat deze ontwikkeling zien.
- De relatieve verhoging van de bedrijfsopbrengsten ten opzichte van de bedrijfslasten is terug te zien in het saldo van baten en lasten. Het saldo is sinds 2019 positief.

Figuur 4. Ontwikkeling van bedrijfsopbrengsten en -lasten van het CBS gedurende de periode 2016-2020.

Tot slot hanteert het CBS sinds 2019 een prestatie-indicator gericht op de financiële kerncijfers:

Indicator	Beschrijving	Norm	2016	2017	2018	2019	2020
Financiële kerncijfers van het CBS	De conformiteit van de financiële kerncijfers (exploitatie resultaat, stand liquide middelen en eigen vermogen) met de meerjarenbegroting	2020, 2019: Een waarde per einde van het boekjaar \geq de meerjarenbegroting	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	Positiever dan begroot	Positiever dan begroot

Tabel 14. Prestatie-indicator gericht op financiële kerncijfers van het CBS.

Het CBS laat zien in de gehele periode 2016 – 2020 over een door een accountant goedgekeurde jaarrekening te beschikken. Sinds 2019 hanteert het CBS ook een prestatie-indicator over de toestand van het financiële beheer, zoals te zien in te tabel hieronder.

Indicator	Definitie	Streef- of referentiewaarde	2016	2017	2018	2019	2020
Getrouwheid van de jaarrekening	Toestand van het financiële beheer	2020, 2019: Financieel beheer op orde blijkend uit een goedkeurende accountantsverklaring	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	Op orde	Op orde

Tabel 15. Indicator voor getrouwheid van de jaarrekening van het CBS in de periode 2016 - 2020.

5.1.2. Percepties

Hieronder gaan wij in op de percepties rondom de financiële resultaten van het CBS. Twee onderwerpen komen met name naar voren als het om de financiële resultaten van het CBS gaat: het onderscheid tussen verschillende typen statistieken en de toename van het aandeel van ASD in het bedrijfsresultaat.

Het CBS maakt niet inzichtelijk welke statistieken enkel nationaal (en niet Europees) verplicht zijn of welke kosten met die statistieken gepaard gaan. Volgens het CBS bestaat er geen noodzaak om dit onderscheid te maken, omdat het ministerie van EZK deze statistieken niet separaat financiert. Het aandeel nationaal verplichte statistieken is volgens het CBS zeer beperkt en valt deels onder de € 6 miljoen aan niet Europees verplichte statistieken in het basispakket, en deels onder ASD.

Afnemers van aanvullende statistische dienstverlening geven aan dat zij sinds de taakstelling Rutte II meer afstemming hebben met het CBS over de invulling van hun statistiekbehoeften. Dat betekent concreet bijvoorbeeld meer invloed op onderwerpen en vragen die worden meegenomen en meer gesprek over hoe de statistiek zo kan worden ontworpen dat die het meest relevant is voor de afnemer.

Gesprekspartners binnen en buiten het CBS benoemen ook een risico van de toename van het aandeel van ASD in de totale statistiekproductie. Zij geven aan dat de afhankelijkheid van het CBS van financiering door de afnemers van ASD is toegenomen. Dit vormt mogelijk een risico voor de continuïteit van statistieken: als een departement besluit een statistiek niet te laten produceren (bijvoorbeeld om budgettaire redenen) kan bijvoorbeeld een meerjarige reeks statistieken onderbroken worden. Daarnaast beïnvloedt dit de discretionaire ruimte die het CBS heeft om te bepalen hoe het werkprogramma eruit ziet. Een toenemend deel van het werkprogramma vloeit direct voort uit de behoefte van koopkrachtige actoren. Uit de gesprekken komt naar

voren dat die behoefte kan overeenkomen maar ook kan afwijken van de statistieken die de maatschappij het hardst nodig heeft en die het CBS vanuit de professionele autonomie zou willen produceren.

5.1.3. Onze bevindingen

Het CBS onderscheidt duidelijk de kosten van statistieken uit het basisprogramma (waarvan circa 95% Europees verplicht is) en aanvullende statistische diensten (bekostigd door de afnemers). Binnen het basisprogramma is duidelijk welke statistieken Europees verplicht zijn en welke niet. Niet helder, daarentegen, is welke statistieken enkel nationaal verplicht zijn. Circa 5% van de statistieken in het basisprogramma is niet Europees verplicht. Het precieze onderscheid tussen deze statistieken (die 5% uit het basisprogramma) en de statistieken uit de ASD-groep niet volledig helder voor de buitenwereld: is het enige verschil dat de financiering anders is georganiseerd of is er nog een ander verschil?

Het aandeel aanvullende statistische diensten in de totale omzet is gestegen van 16% in 2016 naar 24% in 2020. Dit is deels te verklaren door het verschuiven van statistieken van het basisprogramma naar ASD in reactie op de taakstelling Rutte II en deels doordat het CBS op verzoek meer en nieuwe statistieken is gaan produceren.

Een positief gevolg van deze ontwikkeling is een versterkte afstemming van het CBS met afnemers over hun behoeften. Tegelijkertijd kan de financiële afhankelijkheid van het CBS van deze afnemers een risico zijn voor de continuïteit en autonomie van het CBS.

5.2. Bezuinigingen in de evaluatieperiode

5.2.1. Feiten

Het CBS heeft in de periode 2016 – 2020 te maken gehad met de taakstelling vanuit het kabinet Rutte II. Daarnaast heeft het CBS voor de evaluatieperiode te maken gehad met de taakstellingen uit Rutte I en het Lenteakkoord. Het CBS heeft de invulling van deze taakstellingen (verschillende efficiëncymaatregelen) uitgespreid tot en met 2018.

In deze paragraaf beschrijven we hoe het CBS is omgegaan met de taakstelling en welke gevolgen dit heeft gehad voor het werk van het CBS. Het CBS heeft drie hoofdopties om invulling te geven aan de taakstelling. Die opties zijn: (1) efficiëncymaatregelen nemen, (2) wijzigingen doorvoeren in het statisch programma en (3) eigen vermogen inzetten.

Taakstelling Rutte II liep van 2016 tot en met 2018 en betrof **structureel € 12,9 miljoen**. Door deze bezuiniging kwam het eigen vermogen van het CBS onder druk te staan. Om het eigen vermogen in afzienbare tijd te herstellen na deze bezuiniging zijn er de volgende afspraken met EZ gemaakt:

- EZ (later EZK) geeft het CBS een additionele bijdrage van € 12 miljoen die betrekking heeft op de volgende jaren:
 - € 4 miljoen in 2016;
 - € 2 miljoen in 2017;
 - € 4 miljoen in 2018;
 - € 2 miljoen in 2019.
- Van 2021 tot en met 2026 wordt de EZK-bijdrage aan het CBS met € 2 miljoen per jaar verlaagd om de additionele bijdrage te compenseren.

Het CBS reageerde op de taakstelling door een deel van de statistieken die niet Europees verplicht waren, maar wel deel uitmaakten van het Meerjarenprogramma, uit het basisprogramma te halen. Hiermee heeft het CBS € 7 miljoen bezuinigd van de totale taakstelling van € 12,9 miljoen. Voor het merendeel van deze statistieken is financiering gevonden door aan de betrokken ministeries te vragen of zij deze statistieken als ASD-opdrachten wilden afnemen. Het pakket aan niet Europees verplichte statistieken in het basisprogramma besloeg voor de Rutte I taakstelling ongeveer € 17 miljoen en voor de Rutte II taakstelling ongeveer € 13 miljoen. Statistieken ter waarde van ongeveer € 5 miljoen zijn verschoven van het basisprogramma naar ASD. Specifiek gaat het daarbij om nieuwe onderzoeken naar ontwikkelingen in het bedrijfsleven, flexibilisering van de arbeidsmarkt en vermogensposities van huishoudens. De overige niet-verplichte statistieken (ter waarde van ongeveer € 2 miljoen) zijn stopgezet.

Aan de overige € 5,9 miljoen van de taakstelling is voor het grootste deel invulling gegeven door efficiëncymaatregelen en door te korten op personeel (door vaste uitstroom niet volledig aan te vullen met nieuwe werving). Een voorbeeld van een maatregel is de implementatie van *Lean Six Sigma* in 2016. Hierdoor zijn volgens het CBS 106 verbeterprojecten afgerond, waarmee op jaarbasis 26.600 uren zijn vrijgespeeld.⁶¹ Ook werden *Lean Operation Management* en de *Scrum*-methode toegepast, werd er bespaard op materiële kosten en op niet-primaire arbeidsvoorwaarden. Tot slot wordt volgens het CBS een groter deel van de vaste kosten (zoals huisvesting en ICT) nu gefinancierd uit ASD als onderdeel van de integrale kostprijs. Dit komt doordat het aandeel ASD ten opzichte van de totale opbrengsten is gestegen en het aandeel van de bijdrage van EZK anderzijds is gedaald zijn er kosten die normaal volledig door het ministerie van EZK werden gefinancierd (zoals huisvesting en ICT) nu verwerkt in de integrale kostprijs die wordt gehanteerd voor het verrichten van ASD en zo verschoven naar de kosten voor ASD.

5.2.2. Percepties

De opvattingen van gesprekspartners over de omgang met de taakstelling Rutte II gaan enerzijds over de effecten op het CBS zelf, en anderzijds over de effecten op afnemers van ASD.

Het CBS zelf geeft aan dat door de taakstelling Rutte II en het interen op het eigen vermogen er thans beperkte ruimte is voor grote investeringen. Dat kunnen bijvoorbeeld investeringen zijn om end-of-life ICT-systemen te vervangen, of om de doelmatigheid van die ICT-systemen te verbeteren. Gesprekspartners binnen en buiten het CBS zien dat als een risico voor de toekomst.

Een gevolg van de verschuiving van statistieken van het basisprogramma naar ASD is dat ook een groter deel van de materiële kosten via ASD gefinancierd worden (middels de integrale kostprijs van het CBS). Gesprekspartners binnen het CBS geven aan dat dit op korte termijn enige doelmatigheidswinst opleverde. Zij geven echter ook aan dat het merendeel van de materiële kosten fluctueert met de omvang van ASD, waardoor er op lange termijn nauwelijks doelmatigheidswinst mee wordt behaald.

Afnemers van ASD zien voor- en nadelen van de verschuiving van statistieken van het basisprogramma naar ASD. Een voordeel is dat de statistiekproductie beter en gemakkelijker aansluiting kan vinden bij de behoefte van de afnemer. Er zijn bovendien statistieken geschrapt (voor circa € 2 miljoen .) waar blijkbaar geen behoefte aan was, of waar geen financiering voor gevonden kon worden. Sommige afnemers van ASD zien dit als een nuttige opschoning van de statistiekproductie van het CBS.

Een nadelig gevolg van de bezuiniging is dat er minder ruimte is voor het CBS om statistieken te produceren waarvoor (nog) geen financierer is. Bovendien is er soms onbegrip bij afnemers omdat hun verzoeken dan niet

⁶¹ CBS (2017). *CBS Jaarverslag 2016*.

kosteloos door CBS kunnen worden ingewilligd. Zoals ook in paragraaf 5.1. is beschreven, is de zorg daarbij dat statistieken waarvan het belang niet duidelijk aan één (koopkrachtige) afnemer toe te wijzen is, nu soms niet meer of minder snel worden geproduceerd, ook al dienen die wel een algemeen belang.

5.2.3. Onze bevindingen

Het CBS heeft de taakstelling van Rutte II deels opgevangen door te schrappen in het statistisch programma. Afnemers van ASD zien voor- en nadelen van deze ontwikkeling. Voordeel is betere aansluiting bij de behoefte. Nadeel is dat er minder ruimte is voor het CBS om statistieken te produceren waarvoor (nog) geen financier is en dat er soms onbegrip is omdat verzoeken van afnemers niet kosteloos door het CBS kunnen worden ingewilligd.

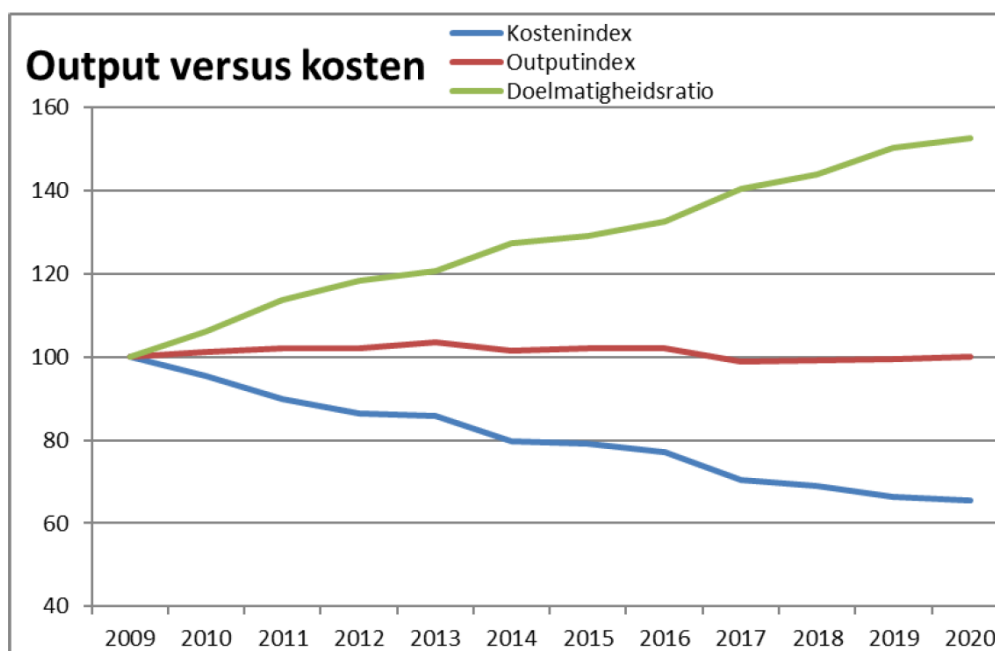
Het CBS heeft de taakstelling deels ook opgevangen door efficiëntiemaatregelen te nemen en door het eigen vermogen aan te spreken (vanuit de filosofie dat eigen vermogen later weer op peil te brengen).

5.3. Verhouding output en kosten

In deze paragraaf gaan wij in op de verhouding tussen de output en de kosten van het CBS. We beschrijven de ontwikkeling van deze verhouding gedurende de evaluatieperiode, de manier waarop het CBS deze verhouding bijhoudt en de voorzieningen die het CBS treft om de verhouding te verbeteren.

5.3.1. Feiten

Onderstaande figuur laat de algehele verhouding tussen kosten en output van het CBS zien. Het CBS geeft aan dat de output (omvang van de statistiekproductie) gedurende de evaluatieperiode vrijwel gelijk is gebleven. Tegelijkertijd zijn de kosten gedaald. Daarmee is de doelmatigheidsratio, over de gehele organisatie bezien, gestegen.

Figuur 5. Overzicht algehele verhouding tussen kosten en output van het CBS gedurende de periode 2009-2020.

Een vergelijkbaar beeld wordt gepresenteerd in een recent onderzoek van IPSE Studies.⁶² Zij constateren een stijging van de productiviteit in de periode 2016 – 2020. IPSE Studies berekende voor dit onderzoek productiviteit door de ontwikkeling van de totale productie te delen door de ingezette middelen.

Eén van de in 2019 ingestelde prestatie-indicatoren betreft ook de ontwikkeling van verhouding tussen de output en de kosten. De norm is dat de ratio tussen kosten en output ieder jaar 1,5% moet stijgen (zie ook bijlage 4). In 2019 en 2020 heeft het CBS de streefwaarde (een minimale stijging van de doelmatigheid van 1,5%) gehaald.

5.3.2. Percepties

Naast het meten van de output en kosten zoals hierboven beschreven, geeft het CBS aan verschillende voorzieningen te treffen om de kosten te reduceren en de doelmatigheid te vergroten. Het CBS geeft voorbeelden van dit soort voorzieningen in het document ‘*Compliance with the European Statistics Code of Practice*’. De meest recente versie van dit document dateert van 1 maart 2019. Het CBS legt daarin uit hoe het CBS voldoet aan de 10^e Europese werkrichtlijn voor statistiekproductie. Aangaande doelmatigheid beschrijft het CBS dat het:

- Altijd probeert *data uit bestaande bronnen te halen* alvorens zelf dataverzameling te starten. Concreet betekent dit bijvoorbeeld dat het CBS data uit registers probeert te gebruiken in plaats van enquêtes uit te zetten.
- *Computer-geassisteerde dataverzamelmethode gebruikt*. Dit resulteert in kwalitatief goede data die snel kan worden verzameld en verwerkt.
- Door *breed ingezette digitalisering* voorkomt dat er handmatige controles en correcties moeten plaatsvinden.
- Statistische processen zoveel mogelijk *automatiseert en standaardiseert*.
- *Lean Six Sigma* en *Lean Operational Management* inzet om statistische processen te stroomlijnen.

5.3.3. Onze bevindingen

Het CBS berekent jaarlijks een doelmatigheidsratio op basis van de verhouding tussen de output en de kosten. Gedurende de evaluatieperiode is de output van het CBS gestegen terwijl de kosten zijn gedaald. De doelmatigheidsratio heeft zich daarmee positief ontwikkeld en CBS voldoet daarmee aan de streefnorm. De verschillende voorzieningen die het CBS treft om doelmatiger te opereren lijken te hebben bijgedragen aan deze kostenbesparing.

5.4. Ontwikkeling van het eigen vermogen

5.4.1. Feiten

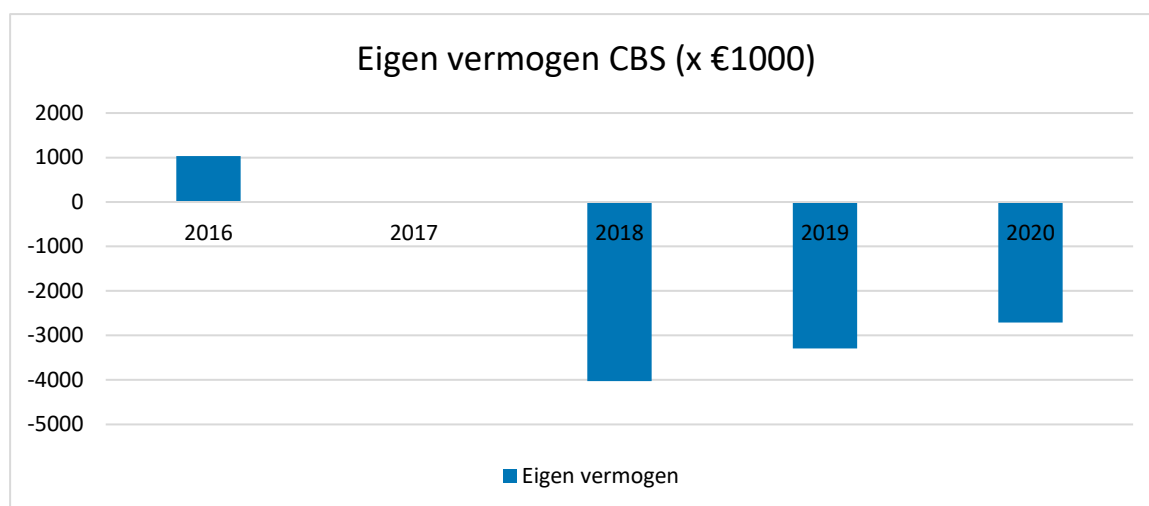
In de vorige wettelijke evaluatie van het CBS constateerde AEF “*dat het eigen vermogen bij een gelijkblijvende ontwikkeling van de bedrijfsopbrengsten en bedrijfslasten binnen enkele jaren negatief wordt. Dit zou betekenen dat het CBS op termijn onvoldoende buffers heeft om tegenvallers zelf op te vangen of om investeringen te doen in systemen en mensen.*” Daarnaast geeft AEF aan dat de verwachting het CBS is dat het eigen vermogen over een aantal jaar hersteld zou zijn. Ook in de huidige evaluatie betreft een van de onderwerpen die de onderzoekers is meegegeven de mate waarin het eigen vermogen voldoet als buffer. In

⁶² IPSE Studies (2021). *Trends in Uitvoeringsorganisaties. Synopsis productiviteitstrends Centraal Bureau voor de Statistiek, 2004 – 2019.*

deze paragraaf laten we eerst de ontwikkeling zien van het eigen vermogen van het CBS in de periode 2016 - 2020. Vervolgens gaan we in op de (mogelijke) verklaringen voor en gevolgen van deze ontwikkeling.

	2016	2017	2018	2019	2020
Eigen vermogen	1.032	20	-4.029	-3.292	-2.712

Tabel 16. Eigen vermogen van het CBS over de periode van 2016-2020, in duizenden euro's.

Figuur 6. Ontwikkeling van het eigen vermogen van het CBS van 2016-2020 in duizenden euro's.

In de tabel en figuur hierboven is te zien dat het eigen vermogen tussen 2016 en 2018 met ongeveer € 5 miljoen is gedaald. Dit is volgens het CBS met name het gevolg van bezuinigingen (taakstelling Rutte I, het Lenteakkoord en de in de vorige paragraaf beschreven taakstelling Rutte II).

Het eigen vermogen is vanaf 2018 gestegen doordat het CBS een positief bedrijfsresultaat heeft behaald. Uit het jaarverslag van 2020 en het Meerjarenplan 2019-2023 blijkt dat het CBS rekening houdt met een blijvend negatief eigen vermogen tot en met 2023. Het CBS acht dit nodig om enerzijds de bezuinigingen op te vangen en tegelijkertijd noodzakelijke investeringen te blijven doen (bijvoorbeeld in de ICT-systemen). Bovendien voorziet het CBS de komende jaren stijgende kosten voor ICT en voor niet-opgenomen verlofuren. Dit vormt ook in de komende jaren een risico voor het CBS. Het ministerie van EZK heeft het CBS toestemming gegeven om voor deze jaren tot en met 2023 een negatief eigen vermogen te begroten.

5.4.2. Percepties

De belangrijkste oorzaak voor het dalen van het eigen vermogen van 2016 tot en met 2018 is gelegen in de bezuinigingen vóór en tijdens de evaluatieperiode (Rutte I, het Lenteakkoord en Rutte II). Er is ingeteerd op eigen vermogen, naast dat er statistieken zijn geschrapt en efficiencymaatregelen zijn genomen. Dit pad is gekozen in afstemming met het ministerie van EZK.

Het CBS geeft aan dat de risico's door het negatieve eigen vermogen beperkt zijn doordat de liquiditeit positief is gebleven. Het CBS verklaart dat de liquiditeit positief kan blijven doordat het CBS vanuit het ministerie van EZK steeds aan het begin van het kwartaal financiering krijgt, terwijl verplichtingen gemiddeld gezien halverwege het kwartaal voldaan moeten worden. Daarom veroorzaakt het negatieve eigen vermogen geen liquiditeitsprobleem. De accountant moet daarover (en over het gehele jaarverslag) een goedkeurende

controleverklaring afgeven. Die controle bestaat onder andere uit andere vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is.

Het CBS beschikt bovendien over een aanvullende kredietfaciliteit van € 10 miljoen van het ministerie van Financiën. Daarmee kan het CBS eventueel een langere periode van een negatief eigen vermogen en krappe liquiditeit overbruggen.

5.4.3. Onze bevindingen

Het eigen vermogen is in 2018 negatief geworden, daarna iets gestegen maar nog steeds negatief. Het eigen vermogen is thans dus geen buffer. CBS beschikt naar eigen zeggen over voldoende liquide middelen om aan hun verplichtingen te kunnen voldoen (liquiditeit) en kan bovendien eventueel over een aanvullende kredietfaciliteit beschikken.

5.5. Kosten voor opdrachtgevers

5.5.1. Feiten

In deze paragraaf gaan we in op de kosten die het CBS doorberekent aan zijn opdrachtgevers. We bekijken hoe de kostprijs is opgebouwd en in hoeverre dit transparant is. We lichten opvallende kenmerken van de kostenstructuur uit en gaan in op de verklaringen die het CBS hiervoor geeft. Het CBS geeft aan dat de financiering van ASD kostendekkend moet zijn om kruissubsidiëring te voorkomen. Daarom hanteert het CBS een integrale kostprijs als uurtarief. Dat uurtarief was gedurende evaluatie als volgt:

	2016	2017	2018	2019	2020
Uurtarief	€ 96,-	€ 100,-	€ 102,-	€ 105,-	€ 108,-

Tabel 17. Uurtarieven CBS (schaal 11) in de periode 2016 - 2020.

Het CBS publiceerde in 2017 een memo met daarin de kostenstructuur.⁶³ Hierin staat beschreven hoe de kosten die het CBS maakt zijn opgebouwd, en hoe op basis daarvan een integrale kostprijs voor opdrachtgevers wordt berekend. De integrale kostprijs voor een schaal 11-functie is bijvoorbeeld in 2017 als volgt opgebouwd:

Kostensoort	Kosten/jaar (€)
Gemiddelde loonkosten statistisch medewerker	79.000
Opslag overhead statistische directies per vte	6.000
Opslag materieel statistische directies	5.000
Opslag indirecte productiekosten (IT, procesontwikkeling, methodologie, projectmanagement, kennismanagement)	24.000
Opslag niet-productiegerelateerde kosten (bedrijfsvoering, huisvesting, beleid)	18.000
Risico-opslag (5%)	6.000
<u>Totale kosten</u>	138.000

Tabel 18. Opbouw integrale kostprijs van het CBS in 2017.

⁶³ CBS (2017). *Kostenstructuur CBS*.

Hieruit volgt een uurtarief van € 100,- in 2017 op basis van 1.378 productieve uren per jaar. Dit is ongeveer € 20,- hoger dan het standaard schaal tarief volgens de overheid. Het CBS geeft aan dat dit verschil met name wordt verklaard uit de opslag voor indirecte productiekosten, en dan met name de ICT-kosten. Volgens het CBS zijn deze ICT-kosten logischerwijs hoger dan bij de gemiddelde overheidsorganisatie, vanwege de taak die het CBS uitvoert. Tegenover dit relatief hoge uurtarief staat dat de CBS-medewerker efficiënt kan werken omdat goed gebruik wordt gemaakt van deze ICT.

In 2020 publiceerde het CBS een nieuwe kostenstructuur.⁶⁴ Daarin zijn de tarieven als volgt aangepast (weer gebaseerd op schaal 11):

Kostensoort	Kosten/jaar (€)
Gemiddelde loonkosten statistisch medewerker	84.000
Reiskosten en opleidingen	4.000
Overhead statistische directies	8.500
Bedrijfsvoering en IT	35.000
Centraal beleid en managementondersteuning	2.000
Strategische projecten en voorzieningen	6.500
<u>Totale kosten</u>	140.000

Tabel 19. Opbouw integrale kostprijs van het CBS in 2020.

Hieruit volgt een uurtarief van € 108,- op basis van 1.300 productieve uren per jaar. Dit is ongeveer € 30,- hoger dan het standaard schaal tarief volgens de overheid. Het CBS geeft wederom aan dat dit verschil voortkomt uit de opslag voor indirecte productiekosten, maar ook uit de opslag voor ondersteunende organisatieonderdelen. Het CBS geeft aan in deze kostenstructuur uit te zijn gegaan van minder productieve uren per jaar dan in 2017 omdat veel medewerkers gebruik maken van een PAS-regeling. Dat houdt in dat vanaf de eerste van de maand volgend op de datum waarop iemand 58 jaar wordt, diegene 15,8% minder kan werken dan de formele werktijd, terwijl het brutosalaris veel minder daalt. Hierdoor vermindert het gemiddeld aantal productieve uren.

5.5.2. Percepties

Als het gaat om de uurtarieven hebben gesprekspartners uiteenlopende opvattingen. De uurtarieven van het CBS worden door sommige partijen als ‘aan de hoge kant’ gezien, maar de meeste partijen vinden de hoogte van de tarieven wel passen bij de kwaliteit van het werk dat CBS levert. Enkele gesprekspartners zijn kritisch omdat de tarieven hoger zijn dan zij marktconform achten. Het CBS verklaart dit enerzijds, zoals eerder in deze paragraaf beschreven, door de hogere indirecte productiekosten waar het CBS mee te maken heeft. Daarbij geeft het CBS ook aan dat zij verplicht zijn om een integrale kostprijs te hanteren.

Soms zijn partijen kritisch over het aantal uren of de totaalprijs die het CBS in offertes hanteert. Zij geven bijvoorbeeld aan dat diensten die buiten de lumpsumbijdrage van het ministerie van EZK vallen, hoewel van groot belang, prijzig voor hen zijn. Veelvuldig heeft de kritische houding op dit punt ook te maken met het gegeven dat het CBS überhaupt offreert in plaats van de statistieken uit de lumpsumbijdrage van EZK te

⁶⁴ CBS (2020). *Kostenmodel aanvullende statistische diensten*.

financieren. Gesprekspartners binnen en buiten het CBS constateren dat het CBS hiervoor ook nauwelijks tot geen mogelijkheden heeft.

5.5.3. Onze bevindingen

Het CBS is transparant over de tariefopbouw (kostenstructuur en uurtarieven) en over afwijkingen in die tariefopbouw ten opzichte van standaardoverheidstarieven. In de vorige evaluatie werd aanbevolen de transparantie over de hoogte en opbouw van de tarieven voor werk op aanvraag te vergroten. Het CBS heeft in opvolging van die aanbeveling documenten over de kostenopbouw openbaar gemaakt op de website. Hoewel sommige stakeholders nog steeds kritisch zijn over de hoogte en ook over de (ingewikkeldheid van de) doorberekening van sommige aspecten in de tarieven, constateren wij we dat het CBS dit gedetailleerd en navolgbaar heeft uitgelegd en onderbouwd en dat de gehanteerde principes niet onlogisch zijn in het licht van integrale kostprijscalculatie.

5.6. HR en IT

In deze paragraaf gaan we in op de HR- en IT-aspecten van de doelmatigheid van het functioneren van het CBS.

5.6.1. Feiten

Medewerkerstevredenheid

Het CBS meet de medewerkerstevredenheid sinds 2004 aan de hand van het jaarlijkse Arbeidssatisfactieonderzoek (ARSO). De onderstaande tabel geeft de algemene medewerkerstevredenheid weer:

	2016	2017	2018	2019	2020
Medewerkerstevredenheid (1-10)	7,3	7,2	7,3	7,4	7,6

Tabel 20. Gemiddelde medewerkerstevredenheid van het CBS op een schaal van 1-10 gedurende de periode 2016-2020.

Uit de ARSO-rapportages volgen aandachtspunten voor het CBS:

- In 2016 betrof dit met name een relatief lagere tevredenheid en hogere ervaren werkdruk van medewerkers in de lager salarisschalen.
- In 2017 waren aandachtspunten de ontwikkelingsmogelijkheden binnen de eigen functie, doorgroeimogelijkheden naar een hogere functie, en de werkdruk.
- In 2018 speelden voornamelijk twee thema's: werkdruk in de leeftijdscategorie 45-55 jaar; en de ontwikkeling binnen de eigen functie.
- In 2019 kwamen de met name de elementen werkdrukbeleving, waardering en ontwikkelmogelijkheden binnen het bestaande functieniveau naar voren.
- In 2020 zaten de aandachtspunten met name in ontwikkelmogelijkheden binnen de eigen functie, werkdruk en interne mobiliteit.

Hieruit blijkt dat gedurende deze evaluatieperiode de werkdruk en de ontwikkeling binnen het eigen functieniveau continu aandachtspunten waren.

Het CBS hanteert een prestatie-indicator 'Tevredenheid van medewerkers'. Deze prestatie-indicator maakt deel uit van de nieuwe set prestatie-indicatoren die vanaf 2019 gemonitord wordt. De streefwaarde die het

CBS hiervoor hanteert is 7,3 uit 10. In 2019 is het behaalde cijfer 7,4; in 2020 is dat 7,6. In beide jaren wordt de streefwaarde dus behaald.

In- en uitstroom

Het CBS brengt jaarlijks de verwachte uitstroom van medewerkers in kaart. De verwachting is dat vanaf 2016 tot 2021 in totaal ongeveer 300 medewerkers (1 op de 7) zal uitstromen. De prognoses in de jaarverslagen zijn steeds tussen 50 en 90 medewerkers per jaar (door AOW-gerechtigde leeftijd). Het CBS gebruikt een deel van de uitstroom als invulling voor de eerder beschreven taakstellingen (bezuinigingen). Daarnaast werft het CBS actief nieuwe medewerkers.

Vanwege toename van complexiteit en automatisering in de werkzaamheden heeft het CBS naar eigen zeggen behoefte aan relatief meer hoogopgeleid personeel. Deze behoefte is ingevuld in de evaluatieperiode: tussen 2015 en 2020 is het aandeel van medewerkers in schaal 8 of lager gedaald van 22% naar 15%. In dezelfde periode is het aandeel van medewerkers in schaal 11 of hoger gestegen van 53% naar 61%.⁶⁵

Specifiek heeft het CBS bijvoorbeeld in 2016 een campagne uitgevoerd waarmee 40 nieuwe IT-medewerkers zijn geworven. Verder hanteert het CBS actief stagebeleid, heeft het een vanaf 2017 nieuw opgezet traineeprogramma en onderhoudt het intensief contact met onderwijsinstellingen. De prioriteit ligt daarbij bij het binnenhalen van IT-personeel. In 2020 is bovendien een nieuwe wervingscampagne voor de gehele organisatie uitgevoerd.

Het CBS kwantificeert de doelen op het gebied van instroom sinds 2019 in een prestatie-indicator:

Indicator	Beschrijving	Norm	2016	2017	2018	2019	2020
Instroom	Aantal medewerkers met nieuwe aanstelling	2020: ≥ 5% nieuwe werknemers per jaar (90 vte) 2019: ≥ 5% nieuwe werknemers per jaar (90 vte)	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	142 over heel 2019	142 over heel 2020

Tabel 21. Prestatie-indicator van het CBS omtrent instroom van nieuwe medewerkers gedurende de periode 2016-2020.

Hieraan is te zien dat de instroom zich in de jaren 2019 en 2020 steeds ruim boven de gestelde streefwaarde van meer dan 5% bevindt. De indicator is niet uitgesplitst per opleidingsniveau of -type.

	2016	2017	2018	2019	2020
Instroom (#)	132	76	109	142	142
Uitstroom (#)	48	124	149	134	146
Gemiddelde operationele bezetting (vte)	1.864	1.816	1.776	1.784	1.780

Tabel 22. Ontwikkelingen personeelsbezetting van het CBS gedurende de periode 2016-2020.

⁶⁵ CBS (2021). *CBS Jaarverslag 2020*.

- Door de bezuinigingen als gevolg van het Rutte I en Lenteakkoord is de bezetting gedaald en door de toename van de hoeveelheid aanvullende statistische diensten, het omzetten van inhuur voor (met name IT-) werkzaamheden naar aanstellingen bij het CBS en door het procyclisch werven van medewerkers voor het opvangen van aankomende pensionering is de bezetting gestegen.

Ziekteverzuim

Het CBS brengt jaarlijks het ziekteverzuim in kaart. De cijfers betreffende de periode 2016-2020 zijn in onderstaande tabel weergegeven.

	2016	2017	2018	2019	2020
Ziekteverzuim (%)	4,3	4,1	5,1	5,1	3,9

Tabel 23. Ziekteverzuim bij het CBS in de periode 2016-2020.

Het CBS geeft aan dat het ziekteverzuim in 2018 en 2019 boven de Verbaannorm (4,5%) was.⁶⁶ Bovendien hanteert het CBS sinds een nieuwe prestatie-indicator op ziekteverzuim. De CBS-norm is de Verbaannorm – 0,2%. In 2019 en 2020 komt dat neer op een streefwaarde van 4,1%. De prestatie-indicator is hieronder weergegeven.

Prestatie-indicator	Beschrijving	Norm	2019	2020
Ziekteverzuim	Een verhoudingscijfer dat aangeeft welk percentage van de contracturen van medewerkers niet productief was wegens ziekte binnen de periode waarover wordt gerapporteerd.	2020: ≤ Verbaannorm minus 0,2% in het betreffende verslagjaar 2019: ≤ Verbaannorm minus 0,2% in het betreffende verslagjaar (4,3%).	Voortschrijdende 12 maandcijfer 5,1% ^b	Voortschrijdende 12 maandcijfer 3,9% (norm = 4,3%)

Tabel 24. Ziekteverzuim bij het CBS in de periode 2016-2020.

Het hoge ziekteverzuim in 2018 en 2019 wordt volgens het CBS vooral verklaard door langdurig psychisch ziekteverzuim. Verder onderzoek door het CBS heeft niet uitgewezen of er specifieke verklaringen zijn, of een indicatie gegeven van een subgroep van medewerkers waar dit plaatsvindt. In 2020 zijn daarom CBS-brede maatregelen genomen om het ziekteverzuim terug te dringen:

- Een pilot met een multidisciplinair arboteam;
- Een aanbesteding voor een nieuwe arbodienst met een geheel ander dienstverleningsmodel;
- Het digitaliseren van het de administratieve afhandeling van het verzuimproces;
- Het binnen het CBS opzetten van een organisatiecluster Arbo & verzuim met een ervaren arbocoördinator;
- En het uitbreiden van de ondersteuning voor managers met een arbeidsdeskundige voor re-integratie.

In 2020 is het ziekteverzuim teruggedrongen naar 3,9%. Het CBS geeft hierover aan dat dit niet noodzakelijkerwijs (alleen) het gevolg is van de hierboven genoemde maatregelen. De enorme toename van het thuiswerken door COVID-19 heeft naar verwachting ook invloed gehad. De analyse van het verzuim door de Arbodienst bevestigt dit beeld en scherpt verder aan waar aandachtspunten liggen voor het CBS (bijvoorbeeld

⁶⁶ CBS (2021). *CBS Jaarverslag 2020*.

hoe specifieke onderdelen van het werk, zoals thuiswerken, knelpunten opleveren). Hieruit volgen dan ook verschillende aanbevelingen voor het CBS:⁶⁷

- Een visie op inzetbaarheid formaliseren en uitdragen;
- Taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden (beter) vastleggen ten behoeve van rolduidelijkheid;
- Aandacht hebben voor psychosociale arbeidsbelasting (ook in relatie tot thuiswerken);
- Een visie ontwikkelen voor de terugkeer naar werken op kantoor en/of hybride werken.

IT

IT-systemen spelen een centrale rol in het werk van het CBS. In paragraaf 2.6.2. zijn wij al ingegaan op de wijze waarop het CBS inspeelt op ontwikkelingen omtrent digitalisering en hoe het CBS innoveert. Hier beschrijven we eerst de prestatie-indicatoren die sinds 2019 gemonitord worden op het gebied van IT en vervolgens een recente benchmark van de IT-kosten van het CBS. De relevante prestatie-indicatoren ziet u in de tabel hierna. Als de norm niet is behaald, is de cel rood gearceerd; als de norm wel behaald is, dan is de cel groen gearceerd.

Indicator	Beschrijving	Norm	2016	2017	2018	2019	2020
Beschikbaarheid IT-infrastructuur	100% minus 100% (downtijd als gevolg van prioriteit -1- infraverstoringen in de periode/ totale 7 x 24 uur timeframe minus geplande serviceweekend tijdbeslag per periode)	2020, 2019: $\geq 99,7\%$	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	98,8% ^k	99,9%
Stabiliteit IT-productie	Aantal incidenten met prioriteit 1 of daarbinnen prioriteit 0. Prioriteit 1 (P1) betreft incidenten met hoge impact op de dagelijkse operatie waarbij (bedrijfskritische) systemen, applicaties of grote aantallen mensen geraakt worden, daarbinnen worden incidenten als prioriteit 0 (PO) aangemerkt als het gaat om storingen in het proces van dataverzameling, extern geleverde dienst(en) of kritieke processen/imagobepalende statistieken waarbij sprake is van minimaal één van onderstaande voorwaarden: oplostijd is dusdanig lang dat kritieke timing in het geding komt (deadlines); er is sprake van (potentiële) imagoschade;	2020, 2019: ≤ 50 P1-incidenten per jaar, waarvan niet meer dan 4 PO-incidenten*	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	48 incidenten waarvan 8 PO-incidenten ^l	39 incidenten waarvan 4 PO-incidenten

⁶⁷ Zorg van de Zaak (2021). *Verzuim onder de loep, CBS 2020*.

	of betreft een continuïteitsprobleem dat zich kenmerkt door meerdere kortstondige P1-storingen binnen korte periode.						
Effectiviteit IT-afdeling	Percentage van het aantal meldingen dat binnen de afgesproken tijd is opgelost	2020, 2019: ≥ 90%	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	95,3%	92,7%
Innovatieve producten	Aantal innovatieve producten op het gebied van big data op het Innovatieportaal van de CBS-website (bèta-site) in de verslagperiode	2020, 2019: ≥ 18	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	14	17

Tabel 25. Prestatie-indicatoren voor ICT-systemen van het CBS in de periode 2016-2020.

Een noemenswaardige ontwikkeling op het gebied van IT betreft het **Phoenix+ programma**. Het CBS werkt sinds 2015 in het Phoenix+ programma, waarmee risicovolle en verouderde applicaties in het dataverzamelingsproces worden vervangen. Het doel van het programma is drieledig:

- Het garanderen van de bedrijfscontinuïteit van de dataverzameling;
- Het verbeteren van de flexibiliteit en gebruiksvriendelijkheid voor de deelnemers van enquêtes;
- Het verhogen van de snelheid en efficiëntie van het dataverzamelingsproces (met een concrete besparing van circa 15 FTE).

Concreet worden deze doelen bereikt door bijvoorbeeld de waarnemingsprocessen te automatiseren (zoals waarneming via internet), of door vragenlijsten (beter) toe te spitsen op smartphones. De vernieuwing van het applicatielandschap betekende een migratie van meer dan 120 statistische onderzoeken in de periode 2016 – 2021. Een bijkomende complexiteit was dat ‘de winkel open bleef tijdens de verbouwing’. Stapsgewijs is het applicatielandschap gebouwd en zijn statistische onderzoeken gemigreerd. In 2020 was de bouw compleet en in 2021 is de migratie afgerond, binnen budget en met een kleine uitloop in de tijd. In 2017 is het Phoenix+ programma bovendien getoetst door het Bureau ICT-toetsing (BIT). De aanbevelingen van het BIT om meer zekerheid over het budget en de kwaliteit van het Phoenix+ programma te bewerkstelligen zijn door het CBS opgevolgd.

- **Beschikbaarheid IT-infrastructuur.** We zien dat de beschikbaarheid van de infrastructuur in 2019 en 2020 boven de streefnorm was en is gestegen.
- **Stabiliteit van de IT-productie.** In 2019 vonden er meer incidenten plaats dan de streefwaarde die het CBS hanteert. Het CBS beschrijft in het jaarverslag 2019 dat een interne analyse laat zien dat een deel van deze incidenten eenmalige gevolgen waren van acties rondom de vernieuwing van het rekencentrum. Het CBS schat daarom in dat het onwaarschijnlijk is dat deze incidenten zich herhalen. Verder beschrijft het CBS de instabiliteit van de *legacy* omgeving voor webdiensten. Het CBS werkt aan met een structurele oplossing hiervoor: het Phoenix+ programma (zie het kader op de volgende pagina).
- **Effectiviteit van de IT-afdeling.** In 2019 en 2020 is het CBS gelukt om meer dan 90% van de meldingen binnen de afgesproken tijd op te lossen. Wel is er een lichte daling te zien in 2020. Volgens het CBS is dit mede te verklaren door een piek in de werklast in het begin van 2020 die betrekking had op het thuiswerken als gevolg van de COVID-19-maatregelen.

- **Innovatieve producten.** In zowel 2019 als 2020 is de streefwaarde voor het aantal innovatie producten niet behaald. Het CBS geeft hierover aan dat er in 2019 vertraging is geweest bij het afronden van enkele producten. In 2020 wordt hier geen verklaring voor gegeven.

In februari 2021 heeft Gartner een benchmarkonderzoek uitgevoerd ten aanzien van de IT-kosten die het CBS maakt. De benchmark is gedaan onder kleine nationale en internationale overheden (met een budget van minder dan € 250 miljoen). Het gaat om organisaties die beleid maken, beleid uitvoeren of zich bezig houden met analyse en informatievoorziening. De onderstaande tabel geeft de uitgaven van het CBS weer afgezet tegen de bodem, het gemiddelde en het plafond van de benchmark. Daaruit volgen een aantal conclusies op verschillende onderdelen van het IT-landschap, waar het CBS vervolgens op heeft gereageerd.

	CBS 2021 (€ miljoen)	Bodem	Gemiddelde	Plafond
Totale kosten	28,0	27,5	38,6	49,6
Standaardapplicaties	14,3	8,8	12,4	15,9
Totale kosten directe IT-dienstverlening (exclusief maatwerk/standaardapplicaties)	13,7	18,7	26,2	33,7
Security	0,5	1,6	2,2	2,8
Infrastructuur	6,7	6,6	9,2	11,9
End-user support	3,9	6,3	8,9	11,4
Management	2,6	4,2	5,9	7,6

Tabel 26. IT-benchmarkonderzoek naar het CBS (Gartner, 2021).

- **Security.** Het CBS geeft vergeleken met de benchmark weinig uit aan dit onderwerp. Gartner adviseert het CBS om dit op korte termijn te versterken. Het CBS geeft in hun reactie aan de meest urgente tekortkomingen in kaart te brengen en een structurele securitybegroting op te stellen.
- **Infrastructuur.** Gartner beschouwt de infra van het CBS als up-to-date en relatief goedkoop, maar constateert wel dat gezien een toenemende behoefte aan opslag-, server- en backupruimte er investeringen nodig zullen zijn. Het CBS neemt zich voor hiervoor een meerjareninvesteringsplan op te stellen.
- **End-user support.** Hier constateert Gartner continuïteitsrisico's op het gebied van capaciteit van verschillende teams binnen het CBS. Het CBS geeft aan in kaart te gaan brengen waar de grootste knelpunten op het gebied van werkdruk en capaciteit voor dienstverlening zich bevinden en dat in te brengen voor de begroting van 2022.
- **Management.** Hier bemerkt Gartner dat de *span of control* van leidinggevenden met name bij applicatieservices te groot is. Het CBS geeft aan hierover afgesproken te hebben om bij applicatieservices Den Haag een extra manager in te zetten.

Effect van bezuinigingen op IT

Meer overkoepelend constateert het CBS in alle jaarverslagen gedurende de evaluatieperiode dat de bezuinigingen de ontwikkeling van de IT-systemen beïnvloeden. Het CBS geeft aan dat er door deze bezuinigingen weinig ruimte is om investeringen te doen ten behoeve van de doelmatigheid van IT-systemen, of om *End-of-life* systemen te vervangen. Het CBS erkent dit als een substantieel risico. Deels wordt dit risico opgevangen door wel te investeren maar een (tijdelijk) negatief eigen vermogen te accepteren, zoals eerder in

dit hoofdstuk is beschreven. Echter, indien het budgettaire kader alsnog verminderd wordt, of een toename in personeelslasten (cao-loonstijgingen, pensioenlasten) onvolledig wordt gecompenseerd, kan dit niet zonder gevolgen blijven voor het statistiekprogramma.⁶⁸

5.6.2. Percepties

In de gesprekken die gedurende de evaluatie binnen het CBS zijn gevoerd zijn een aantal van de hiervoor genoemde onderwerpen verder toegelicht.

Als het gaat om ziekteverzuim geeft het CBS aan dat het cijfer uit 2020 moeilijk te duiden is door de effecten van COVID-19. Het lagere percentage dan 2019 kan een gevolg zijn van maatregelen die het CBS vanaf 2020 heeft genomen (zoals het aanstellen van functionarissen voor ziekteverzuim). Het beeld is echter ook dat werknemers zich minder snel ziek melden als zij thuiswerken, wat ook een verklaring voor de afname van het ziekteverzuim kan zijn.

Het CBS geeft aan dat de risico's met betrekking tot investeringen in ICT-systemen vooral gaan over de toekomstbestendigheid van die systemen. Het CBS moet kunnen inspelen op de snelle ontwikkelingen rondom informatieveiligheid en privacy. Dat vormt een grote uitdaging binnen de huidige financiële kaders. Een van de effecten die nu al merkbaar is, is de lange hersteltijd van het back-up-systeem. Het CBS geeft aan over deze onderwerpen in gesprek te zijn met het ministerie van EZK. Een ander voorbeeld is dat het CBS graag meer zou investeren in het vergroten van de toegankelijkheid van StatLine.

Over de in- en uitstroom van personeel geeft het CBS aan dat de gemiddelde leeftijd snel daalt. De belangrijkste uitdaging zit, ook bij het werven van personeel, op het gebied van IT. Er wordt bij de statistiekproductie steeds meer gebruik gemaakt van digitale dataverzameling, waarbij het personeel steeds meer wordt ingezet voor de analyse. Daarmee vindt een verschuiving plaats naar een groter aandeel hoger geschoold personeel. Het CBS geeft aan dit als uitdaging te zien, maar ook dat de wervingsafdeling er vooralsnog in slaagt hier op een kundige manier mee om te gaan.

Zoals eerder in deze paragraaf beschreven komen een aantal thema's op het gebied van medewerkerstevredenheid structureel naar voren, zoals een hoge werkdruk en een behoefte aan meer groeimogelijkheden binnen de eigen functie. Wat betreft groeimogelijkheden geeft het CBS aan dat deze kunnen verschillen binnen het personeelsbestand. Waar er voor jongere werknemers meer mogelijkheden bestaan, is dat voor werknemers die al langdurig bij het CBS werkzaam zijn een grotere uitdaging. Sommige werknemers werken er al zo lang dat de mogelijkheden er niet meer zijn om door te groeien. De gemiddelde werkduur bij het CBS is relatief lang, waardoor de rek qua groei er soms uit is. Als het gaat om werkdruk dan geeft het CBS aan dat de efficiëntieslagen en taakstellingen van de afgelopen jaren de populatie hebben verkleind en de werkdruk hebben verhoogd. Het CBS geeft aan dit in het algemeen als aandachtspunt te zien voor de komende jaren en specifiek aandacht te hebben voor die onderdelen van de organisatie waar dit het meest speelt.

5.6.3. Onze bevindingen

Het CBS heeft een uitgebreid beeld van de ontwikkelingen in de organisatie op het gebied van HR en IT, dat sinds 2019 ondersteund wordt door prestatie-indicatoren. Uitdagingen op het gebied van ziekteverzuim, medewerkerstevredenheid en in- en uitstroom zijn door het CBS signaleerd en worden opgepakt.

⁶⁸ CBS (2021). *Jaarverslag 2020*.

5.7. Lasten voor werkveld

5.7.1. Feiten

In deze paragraaf gaan we in op de administratieve lasten (zogenoemde ‘regeldruk’) die het CBS veroorzaakt bij bedrijven in Nederland. Deze bedrijven (ook wel ‘berichtgevers’ genoemd) zijn verplicht om informatie over hun bedrijf aan het CBS te leveren. Hiermee maakt het CBS een grote verscheidenheid aan statistiekproducten, waaronder bijvoorbeeld import- en exportstatistieken. Dit levert **regeldruk** op. Het CBS streeft ernaar deze regeldruk zo laag mogelijk te krijgen. Hiervoor heeft het CBS sinds 2019 een algemene prestatie-indicator:

Indicator	Beschrijving	Norm	2016	2017	2018	2019	2020
Hoogte van de regeldruk	Uitkomst van de jaarlijkse regeldruk zoals gemeten met de overheidsbrede meetwijze	2020: P.M. 2019: bruto lastendruk = lastendruk in 2017 = 22,6 miljoen 2018, 2017, 2016: de administratieve last door regeldruk voor het bedrijfsleven ≤ het voorgaande jaar	15 miljoen Maar in jaar-verslag 2018 staat: 19 miljoen	19 miljoen	19 miljoen	22,7 miljoen	22,3 miljoen

Tabel 27. Indicator voor de regeldruk voor bedrijven, veroorzaakt door het CBS in de periode 2016-2020.

Bij het interpreteren van deze prestatie-indicator is het belangrijk te noemen dat het CBS de meetmethode voor regeldruk heeft aangepast. Het CBS hanteerde eerst de netto regeldruk: de administratieve lasten op basis van *ingevulde vragenlijsten*. Nu hanteert het CBS de bruto regeldruk: de administratieve lasten op basis van door het CBS *uitgestuurde vragenlijsten*. Hierdoor lijkt de regeldruk gedurende de periode 2016 – 2020 sterk te zijn toegenomen. De meetmethode voor bruto regeldruk die het CBS sinds 2019 hanteert is de ATR-methode die overheidsbreed wordt ingezet, gebaseerd op het aantal uitgestuurde vragenlijsten, gemiddelde invulduur en gemiddeld uurloon van de invullende partij. Hiermee voldoet het CBS aan de aanbeveling uit de voorgaande evaluatie om de meetmethode voor regeldruk aan te sluiten bij de rijksbrede methodiek.

De volgende tabel geeft de bruto regeldruk weer, totaal en uitgesplitst over de vier door het CBS gehanteerde clusters.

	Type statistiek	2017	2018	2019	2020
Cluster 1	Intern. Handel in Goederen (IHG)	7.583.993	7.554.832	7.905.097	7.813.435
Cluster 2	Jaarstatistieken	6.750.056	6.670.338	6.029.889	5.985.942
Cluster 3	Kwartaal/Maand statistieken	1.770.393	1.628.882	1.555.485	1.506.034

Cluster 4 ⁶⁹	Overige statistieken	6.484.632	6.757.943	7.207.227	6.955.189
Totaal		22.589.074	22.611.996	22.697.697	22.260.600

Tabel 28. Bruto regeldruk per cluster in de periode 2016 - 2020. Bruto regeldrukkosten volgens ATR-methode. Som van het aantal per statistiek verstuurd vragenlijsten, vermenigvuldigd met de voor die statistiek geldende vragenlijstduur, vermenigvuldigd met het gemiddeld uurloon van 47 euro.

Over de stijging van de lastendruk in Cluster 1 geeft het CBS aan dat het CBS noodzakelijkerwijs de waarneemdrempel voor de invoer en uitvoer heeft moeten verlagen om aan de dekkingseisen vanuit de Europese verordening te kunnen blijven voldoen.

Bedrijven zijn verplicht statistieken aan het CBS te leveren. Wanneer zij dit niet doen, kan het CBS verschillende controle- en handhavingsmiddelen inzetten om bedrijven aan te sporen toch aan hun responsverplichting te voldoen. De inzet zoals die eruitzag in de evaluatieperiode ziet u in de tabel op de volgende pagina. Het CBS geeft aan dat de respons naar aanleiding van handhavingsacties gemiddeld circa 90% bedraagt.

	2016	2017	2018	2019	2020
Totaal aantal controles	2194	6625	5274	6410	4407
Gestopte dossiers (hierop volgt geen handhaving)	-1004	-1899	-1676	-1898	-1212
Voornemensbrief bestuurlijke boete (BB)	35	134	333	598	359
Voornemensbrief last onder dwangsom (LOD)	1137	4358	2684	3212	2500
Directe LOD	18	234	581	703	336
Totaal 1^e aanschrijvingen	1190 (54%)	4726 (71%)	3598 (68%)	4513 (70%)	3195 (73%)
Beschikkingen LOD	256	1188	1084	1298	933
Beschikkingen BB	22	86	253	442	198
Inningen LOD	36	131	60	124	94
Inningen BB	16	59	179	329	104
Aanmaningen LOD	21	62	30	56	58
Aanmaningen BB	8	17	41	103	47
Deurwaarder	16	51	41	93	72

Tabel 29. Handhaving richting berichtgevers door het CBS in de periode 2016-2020.

⁶⁹ Een aantal vragenlijsten uit cluster 4 worden niet jaarlijks uitgevraagd. Indien dat het geval is, zijn de regeldrukkosten verevend.

Over de stijging van het aantal controles per 2017 geeft het CBS als verklaring dat er sindsdien structureel meer capaciteit op handhaving is ingezet. Ook in 2021 zijn weer nieuwe medewerkers aangetrokken voor verdere intensivering van de handhaving.

5.7.2. Percepties

Het CBS heeft een Berichtgeversraad, waar signalen en suggesties worden opgehaald over (ervaren) regeldruk. Het beeld over de houding van het CBS om regeldruk te verminderen is positief. Dat gaat enerzijds over de feitelijke regeldruk, zoals de hoeveelheid vragenlijsten die berichtgevers moeten invullen. Anderzijds gaat dit ook over de manier waarop de regeldruk wordt ervaren door berichtgevers. Gesprekspartners binnen en buiten het CBS geven aan dat het CBS stappen heeft gezet in zijn communicatie richting berichtgevers, waardoor ook de ervaren regeldruk is verminderd. Ook binnen het CBS is er tevredenheid over de dialoog die in de Berichtgeversraad plaatsvindt.

Een kanttekening hierbij is dat de regeldruk erg verschilt per sector. Er zijn een paar 'hotspots' van regeldruk. De ervaren regeldruk wordt als relatief hoog ervaren door met name bedrijven in de internationale handel, kleine bedrijven (bijvoorbeeld <10fte) die geen administratieve afdeling hebben en zzp'ers. Het CBS voert analyses uit op deze hotspots en werkt hier gericht aan, maar dit wordt binnen en buiten het CBS wel als aandachtspunt geconstateerd.

Als het gaat om gegevensverwerking zijn er twee doelgroepen te onderscheiden: burgers die niet verplicht zijn gegevens aan te leveren, en bedrijven die dat wel zijn. Voor beide doelgroepen geeft het CBS aan continu bezig te zijn de benaderstrategieën te optimaliseren. Dat betreft bijvoorbeeld de in te zetten methoden (telefonische interviews of digitale vragenlijsten) of de communicatie (zoals de timing en inhoud van brieven van het CBS). De focus ligt hierbij vooral op het benaderen van doelgroepen die lastig te bereiken zijn. Naast het optimaliseren van de benaderstrategieën haalt het CBS ook steeds meer data uit registers, waardoor minder vragenlijsten nodig zijn.

5.7.3. Onze bevindingen

Het CBS staat via de Berichtgeversraad goed in contact met (vertegenwoordigers van) de bedrijven die gegevens aan hen leveren. Het CBS zet dit contact in om zowel de feitelijke als de ervaren regeldruk bij berichtgevers te minimaliseren. Dit doet het CBS door meer data uit registers en andere databronnen te halen; door het proces te vergemakkelijken (bundelen van vragenlijsten); en door de communicatie te verbeteren. De meetmethode voor regeldruk die het CBS inzet sluit, conform de aanbeveling uit de vorige evaluatie, aan bij de rijksbrede methodiek. Aandachtspunten zitten in de regeldruk voor specifieke sectoren (zoals internationale handel) en voor (zeer) kleine bedrijven en zzp'ers.

Het CBS zet zich ook in om de respons bij burgers en bedrijven te maximaliseren. Dit doet het CBS door de ingezette methoden en communicatie te optimaliseren. Uitdagingen op het gebied van gegevensverwerking bevinden zich in het benaderen van moeilijk te bereiken groepen in de maatschappij.

5.8. Prestatie-indicatoren

5.8.1. Feiten

In bijlage 4 van deze evaluatie is een opsomming gegeven van de prestatie-indicatoren die in de jaren 2016-2020 zijn gebruikt. Daarin is ook aangegeven wat de streefwaarden zijn en of die streefwaarden in de

afzonderlijke jaren zijn gehaald. In het jaarverslag geeft CBS ook telkens een toelichting op het al dan niet halen van de streefnormen, bijvoorbeeld in het jaarverslag 2020.

In de periode 2010-2018 gebruikte het CBS een set van negen prestatie-indicatoren, waarvan de streefwaarden in al die jaren telkens werden gehaald (met één uitzondering: in 2016 en 2017 was er in twee kwartalen te veel afwijking tussen voorlopige en definitieve cijfers economische groei). Van de streefwaarden die telkens werden gehaald werden de meeste streefwaarden zeer ruim gehaald.

De prestatie-indicatoren zijn vervolgens vernieuwd. Dat was ook een aanbeveling uit de vorige evaluatie. Deze nieuwe indicatoren worden sinds 2019 gehanteerd (met ingang van het MJP 2019-2023). De nieuwe set bestaat uit 26 indicatoren. Daarvan zijn 22 indicatoren nieuw en vier indicatoren overgenomen uit de oude indicatorenset.

De streefnormen bij de nieuwe prestatie-indicatoren zijn ambitieuzer. Dat blijkt heel concreet uit de aanpassing van de streefnormen bij een aantal indicatoren die behouden zijn: de streefwaarden voor percentage tijdige leveringen aan Eurostat en percentage gepubliceerde berichten op geplande datum aangepast van 90% naar 99%.

5.8.2. Percepties

CBS geeft aan met de vernieuwing van de indicatorenset invulling te hebben gegeven aan de aanbeveling die in de vorige evaluatie is gedaan om nieuwe indicatoren toe te voegen en om ambitieuzer streefwaarden te hanteren.

5.8.3. Onze bevindingen

De prestatie-indicatoren zijn vernieuwd. De streefwaarden zijn ambitieuzer geworden. De nieuwe set prestatie-indicatoren vormt een betere en meer complete afspiegeling van de activiteiten van het CBS. Er zijn bijvoorbeeld indicatoren toegevoegd aangaande tevredenheid van onderdelen van de dienstverlening, aangaande gebruik en daarnaast ook indicatoren die de bedrijfsvoering betreffen (IT, HR, Financiën).

De nieuwe set lijkt gericht te zijn op uitdaging en verbetering, terwijl de oude set uit 2010-2018 erop gericht lijkt te zijn om altijd de streefwaarden te halen. In de periode 2010-2018 werden alle streefnormen altijd gehaald (met twee uitzonderingen) en vaak zeer ruim. In de periode 2019 en 2020 zijn de streefwaarden ambitieuzer en worden ze regelmatig ook niet gehaald. In 2019 zijn op 8 van de 26 indicatoren de streefwaarden niet gehaald en in 2020 zijn op 6 van de 26 indicatoren de streefwaarden niet behaald.

Het valt op dat de nieuwe indicatorenset geen indicator bevat voor de tevredenheid over het basisprogramma (waar circa 75% van het budget van CBS aan wordt besteed), maar wel indicatoren voor de tevredenheid over de aanvullende statistische diensten, over de microdataservices en de Infoservice. Dit is op zich goed verklaarbaar (want lastiger te meten) en bovendien vormen andere indicatoren daarvoor een alternatief (bijvoorbeeld punctualiteit van de levering van Europees verplichte statistieken aan Eurostat). Echter, bij het interpreteren van de gerealiseerde scores op de prestatie-indicatoren dient daarmee wel rekening te worden gehouden (oppassen dat niet wordt blind gestaard op alleen de tevredenheidscijfers, want die gaan niet over het basisprogramma).

Wij constateren dat het CBS in vergelijking met veel andere zbo's een relatief rijke set prestatie-indicatoren heeft die zowel indicatoren voor doeltreffendheid als indicatoren voor doelmatigheid bevat. Wel zouden de prestatie-indicatoren meer onderwerp van gesprek moeten zijn in de driehoek met de eigenaar en

opdrachtgever (EZK). Ook geven we als suggestie mee om eventueel enkele jaarlijks wisselende indicatoren toe te voegen (die gekoppeld zijn aan specifieke ambities in het jaarplan).

5.9. Risicomanagement

In deze paragraaf gaan wij in op het risicomanagement door het CBS en de wijze waarop invulling is gegeven aan de normen uit het Normenkader financieel beheer (specifiek onderdeel 3 – *Risicomanagement en misbruik & oneigenlijk gebruik*).

5.9.1. Feiten

In de werkafspraken tussen het CBS en (toenmalig) EZ van oktober 2017 is vastgelegd dat in de reguliere BFI-overleggen wordt besproken of het CBS voldoet aan het Normenkader financieel beheer.

Op grond van analyse van de notulen van het BFI-overleg blijkt dat het onderwerp in ieder geval in 2018 en 2019 expliciet is besproken in het BFI-overleg. Zo blijkt uit de notulen van het overleg van 14 juni 2018 dat het CBS in de voorgaande jaren het Normenkader financieel beheer heeft ingevoerd, inclusief de onderdelen daarvan die over risicomanagement gaan. Voorbeelden van uitwerkingen daarvan zijn de *in control*-verklaring van de DG over de jaarrekening en het periodiek bespreken van risicomanagement in het auditcomité. Het CBS geeft in het BFI-overleg aan voor de meeste risico's *in control* te zijn en aanvullende maatregelen te hebben genomen waar dat niet zo was.

In de notulen van het BFI-overleg van 9 mei 2019 worden het Normenkader financieel beheer, externe verantwoording, intern toezicht en het COSO *Enterprise Risk Management Framework* genoemd als uitgangspunten voor risicomanagement genoemd. Daarnaast worden specifiek de uitstraling van het topmanagement en een open cultuur als randvoorwaarden voor adequaat risicomanagement genoemd.

In de jaarverslagen signaleert het CBS een financieel risico voor de komende jaren, betreffende de mogelijkheden om te reageren op eventuele veranderingen in het budgettaire kader. Het CBS schrijft hierover: *“Een eventuele vermindering in het budgettaire kader in de planperiode 2019–2023 kan slechts worden opgevangen wanneer aanpassingen worden gedaan in het Meerjarenprogramma of wanneer voor een deel van de statistieken in het basisprogramma alternatieve financiering wordt gevonden. Ook onvolledige compensatie van cao-loonstijgingen, pensioenkosten of prijsstijgingen kunnen niet zonder gevolgen voor het statistiekprogramma worden opgevangen. Wanneer dit risico zich voordoet zal het CBS in overleg treden met het ministerie van EZK om te komen tot passende oplossingen. In de werkafspraken tussen het CBS en EZK is verder ten aanzien van het risico van aanvullende statistische diensten overigens afgesproken dat bij een substantiële vermindering van aanvullende statistische diensten het Ministerie medeverantwoordelijk is voor het opvangen van de verliezen. Hierbij geldt dat er sprake moet zijn van een substantieel probleem dat veroorzaakt wordt door exogene omstandigheden en niet door beleidsbeslissingen die het CBS geïnitieerd heeft. Bovendien moet het CBS de gevolgen redelijkerwijs niet zelf kunnen dragen.”*⁷⁰

5.9.2. Percepties

De volgende tabel laat zien op welke wijze het CBS invulling geeft aan de verschillende normen in het Normenkader financieel beheer voor wat betreft risicomanagement:

⁷⁰ CBS (2021). *Jaarverslag 2020*.

Norm	In welke mate is deze norm volgens het CBS geïmplementeerd in de organisatie (niet/gedeeltelijk/grotendeels/volledig)?
Risicomanagement wordt geprotocolleerd in proces- en functiebeschrijvingen en wordt verankerd in de integrale bedrijfsvoering van de organisatie.	Het CBS geeft aan risicomanagement nog niet te hebben geprotocolleerd in functiebeschrijvingen en procesbeschrijvingen. Het is wel verankerd in de bedrijfsvoering (zie antwoord op de vragen hierna).
Risico's worden in kaart gebracht vanuit de strategische doelstelling van de instelling en de karakteristieke eigenschappen van de sector.	Volgens het CBS is dit in kaart gebracht door middel van een risico control framework (volgens de COSO-uitgangspunten). Ter ondersteuning heeft het CBS hun uitwerking van het COSO-model meegestuurd, waarin uitgebreid wordt beschreven welke principes uit het model van toepassing zijn op het CBS en hoe daarmee omgegaan wordt. ⁷¹
Een instelling rapporteert over haar belangrijkste risico's (financieel, bedrijfsvoering inclusief investeringen en doelstelling/prestaties). In de rapportage wordt inzicht gegeven in: <ul style="list-style-type: none"> • Organisatie- en branchespecifieke (externe) risico's; • Waarschijnlijkheid- en impactanalyse (o.a. financieel) van risico's in de toekomst; • Beheersmaatregelen met betrekking tot deze risico's. 	Het CBS geeft aan dat over de voortgang wordt gerapporteerd via de kwartaalrapportages (zowel richting directiebestuur als richting auditcomité) en dat in het jaarverslag een In Control Verklaring wordt afgegeven waarin ingegaan wordt op de belangrijkste risico's en de beheersmaatregelen. In de kwartaalrapportages ⁷² hanteert het CBS een risicomatrix waarin de mate van waarschijnlijkheid dat het risico optreedt en de impact wordt weergegeven.
De instelling kent de van toepassing zijnde richtlijn voor misbruik en oneigenlijk gebruik van wet- en regelgeving.	Het CBS geeft aan dat in het risico control framework specifiek wordt ingegaan op de compliance risico's (onrechtmatige bestedingen, frauderisico's en het niet voldoen aan onder andere de Europese aanbestedingsregels) en de bijbehorende beheersingsmaatregelen om deze risico's te mitigeren.
De risico's worden minimaal 2x per jaar gezamenlijk besproken door de Raad van Bestuur en de Raad van Toezicht.	De key risks worden zoals hiervoor beschreven in de kwartaalrapportages weergegeven. Het CBS geeft aan dat dit dus 4 keer per jaar aan de orde komt, zowel in het Directiebestuur van het CBS als bij het auditcomité en de raad van advies. Het risico Control Framework wordt jaarlijks geactualiseerd en besproken.
Daarnaast kan de Raad van Toezicht of de auditcommissie dit onderwerp eveneens periodiek in afwezigheid van het Bestuur met	Bij vergaderingen met het auditcomité waarbij de accountant aanwezig is, bijvoorbeeld bij de bespreking van de managementletter of het accountantsverslag, vindt er volgens het CBS eerst altijd een gesprek plaats tussen de accountant en het auditcomité in afwezigheid van het bestuur. Dit blijkt ook uit de agenda van het auditcomité. ⁷³

⁷¹ CBS (2020). *Brief aan Auditcomité over Control Framework CBS*.

⁷² Bijvoorbeeld: CBS (2021). *Samenvatting interne Q4 rapportage 2020*.

⁷³ Auditcomité CBS (2021). *Agenda digitale vergadering maandag 22 maart 2021*.

de financieel directeur/controller
en de accountant bespreken.

Tabel 30. Toepassing van risicomanagement volgens het Normenkader financieel beheer door het CBS.

5.9.3. Onze bevindingen

Het risicomanagement is uitgebreid (bredere blik) en geprofessionaliseerd. Daardoor is een betere focus (en inzet van resources) op de belangrijkste risico's ontstaan. Het CBS voldoet aan de meeste normen uit het Normenkader financieel beheer. Het risicomanagement is echter (nog) niet geprotocolleerd in functie- en procesbeschrijvingen.

6. Governance en onafhankelijkheid

6.1. Externe governance-structuur

6.1.1. Feiten

Invulling rollen in de governance-driehoek

In de Kaderwet zbo's staan de bevoegdheden van zbo's en het ministerie waar zij onder ressorteren beschreven. In het document 'Circulaire Governance ten aanzien van zelfstandige bestuursorganen (zbo's)' (hierna: de circulaire) wordt de inrichting van de governance verder verduidelijkt. In de circulaire worden drie rollen onderscheiden: de eigenaar (vooral aanspreekbaar op vraagstukken die het zbo als organisatie betreffen), de opdrachtgever (kijkt vooral naar de taken die het zbo uitvoert en is beleidsverantwoordelijk voor de wetgeving waarin de taken bij het zbo zijn belegd) en de opdrachtnemer (het zbo waarbij de uitvoering van de taken wordt belegd).

De rol van eigenaar is in beginsel belegd bij de secretaris-generaal (SG) van het ministerie van EZK, maar is gemandateerd naar de plaatsvervangend SG (pSG). De eigenaar werd gedurende de evaluatieperiode ondersteund door de directie FEZ. Sinds juli 2021 is dit belegd bij de afdeling Eigenaarsadvisering. Deze is organisatorisch ondergebracht bij de directie FEZ, maar functioneert niet onder de verantwoordelijkheid van de directeur FEZ en heeft een directe lijn naar de pSG. De rol van opdrachtgever is belegd bij de directie Algemene Economische Politiek (AEP) van het ministerie van EZK.

De Kaderwet zbo's en de Wet op het CBS vormen samen de basis voor de werkrelatie tussen de minister en de DG CBS die door deze partijen gezamenlijk nader is uitgewerkt in het protocol van werkafspraken.⁷⁴ Het huidige protocol is per 2 oktober 2017 in werking getreden en vervangt de werkafspraken tussen de minister van EZ, DG CBS en CCS van 16 maart 2006. Het protocol bevat afspraken over de wijze waarop de werkrelatie tussen de minister en de DG CBS wordt vormgegeven. Over de verantwoordelijkheden van de minister en de DG CBS staat het volgende aangegeven:

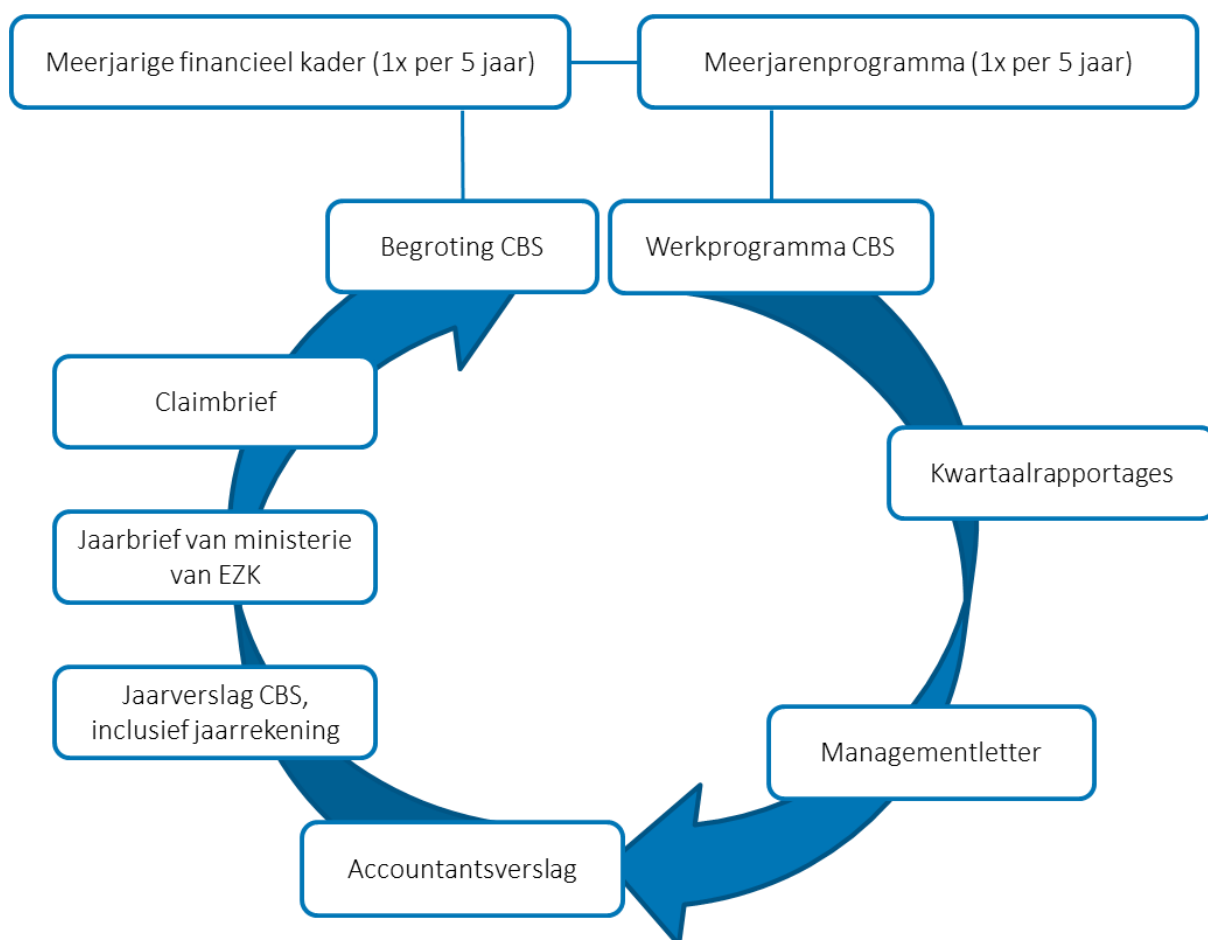
- De minister is verantwoordelijk voor het in stand houden van de voorwaarden voor een onafhankelijke en publieke productie van kwalitatief goede en betrouwbare statistieken (namelijk het juridisch fundament en de bekostiging van het CBS), en voor (het toezicht op) de rechtmatigheid en doelmatigheid van de besteding van de publieke gelden die daarmee gemoeid zijn.
- De DG CBS is verantwoordelijk voor het vaststellen van het programma, voor het bepalen van de methoden waarmee statistisch onderzoek wordt uitgevoerd en voor de wijze waarop de resultaten van de statistische onderzoeken openbaar worden gemaakt, en is tevens belast met het besturen van het CBS en heeft een integrale managementverantwoordelijkheid voor het CBS.

Externe planning en rapportages

Hierna wordt de externe planning- en controlcyclus beschreven zoals deze formeel is opgenomen in de Wet op het CBS en het protocol van de werkafspraken.⁷⁵ Onderstaand figuur geeft bovenstaande stappen weer.

⁷⁴ Protocol van werkafspraken EZ-CBS.

⁷⁵ Protocol van werkafspraken EZ-CBS.

Figuur 7. Externe planning en rapportage cyclus van het CBS.

- De DG CBS stelt ten minste eenmaal in de vijf jaren een **meerjarenprogramma** (MJP) vast, waarin op hoofdlijnen wordt vastgelegd welke werkzaamheden het CBS zal uitvoeren in de komende jaren.⁷⁶ Het MJP wordt ter advies voorgelegd aan de raad van advies.⁷⁷ De minister van EZK bepaalt, in overeenstemming met het gevoelen van de raad van ministers en binnen zes maanden na ontvangst van het meerjarenprogramma, zijn standpunt over de ter verwezenlijking van het meerjarenprogramma te vervullen financiële en organisatorische voorwaarden⁷⁸. De minister van EZK geeft binnen acht weken na bepaling van zijn standpunt een beschikking omtrent de goedkeuring.⁷⁹
- Jaarlijks ontvangt de DG CBS een jaarbrief van de directie FEZ van het ministerie van EZK. In deze brief kondigt het ministerie het proces van de begrotingsvoorbereiding voor het jaar aan. Op basis hiervan kan de DG CBS in de claimbrief **beleidsmatige claims en wijzigingsvoorstellen** doen.
- Ieder jaar stelt de DG CBS een **werkprogramma/jaarplan** vast voor het daaropvolgende jaar.⁸⁰ Hierin wordt vastgelegd welke werkzaamheden het CBS in een bepaald jaar zal uitvoeren, voor zover de

⁷⁶ Wet op het CBS, artikel 14, lid 1.

⁷⁷ Bestuursreglement CBS, artikel 10, lid 2.

⁷⁸ Wet op het CBS, artikel 17, lid 1.

⁷⁹ Wet op het CBS, artikel 14, lid 4. Goedkeuring wordt uitsluitend onthouden aan het meerjarenprogramma indien dat naar het oordeel van de minister niet past binnen de financiële en organisatorische voorwaarden die zijn opgenomen in het naar aanleiding van dat meerjarenprogramma bepaalde standpunt.

⁸⁰ Wet op het CBS, artikel 15, lid 1.

beschikbare middelen dat toelaten.⁸¹ Het werkprogramma wordt ter advies voorgelegd aan de raad van advies.⁸² De minister geeft een beschikking omtrent de goedkeuring.⁸³

- De DG CBS levert elk kwartaal een financiële rapportage op aan de minister en de directie FEZ, over dat kwartaal (**kwartaalrapportage**).⁸⁴ In de kwartaalrapportages wordt gerapporteerd over financiën (budget, realisatie en prognose) en personeel (bezetting versus formatie, ziekteverzuim) en worden eventuele knelpunten en risico's aangegeven.
- De DG CBS zendt de **begroting** jaarlijks voor 1 november aan de minister met een kopie aan de directie FEZ.⁸⁵ De minister neemt binnen zes weken na ontvangst van de CBS-begroting een besluit over de goedkeuring van de begroting.
- Jaarlijks controleert een **externe accountant** de jaarrekening van het CBS. Op grond hiervan brengt de externe accountant een controleverklaring bij de jaarrekening uit.⁸⁶ Daarnaast levert de accountant jaarlijks een managementletter aan het CBS, inclusief de resultaten uit de interimcontrole en eventuele aanbevelingen voor verbetering van de controles en procedures, en bij de jaarrekening een accountantsverslag aan het CBS.
- Het **jaarverslag, inclusief jaarrekening**, wordt jaarlijks opgesteld door de DG CBS. Het jaarverslag bevat in ieder geval de resultaten van de operationele doelen en de prestatie-indicatoren zoals opgenomen in het jaarplan.
- Het ministerie draagt zorg voor de informatie over het CBS in het **EZK-jaarverslag**. Het ministerie legt deze teksten tijdig vooraf voor commentaar aan het CBS voor.⁸⁷

Externe overlegstructuren

In het protocol met werkafspraken tussen EZ en de DG CBS staat aangegeven dat vier keer per jaar overleg plaatsvindt tussen de DG CBS en de departementsleiding van het ministerie van EZ (het huidige ministerie van EZK), waarvan ten minste één keer per jaar met de minister. In de praktijk is de frequentie van dit overleg lager. Daarnaast staat aangegeven dat drie keer per jaar overleg plaatsvindt tussen de directeur FEZ en de hoofddirecteur Bedrijfsvoering CBS (het CFO-overleg) en drie keer per jaar over bedrijfsvoering, financiën en ICT van het CBS (het BFI-overleg). In de praktijk heeft het CFO-overleg niet in de beschreven vorm en frequentie plaatsgevonden, omdat de onderwerpen vaak overlappen met het BFI-overleg. Het BFI-overleg vindt in de praktijk drie keer per jaar plaats. Aan het BFI-overleg nemen regulier vanuit EZK deel: de pSG, een MT-lid van de directie FEZ en een MT-lid van de directie Bedrijfsvoering, een EZK-vertegenwoordiger van de CIO-office, en van CBS-zijde: de hoofddirecteur Bedrijfsvoering, IT en Methodologie, de directeur strategie en bestuursadvisering, en de concerncontroller. Voor specifieke agendapunten kunnen andere betrokkenen worden uitgenodigd. Onderwerpen die in het BFI-overleg aan bod kunnen komen zijn onder meer:

- Actuele ontwikkelingen strategie/algemeen;
- Actuele ontwikkelingen bedrijfsvoering;
- Actuele ontwikkelingen ICT;
- Overige actuele ontwikkelingen.⁸⁸

⁸¹ Het werkprogramma bevat een beschrijving van het belang van een statistiek voor praktijk, beleid en wetenschap, de vraag of een statistiek noodzakelijk is op grond van Europese of ander regelgeving, een verantwoording omtrent de belangrijkste niet-gehonoreerde verzoeken om statistieken en een paragraaf met de kosten en opbrengsten van de statistieken (Wet op het CBS, artikel 15, lid 2-3).

⁸² Bestuursreglement CBS, artikel 10, lid 2.

⁸³ Goedkeuring wordt uitsluitend onthouden aan het meerjarenprogramma indien dat naar het oordeel van de minister niet past binnen de financiële en organisatorische voorwaarden die zijn opgenomen in het naar aanleiding van dat meerjarenprogramma bepaalde standpunt.

⁸⁴ Protocol van werkafspraken EZ-CBS, hoofdstuk 3, paragraaf 3.9.

⁸⁵ Wet op het CBS, artikel 64.

⁸⁶ Protocol van werkafspraken EZ-CBS, hoofdstuk 3, paragraaf 3.8.

⁸⁷ Protocol van werkafspraken EZ-CBS, hoofdstuk 3, paragraaf 3.5.

⁸⁸ Protocol van werkafspraken EZ-CBS.

In de praktijk is er daarnaast op verschillende niveaus overleg geweest tussen het ministerie van EZK en het CBS.

6.1.2. Percepties

De drie partijen (eigenaar/opdrachtgever/opdrachtnemer) geven aan dat de relatie de afgelopen jaren sterk is verbeterd. Er is op verschillende niveaus overleg tussen EZK en het CBS. Men geeft aan elkaar te kunnen vinden en dat het contact goed verloopt. Opdrachtgever en eigenaar zijn positief over de informatievoorziening vanuit het CBS. Daarbij is benoemd dat het CBS een proactieve houding aanneemt als het gaat om de agendering van belangrijke thema's of vraagstukken.

De eigenaar geeft aan de overlegstructuur te willen aanpassen in 2022. De eigenaar wil met een accountteam op medewerkersniveau gaan werken waarin intensiever contact is tussen het ministerie van EZK en het CBS over belangrijke thema's en vraagstukken. In het accountteam worden de driehoeksoverleggen op bestuurlijk niveau tussen opdrachtgever, eigenaar en CBS voorbereid.

6.1.3. Onze bevindingen

De relatie tussen opdrachtgever en het CBS en tussen eigenaar en het CBS is de afgelopen jaren volgens betrokken partijen verbeterd. Tegelijkertijd valt een aantal zaken op in de relatie tussen eigenaar en CBS en tussen opdrachtgever en CBS. De eigenaar en opdrachtgever pakken vooral zaken op als de actualiteit of gang van zaken bij het CBS daartoe aanleiding geven. Het is een meer reactieve rolinvulling (reageren op signalen) dan een proactieve rolinvulling (zelf zoeken naar signalen en zelf gesprek initiëren). Een voorbeeld dat de reactieve rolinvulling illustreert is de omgang met de prestatie-indicatoren (KPI's). De resultaten op de indicatoren en ontwikkelingen daarin zijn niet expliciet onderwerp van gesprek tussen opdrachtgever en CBS (en ook niet tussen eigenaar en CBS), wat op grond van de Circulaire governance ten aanzien van zbo's wel zou mogen worden verwacht aangezien daarin is voorgeschreven dat de opdrachtgever prestatie-indicatoren opstelt en oordeelt over de uitvoering van de opgedragen taak en prestatie.

Verder valt op dat de opdrachtgever en eigenaar ook niet expliciet of structureel ervaringen ophalen bij en kennis delen met andere departementen die onderzoeken van het CBS financieren. Bijvoorbeeld door eens per jaar bij een aantal opdrachtgevendende directies te vragen naar de mate van tevredenheid. Er is bijvoorbeeld ook geen (periodiek) overleg met deze andere departementen. Dit valt te verklaren uit het feit dat verzoeken voor statistieken vanuit verschillende directies van meerdere departementen komen. Er zijn dus veel verschillende directies die statistieken afnemen. Op het niveau van een individueel verzoek om een statistiek kan bilateraal met CBS worden afgestemd. Tegelijkertijd zijn er ook onderwerpen die het niveau van individuele opdrachten overstijgen, waarvoor het toch relevant is om hier in gezamenlijkheid over te spreken. Een voorbeeld dat uit het onderzoek naar voren komt is IT, waarbij gezocht wordt naar een balans tussen de kwaliteit en prijs van statistieken enerzijds en de mate van bescherming van data anderzijds. Het CBS beschikt over een grote hoeveelheid (persoons)gegevens en de afwegingen die worden gemaakt ten aanzien van de bescherming daarvan is een vraagstuk dat alle departementen die statistieke afnemen aangaat. Een ander voorbeeld dat naar voren kwam is het thema COVID-19. Vragen over de wijze waarop het CBS met dit thema zou kunnen of moeten omgaan zijn relevant om te bespreken in een breder gezelschap van opdrachtgevendende departementen. Een derde voorbeeld is het vraagstuk over de rolverdeling tussen CBS en marktpartijen en hoe departementen daarmee omgaan.

Tot slot valt op dat de contacten bilateraal plaatsvinden tussen enerzijds het CBS en de eigenaar en anderzijds het CBS en de opdrachtgever, maar dat er geen structureel driehoeksoverleg was. Ook niet over onderwerpen die zowel eigenaar als opdrachtgever kunnen betreffen (zoals bijvoorbeeld IT). In 2022 is gestart met driehoeksoverleggen op bestuurlijk niveau.

6.2. Interne governance-structuur

6.2.1. Feiten

Het CBS bestaat volgens de Wet op het CBS uit één lid, de DG CBS, met de titel van directeur-generaal van de statistiek.⁸⁹ De huidige DG CBS is haar werkzaamheden gestart per 1 september 2020. De DG CBS is belast met het besturen van het CBS en kent een aantal wettelijke verplichtingen op grond van de Wet op het CBS. Enkele belangrijke verplichtingen zijn het vaststellen van een bestuursreglement, het ten minste eenmaal in de vijf jaren vaststellen van een meerjarenprogramma, het jaarlijks vaststellen van een werkprogramma, en het bepalen van de methoden waarmee de in de werk- en meerjarenprogramma's opgenomen onderzoeken worden uitgevoerd en de wijze waarop de resultaten van die onderzoeken openbaar worden gemaakt.

De bevoegdheden van de (hoofd)directeuren en sectormanagers zijn vastgelegd in een mandaatregeling. In deze mandaatregeling is onder andere opgenomen voor welke bedragen de verschillende directeuren overeenkomsten mogen afsluiten en wat de bevoegdheden zijn met betrekking tot personele aangelegenheden. De huidige regeling is op 1 maart 2018 in werking getreden en vervangt de regeling uit 2014. Met elke hoofddirecteur wordt jaarlijks een managementcontract afgesloten. Hierin zijn de verantwoordelijkheden van de hoofddirecteur opgenomen.

In het bestuursreglement is vastgelegd dat de DG CBS ter uitvoering van de wettelijke taken en bevoegdheden, en de aansturing van de dagelijkse bedrijfsvoering, een overleg voert in het directiebestuur. De DG CBS is voorzitter van het directiebestuur. Daarnaast nemen in het bestuur deel de plaatsvervangende DG CBS, de directeur strategie en bestuursadviseur, de CEO Blaise en de hoofddirecteuren van BIM, CNN, DRI, EBN en SER. Het directiebestuur komt één keer per week in vergadering bijeen, tenzij er redenen zijn om daarvan af te wijken. Onderwerpen die aan bod komen in het directiebestuur betreffen onder andere beleid(sontwikkeling), strategie, communicatie, kwaliteit en het statistisch programma.

Interne sturingscyclus

De interne sturingscyclus is gebaseerd op de externe cyclus zoals beschreven in paragraaf 4.1.2. In aanvulling op de externe cyclus kent de interne cyclus de volgende werkwijzen en rapportages⁹⁰:

- Jaarlijks start de cyclus met de aanschrijvingsbrief van de DG CBS aan de (hoofd)directeuren. Op basis van deze brief en de daarin opgenomen kaders worden de jaarplannen en de daarbij behorende budgetten voor de (hoofd)directies opgesteld.
- Tussentijds en achteraf wordt in de kwartaalrapportages verantwoord over de daadwerkelijk geleverde prestaties. Hierin wordt gerapporteerd over financiën (budget, realisatie en prognose) en personeel (bezetting versus formatie, ziekteverzuim) en worden eventuele knelpunten en risico's aangegeven.
- De CBS-brede kwartaalrapportage wordt besproken in het directiebestuur.
- Eens per kwartaal bespreekt de DG CBS met de betreffende hoofddirecteur de kwartaalrapportage van de eigen hoofddirectie.
- De kwartaalrapportages van de directies bevatten informatie over
 - Stand van zaken voortgang jaarplan
 - Belangrijkste risico's
 - HR-issues (ziekteverzuim, ontwikkelingen bezetting, ontwikkeling verlof)
 - Stand van zaken financiën

⁸⁹ Wet op het CBS, artikel 2a, lid 1.

⁹⁰ Intern document CBS: De Planning en Controlcyclus.

Raad van advies

Opheffen CCS en instellen raad van advies

De Centrale Commissie voor de Statistiek (CCS) werd opgericht in 1892 en was sinds 1996 een zbo. Met ingang van 1 januari 2017 is een wetwijziging van kracht waarmee de CCS is opgeheven als zbo en een raad van advies is opgericht.

De CCS beoordeelde het meerjaren- en werkprogramma van het CBS en stelde deze vast.⁹¹ In de praktijk kwam deze taak neer op het beoordelen van de samenhang en de relevantie van de programmatische voornemens voor de komende periode in relatie tot de maatschappelijke behoefte en de financiële en organisatorische kaders.⁹² De DG CBS stelde de begroting⁹³ en de jaarrekening⁹⁴ vast in overeenstemming met de CCS. Daarnaast stuurde de DG CBS het jaarverslag van het CBS ter goedkeuring naar de CCS⁹⁵.

In het kader van de Hervormingsagenda Rijksdienst is in 2012/2013 Rijksbreed onderzoek gedaan naar de herpositionering van alle zbo's. Op grond hiervan heeft het kabinet geconcludeerd dat het niet langer wenselijk wordt gevonden dat het ene zbo (CCS) toezicht houdt op het andere zbo (de DG CBS). Het kabinet heeft daarom eind 2013 besloten dat de twee zbo's gereduceerd moeten worden tot één: de DG CBS bleef een zbo en de CCS werd opgeheven als zbo.

De wijzigingen hebben hun beslag gekregen in een wijziging van de Wet op het CBS.⁹⁶ De taken van de CCS zijn geherpositioneerd. Sommige taken en bevoegdheden zijn daarbij belegd bij de DG CBS, andere taken zijn gegaan naar de Minister van EZK, en weer andere bevoegdheden zijn vervallen omdat zij op andere wijze al voldoende zijn geborgd. In bijlage V is een schema opgenomen waarin alle wijzigingen staan weergegeven.

In de memorie van toelichting bij de Wijziging van de Wet op het CBS staat aangegeven dat de belangrijkste wijzigingen het vaststellen van het meerjarenprogramma en het werkprogramma betreffen.⁹⁷ Met de opheffing van het CCS krijgt de DG CBS de bevoegdheid om deze programma's vast te stellen (de minister keurt de programma's goed, maar kan goedkeuring uitsluitend onthouden indien de programma's niet passen binnen de financiële en/of organisatorische voorwaarden). Daarbij is met name de invulling van de (verhoudingsgewijs beperkte) ruimte om niet-Europees verplichte statistieken van overheidswege te maken van belang. In de memorie van toelichting staat benoemd dat de DG CBS bij uitstek in staat moet zijn het van overheidswege te verrichten statistische onderzoek goed en onafhankelijk in te vullen en te bevorderen dat de statistische informatievoorziening van overheidswege aansluit bij de behoeften van praktijk, beleid en wetenschap.

Als extra waarborg voor de onafhankelijke statistiekproductie ten opzichte van de reeds bestaande onafhankelijkheidswaarborgen in de Europese wet- en regelgeving, de Kaderwet zbo's en de toenmalige Wet op het CBS, is vanaf 1 januari 2017 in de Wet op het CBS opgenomen dat de vijfjaarlijkse evaluatie in het kader van de Kaderwet zbo's gericht op doelmatigheid en doeltreffendheid van het CBS wordt uitgebreid met een evaluatie van de onafhankelijkheid van het CBS.⁹⁸ De huidige evaluatie geeft daar invulling aan.

In de memorie van toelichting bij het voorstel van wet is opgenomen dat de DG CBS desgewenst een financiële auditcommissie of een klankbordcommissie kan instellen die hem adviserend kan ondersteunen bij de uitvoering van zijn taken. Op dit onderdeel is het voorstel van wet geamendeerd.⁹⁹ De indieners van het

⁹¹ Wet op het CBS 2003, artikel 16.

⁹² CBS (2017). *CBS Jaarverslag 2016*.

⁹³ Wet op het CBS 2003, artikel 64 lid 2.

⁹⁴ Wet op het CBS 2003, artikel 70 lid 2.

⁹⁵ Wet op het CBS 2003, artikel 53.

⁹⁶ Memorie van toelichting op Wijziging van de Wet op het Centraal bureau voor de statistiek in verband met de herpositionering van zelfstandige bestuursorganen. Zie: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-34248-3.html>.

⁹⁷ Memorie van toelichting op Wijziging van de Wet op het Centraal bureau voor de statistiek in verband met de herpositionering van zelfstandige bestuursorganen. Zie: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-34248-3.html>.

⁹⁸ Wet op het CBS, artikel 58.

⁹⁹ Tweede Kamer, vergaderjaar 2015–2016, 34 248, nr. 8.

amendement hebben begrip voor de beweegredenen van de minister om de CCS te laten vervallen, maar beogen met het amendement de handhaving van externe advisering van het bestuur van het CBS. Met de invoering van een raad van advies wordt de DG CBS ondersteund in zijn verantwoordelijkheden door de blik van een externe toezichthouder, die gevraagd en ongevraagd advies geeft over de uitvoering van de taken en bevoegdheden van de DG CBS. De raad van advies heeft tevens een aanbevelingsrecht gekregen voor de benoeming van de DG CBS.

Taakomschrijving en samenstelling raad van advies

De instelling van de raad van advies is vastgelegd in artikel 20 van de Wet op het CBS. De samenstelling, benoeming, taakomschrijving en werkwijze van de raad van advies is vastgelegd in het bestuursreglement CBS. De raad van advies heeft onder andere tot taak de DG CBS desgevraagd of uit eigen beweging te adviseren over de uitvoering van de taken en bevoegdheden van de DG CBS. De raad van advies adviseert de DG CBS in ieder geval over:

1. Het meerjarenprogramma en het werkprogramma;
2. De wijze waarop de nauwkeurigheid en volledigheid van de openbaar te maken statistieken kunnen worden bevorderd zodat deze voorzien in de behoeften van de praktijk, beleid en wetenschap; en
3. De bedrijfsvoering van het CBS en een efficiënte besteding van middelen.¹⁰⁰

De raad van advies bestaat uit de voorzitter, de plaatsvervangend voorzitter en een aantal overige leden dat ten minste drie en ten hoogste zeven bedraagt. Op dit moment zijn er vier overige leden. De secretaris is een door de DG CBS, in overeenstemming met de voorzitter van de raad van advies, aangewezen personeelslid van het CBS. De secretaris is geen lid van de raad van advies.

De raad van advies kan met het oog op het voorbereiden van een advies uit zijn midden commissies vormen, waarvan ook anderen dan leden van de raad van advies deel uit kunnen maken. Adviezen worden door de raad van advies vastgesteld. De adviescommissies worden voorgezeten door een lid van de raad van advies. In het bestuursreglement is vastgelegd dat de raad van advies in elk geval de volgende adviescommissies samenstelt:

- Een audit commissie dat de adviezen aan de DG CBS voorbereidt over de bedrijfsvoering, inclusief de financiële verslaglegging en het risicomanagementbeleid;
- Een commissie ICT die de adviezen aan de DG CBS voorbereidt over de strategie, het beleid en de implementatie daarvan op het gebied van informatiebescherming en ICT;
- Een programmaraad die de adviezen aan de DG CBS voorbereidt op het gebied van het meerjarenprogramma, het werkprogramma en het bevorderen van de nauwkeurigheid en volledigheid van de statistiekvoorziening.

Vergaderingen en adviezen

Het bestuursreglement schrijft voor dat de raad van advies jaarlijks ten minste viermaal bijeenkomt.¹⁰¹ In de periode 2017-2020 kwam de raad van advies vier tot vijf keer per jaar bijeen. Het auditcomité kwam vier tot zeven keer per jaar bijeen, de commissie ICT drie tot vier keer en de programmaraad kwam drie tot vier keer bijeen. Vanaf 2018 waren de bijeenkomsten van de programmaraad steeds samen met de raad van advies en is er in de praktijk geen aparte programmaraad. Hiertoe is gekozen omdat de onderwerpen waarop in de programmaraad en raad van advies werd gesproken in de praktijk veel overlap hebben. In 2019 is er tevens één gezamenlijke vergadering geweest van de raad van advies, auditcomité, commissie ICT en programmaraad. In dit overleg stond onder meer de data agenda overheid en de verbondenheid met het CBS op de agenda.¹⁰²

¹⁰⁰ Bestuursreglement CBS, artikel 10.

¹⁰¹ Bestuursreglement CBS, artikel 11, lid 1.

¹⁰² CBS 2020. *CBS Jaarverslag 2019*.

De onderwerpen die in vergaderingen van de raad van advies aan bod komen zijn divers. Op de agenda staan over het algemeen strategie en innovatie, programma en statistiekvoorziening, financiën bedrijfsvoering (waaronder input van de audit commissie) en ICT (waaronder input van de commissie ICT). Thema's die in de periode 2017-2020 aan bod zijn gekomen betreffen onder andere de rol van het CBS en de ruimte voor marktpartijen, de uitsplitsing van statistieken naar migratieachtergrond, toegang tot microdata, de gevolgen van de coronacrisis voor het CBS, de monitor brede welvaart en de herziening van de prestatie-indicatoren.¹⁰³

De raad van advies geeft formeel en informeel advies. Formele adviezen worden op de website van het CBS gepubliceerd. In de periode 2016-2020 zijn drie formele adviezen uitgebracht: een advies over het publicatiebeleid van het CBS (2017), een advies over het CBS Meerjarenprogramma 2019-2023 (2017), en een advies over de maatschappelijke rol van het CBS en de ruimte voor marktpartijen (2019). Hiernaast vindt veel informele advisering plaats tijdens de vergaderingen van de raad van advies, waar ook de DG CBS, plaatsvervangend DG CBS, de hoofddirecteur Strategie en Bestuursadvisering en de hoofddirecteur Bedrijfsvoering, IT en Methodologie bij aanwezig zijn. Ook tijdens vergaderingen van de auditcommissie en de commissie ICT vindt veel informele advisering plaats.

Voorts heeft de raad van advies in de periode 2016-2020 elk jaar de DG CBS positief geadviseerd over het jaarverslag en de jaarrekening. In deze periode heeft de raad van advies ook steeds positief geadviseerd over de werkprogramma's en begrotingen voor de daaropvolgende jaren.

Tot slot heeft de raad van advies in 2020 aan de minister een aanbeveling gedaan over de aanstelling van de nieuwe DG CBS. Per 1 april 2020 vertrok de heer Tjin-A-Tsoi en is de functie van DG CBS vacant gekomen. De raad van advies heeft de werving en selectie van een nieuwe DG CBS ter hand genomen. De raad van advies heeft het Bureau Algemene Bestuursdienst (ABD) verzocht deze procedure te begeleiden. Conform artikel 11 van het bestuursreglement CBS heeft de raad van advies een profielschets opgesteld. De OR en het directiebestuur van het CBS hebben hieraan een bijdrage geleverd. Op basis van de respons en de resultaten van de search heeft de ABD een longlist van kandidaten opgesteld en voorgelegd aan een vertegenwoordiging van de raad van advies. Vervolgens heeft de raad van advies een shortlist van vier kandidaten opgesteld die zijn uitgenodigd voor gesprekken met de selectiecommissie (voorzitters van de raad van advies, audit commissie, commissie ICT, de SG van het ministerie van OCW en een adviseur van de ABD). Na de gesprekken met de selectiecommissie heeft de beoogde eindkandidaat gesproken met het dagelijks bestuur van de OR en met het directiebestuur van het CBS (draagvlakgesprekken). De raad van advies heeft vervolgens een aanbeveling gedaan aan de minister van EZK voor de vervulling van deze functie. De minister heeft deze aanbeveling gevolgd en mevrouw Berg per 1 september 2020 benoemd tot DG CBS.¹⁰⁴

6.2.2. Percepties

Het CBS heeft veel waardering voor de raad van advies en de subcommissies. Daarbij is benoemd dat de leden experts zijn op hun vakgebied en een kritische, onafhankelijke blik op het functioneren van het CBS bieden. De raad van advies en subcommissies geven aan hun rol goed te kunnen vervullen, omdat zij goed worden geëquipeerd met informatie en ondersteuning vanuit de organisatie.

6.2.3. Onze bevindingen

De interne governance van het CBS is in 2017 veranderd toen de CCS werd opgeheven en een raad van advies is ingesteld. De taken en bevoegdheden van de CCS zijn daarbij geherpositioneerd: sommige taken en bevoegdheden zijn belegd bij de DG CBS, andere bij de minister van EZK en weer andere zijn vervallen omdat zij op andere wijze al voldoende zijn geborgd. Een belangrijke wijziging betreft het vaststellen van het

¹⁰³ Verslagen vergaderingen raad van advies uit de periode 2018-2020.

¹⁰⁴ CBS 2021. *Jaarverslag 2020*.

meerjarenprogramma en het werkprogramma. Met de opheffing van het CCS krijgt de DG CBS de bevoegdheid om deze programma's vast te stellen (de minister keurt de programma's goed, maar kan goedkeuring uitsluitend onthouden indien de programma's niet passen binnen de financiële en/of organisatorische voorwaarden). Ook is in de Wet op het CBS opgenomen dat de vijfjaarlijkse evaluatie in het kader van de Kaderwet zbo's gericht op doelmatigheid en doeltreffendheid van het CBS wordt uitgebreid met een evaluatie van de onafhankelijkheid van het CBS. Dit is opgenomen als extra waarborg voor de onafhankelijke statistiekproductie ten opzichte van de reeds bestaande onafhankelijkheidswaarborgen in de Europese wet- en regelgeving, de Kaderwet zbo's en de voormalige Wet op het CBS.

De raad van advies vervult de taken zoals die in de Wet op het CBS en het bestuursreglement zijn beschreven en draagt daarmee bij aan de checks & balances op het functioneren van het CBS. De raad van advies adviseert (gevraagd en ongevraagd) over onder meer de invulling en uitvoering van (wettelijke) taken, de bedrijfsvoering en ICT-vraagstukken. Ook heeft de raad van advies in 2020, bij het aftreden van de vorige DG CBS, de werving en selectie van een nieuwe DG CBS ter hand genomen. Dit heeft geresulteerd in een aanbeveling aan de minister voor een nieuwe DG CBS.

Op grond van documentenanalyse en gevoerde gesprekken komen geen signalen naar voren dat de vernieuwde interne governance onvoldoende functioneert of onvoldoende waarborgen biedt.

6.3. Checks & balances functioneren en onafhankelijkheid CBS

Checks & balances op het functioneren en de onafhankelijkheid van het CBS zijn vastgelegd in wet- en regelgeving, waaronder de Wet op het CBS, de Kaderwet zbo's, het bestuursreglement CBS, en het protocol van werkafspraken EZ-CBS. Een overzicht van alle wettelijke checks & balances op het functioneren en de onafhankelijkheid van het CBS is opgenomen in bijlage VI.

6.3.1. Feiten

Functioneren

Belangrijke wettelijke checks & balances met betrekking tot het functioneren van het CBS zijn:

- De raad van advies adviseert over het meerjarenprogramma en werkprogramma en de minister van EZK keurt de programma's goed (goedkeuring wordt uitsluitend onthouden aan het meerjarenprogramma indien dat naar het oordeel van de minister niet past binnen de financiële en organisatorische voorwaarden die zijn opgenomen in het naar aanleiding van dat meerjarenprogramma bepaalde standpunt).
- Wanneer de positie van DG CBS vacant komt, stelt de raad van advies een profielschets op, selecteert kandidaten, en doet aan de minister een aanbeveling. Tevens dient de raad van advies gehoord te worden bij schorsing en ontslag van de DG CBS.
- De raad van advies adviseert de DG CBS desgevraagd of uit eigen beweging over de uitvoering van de taken en bevoegdheden van de DG CBS.
- De minister van EZK evalueert iedere 5 jaar de doelmatigheid, doeltreffendheid en onafhankelijkheid van het CBS.
- Jaarlijks vindt een controle van de jaarrekening plaats door een externe accountant.

Hiernaast zijn een aantal aanvullende mechanismen die checks & balances vormen op het functioneren van de DG CBS, waaronder:

- De check op het volgen van de Algemeen Rijksambtenarenreglement (ARAR)/ Bezoldigingsbesluit Burgerlijke Rijksambtenaren (BBRA)/ Wet normalisering rechtspositie ambtenaren (Wnra)/cao-Rijk.
- Het toezicht van het Adviescollege Toetsing Regeldruk (ATR) op regeldruk.
- Het toezicht van de Autoriteit Persoonsgegevens (AP) op de gegevensbescherming.

Er volgen ook checks & balances uit het feit dat de DG CBS opereert binnen het kader van de Wet op de ondernemingsraden en er sprake is van een zelfstandige OR. In de OR worden werknemers van het CBS vertegenwoordigd. De OR en de DG CBS komen één keer per maand samen in een formeel overleg om de agendapunten die zijn ingediend te bespreken. Er vindt ook regelmatig informeel overleg plaats op verschillende niveaus binnen de organisatie.¹⁰⁵ Hiervoor gebruikt de OR een netwerk met een ambassadeur vanuit iedere afdeling en vanuit HR en IT. De directie toetst nieuwe plannen vaak in dit netwerk. Hiernaast voert de DG CBS ook georganiseerde overleggen met de vakbonden.¹⁰⁶

Onafhankelijkheid

Naast de onafhankelijkheidswaarborgen in de Europese wet- en regelgeving en de Kaderwet zbo's, is de onafhankelijk van het CBS op verschillende manieren geborgd in de Wet op het CBS:

- De DG CBS stelt een bestuursreglement vast (artikel 2b);
- De DG CBS stelt het meerjarenprogramma en het werkprogramma vast. De Minister kan uitsluitend goedkeuring onthouden indien dat naar het oordeel van de Minister niet past binnen de financiële en organisatorische voorwaarden (artikel 14 en artikel 15);
- De DG CBS bepaalt de methoden waarmee de in de werk- en meerjarenprogramma's opgenomen onderzoeken worden uitgevoerd en de wijze waarop de resultaten van die onderzoeken worden openbaar gemaakt (artikel 18);
- De DG CBS stelt het jaarverslag vast (na advies van de raad van advies). De minister kan wel nadere regels stellen over de inrichting van het jaarverslag (artikel 55).
- De DG CBS stelt de begroting vast (na advies van de raad van advies). De minister kan wel nadere regels stellen over de inrichting van de begroting (artikel 63) en kan goedkeuring onthouden indien de minister bezwaar heeft tegen de hoogte van het voorgetelde bedrag dat in de rijksbegroting zal worden opgenomen (artikel 65).

Ook is in de Wet op het CBS opgenomen dat het vijfjaarlijkse verslag van de doeltreffendheid en doelmatigheid van het CBS ook een verslag bevat van de onafhankelijkheid van het functioneren van het CBS (artikel 58).

Hiernaast waarborgt het CBS zijn onafhankelijkheid door in samenwerkingsovereenkomsten met andere partijen artikelen op te nemen ten aanzien van de onafhankelijkheid.

6.3.2. Percepties

Specifiek over de onafhankelijkheid van het CBS delen alle gesprekspartners het beeld dat het CBS een onafhankelijke organisatie is en zo ook door de buitenwereld wordt gezien. Als belangrijke voorwaarde wordt veelal de Wet op het CBS benoemd. Specifiek wordt dan gewezen op de onafhankelijkheid m.b.t. de keuze voor onderzoeksmethoden, totstandkoming van resultaten, en het publiceren van statistiek.

¹⁰⁵ CBS jaarverslagen 2016, 2017, 2018, 2019 en 2020.

¹⁰⁶ AEF (2016). *Het CBS in feiten en cijfers*.

Wel zijn in sommige gesprekken zorgen geuit over de volgens gesprekspartners beperkte ruimte die het CBS heeft om zelf statistieken te produceren die niet verplicht zijn en waarvoor (nog geen) financier is gevonden. Zij wijzen er dan op dat het CBS steeds minder vrije ruimte heeft om statistieken te produceren waar volgens het CBS behoefte aan is in de praktijk, beleid en/of wetenschap. Volgens gesprekspartners wordt het CBS daardoor afhankelijker van financiers. Dit is volgens gesprekspartners onwenselijk, omdat het kan voorkomen dat er statistiek is waar niet direct één voor de hand liggende financier voor is aan te wijzen, maar waar in praktijk, beleid en/of wetenschap wel behoefte aan is. Of wanneer de financier voor de statistiek niet koopkrachtig genoeg is om de statistiek bij het CBS af te nemen.

6.3.3. Onze bevindingen

Er zijn in de wet- en regelgeving diverse checks & balances op het functioneren en de onafhankelijkheid van het CBS opgenomen. In 2017 zijn diverse checks & balances geherpositioneerd als gevolg van het opheffen van de CCS en het instellen van de raad van advies. Deze checks & balances zijn belegd bij het ministerie van EZK, de DG CBS en de raad van advies. Daarmee zijn het functioneren en de onafhankelijkheid voldoende geborgd. Er bestaat geen twijfel over de onafhankelijkheid van het CBS in de statistiekproductie.

Bijlage I.

Begeleidingscommissie

Organisatie	Leden
Algemene Bestuursdienst (voorzitter begeleidingscommissie)	Dhr. Harry Paul
Ministerie van EZK (directie AEP)	Dhr. Daan van der Linde, Mw. Prys Dewkinandan, Dhr. Victor Joosen
Ministerie van EZK (directie FEZ, projectsecretaris)	Dhr. Erik de Hoog
Ministerie van EZK (directie FEZ, Eigenaaradvisering)	Mw. Anne-Mieke den Teuling
Ministerie van SZW	Dhr. Jesse Hoogenbosch
Centraal Planbureau	Dhr. Erwin Zijleman
VNO-NCW/MKB Nederland	Mw. Ramona van den Bosch

Tabel 31. Overzicht van de leden van de begeleidingscommissie voor de evaluatie.

Bijlage II. Overzicht geraadpleegde documenten

- AEF (2016). *Het CBS in feiten en cijfers*.
- Auditcomité CBS (2021). *Agenda digitale vergadering maandag 22 maart 2021*.
- [Beantwoording vragen NRC \(cbs.nl\)](#).
- Beleidsregel toegang instellingen tot microdata CBS.
- Bestuursreglement CBS.
- CBS (2013). *Strategisch meerjarenprogramma 2014-2018*.
- CBS (2016). *Strategisch meerjarenprogramma 2014-2018*, addendum.
- CBS (2017). *CBS Jaarverslag 2016*.
- CBS (2017). *Kostenstructuur CBS*.
- CBS (2018). *Besluit mandaat, volmacht en machtiging*.
- CBS (2018). *CBS Jaarverslag 2017*.
- CBS (2018). *Strategisch Meerjarenprogramma 2019-2023*.
- CBS (2019). *CBS Jaarverslag 2018*.
- CBS (2019). *CBS Kwaliteitsverklaring*.
- CBS (2019). *Kwaliteitsrichtlijnen 2019: Richtlijnen voor de Kwaliteit en Conformiteit van Statistische Processen*.
- CBS (2020). *Brief aan Auditcomité over Control Framework CBS*.
- CBS (2020). *CBS Jaarverslag 2019*.
- CBS (2020). *Kostenmodel aanvullende statistische diensten*.
- CBS (2021). *CBS Jaarverslag 2020*.
- CBS (2021). [CBS scherpt eisen aan voor toegang tot CBS-databestanden via remote access](#).
- CBS (2021). *Privacy*. Zie: <https://www.cbs.nl/nl-nl/over-ons/organisatie/privacy>.
- CBS (2021). *Samenvatting interne Q4 rapportage 2020*.
- CBS (2021). *Voortgangsrapportage naleving Regeling werkzaamheden derden CBS en Beleidsregel taakuitoefening CBS*.
- CBS (z.d.). *Raad van advies*. Zie: [Raad van advies \(cbs.nl\)](#).
- Intern document CBS: *De Planning en Controlcyclus*.
- IPSE Studies (2021). *Trends in Uitvoeringsorganisaties. Synopsis productiviteitstrends Centraal Bureau voor de Statistiek, 2004 – 2019*.
- Memorie van toelichting op Wijziging van de Wet op het Centraal bureau voor de statistiek in verband met de herpositionering van zelfstandige bestuursorganen. Zie: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-34248-3.html>.
- Protocol van werkafspraken EZ-CBS.
- Tweede Kamer, vergaderjaar 2015–2016, 34 248, nr. 8.
- Verslagen vergaderingen raad van advies uit de periode 2018-2020.
- Wet op het CBS.
- Zorg van de Zaak (2021). *Verzuim onder de loep, CBS 2020*.

Bijlage III. Gesprekspartners

Organisatie of categorie	Gevoerde gesprekken
Centraal Bureau voor de Statistiek	Verkennend gesprek: <ul style="list-style-type: none"> • Bestuursadviseur • Directeur Control en Bedrijfsadministraties
	Gesprek met directeur-generaal: <ul style="list-style-type: none"> • Directeur-generaal CBS • Directeur Strategie en bestuursadvisering • Bestuursadviseur
	Gesprek aangaande doeltreffendheid (1/2): <ul style="list-style-type: none"> • Directeur SER • Directeur Dienstverlening en informatieverstrekking • Woordvoerder • Bestuursadviseur
	Gesprek aangaande doeltreffendheid (2/2): <ul style="list-style-type: none"> • Directeur Economie, Bedrijven en Nationale rekeningen • Directeur R&D • Hoofd Gezondheid en Zorg • Chief Privacy Officer
	Gesprek aangaande doelmatigheid (1/2): <ul style="list-style-type: none"> • Bestuursadviseur • Directeur Control en Bedrijfsadministraties
	Gesprek aangaande doelmatigheid (2/2): <ul style="list-style-type: none"> • Directeur Dataservices, Research en Innovatie • Senior beleidsadviseur • Lead auditor • Regeldrukcoördinator
	Gesprek aangaande governance en onafhankelijkheid: <ul style="list-style-type: none"> • Directeur Bedrijfsvoering, IT en Methodologie • Directeur Strategie en Bestuursadvisering • Directeur statistieken quartaire sector • Secretaris raad van advies
	Gesprek met de Ondernemingsraad: <ul style="list-style-type: none"> • Voorzitter Ondernemingsraad
Raad van advies van het CBS	Gesprek met de raad van advies: <ul style="list-style-type: none"> • Voorzitter raad van advies • Secretaris raad van advies
	Gesprek met het Auditcomité en de Commissie ICT: <ul style="list-style-type: none"> • Voorzitter Auditcomité • Voorzitter Commissie ICT • Secretaris raad van advies

Klachten- en bezwarencommissies van het CBS	Voorzitter Klachtencommissie
	Voorzitter Bezwarenadviescommissie
Gebruikersraden van het CBS	Voorzitter Berichtgeversraad
	Voorzitter Gebruikersraad bedrijfseconomische statistieken
	Voorzitter Gebruikersraad macro-economische statistieken
	Voorzitter Communicatieraad
	Voorzitter Methodology Advisory Board
	Voorzitter Gebruikersraad Microdata
	Voorzitter Gebruikersraad sociale statistieken en statistieken van de leefomgeving
Ministerie van EZK (opdrachtgever en eigenaar van het zbo CBS)	Gesprek met de directie FEZ (eigenaarsrol): <ul style="list-style-type: none"> • Plaatsvervangend Secretaris-Generaal • Teamcoördinator zbo's en agentschappen • Hoofd Eigenaarsadvisering • Adviseur Uitvoeringsorganisaties
	Gesprek met de directie AEP (opdrachtgeversrol): <ul style="list-style-type: none"> • Directeur AEP • Coördinerend beleidsmedewerker • Beleidsmedewerker
Ministeries (in hun rol als afnemer van statistieken)	Groepsgesprek (1/3): <ul style="list-style-type: none"> • Ministerie van LNV • Ministerie van BZ
	Groepsgesprek (2/3): <ul style="list-style-type: none"> • Ministerie van EZK • Ministerie van Financiën • Ministerie van IenW • Ministerie van VWS
	Groepsgesprek (3/3): <ul style="list-style-type: none"> • Ministerie van OCW • Ministerie van SZW • Ministerie van IenW • Ministerie van JenV • Ministerie van BZK
Overige overheden	Groepsgesprek VNG en gemeenten: <ul style="list-style-type: none"> • Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) • Gemeente Groningen, Urban Data Center Regio Groningen • Gemeente Eindhoven, Urban Data Center Eindhoven
	Provincie Friesland
	Dienst Analyse en Onderzoek Tweede Kamer
Kennisinstituten	Groepsgesprek (1/2): <ul style="list-style-type: none"> • Centraal Planbureau (CPB) • Planbureau voor de Leefomgeving (PBL)

	<p>Groepsgesprek (2/2):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) • Nederlandse Organisatie voor toegepast-natuurwetenschappelijk onderzoek (TNO)
	Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM, schriftelijke inbreng)
Nationale samenwerkingspartners	<p>Groepsgesprek:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nederlands Bureau voor Toerisme en Congressen (NBTC) • Rijkswaterstaat (RWS)
	Instituut voor Wetenschappelijk Onderzoek Verkeersveiligheid
	Kadaster
	Nationale Politie
Aan het CBS verbonden hoogleraren	<p>Groepsgesprek (1/3):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vrije Universiteit • Technische Universiteit Eindhoven • Maastricht University • Tilburg University
	<p>Groepsgesprek (2/3):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Erasmus Universiteit Rotterdam • Maastricht University
	<p>Groepsgesprek (3/3):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Universiteit van Amsterdam • Zuyd Hogeschool
Bedrijfsleven	Expertise Center voor Marketing Insights, Onderzoek en Analytics (MOA)
	Vereniging voor Beleidsonderzoek

Tabel 32. Overzicht van gesprekspartners voor de evaluatie.

Bijlage IV. Prestatie-indicatoren

De prestatie-indicatoren van het CBS hebben een functie als (extern) verantwoordingsinstrument en als (intern) sturingshulpmiddel. Alle prestatie-indicatoren samen geven een beeld van de prestaties van het CBS, zowel op het gebied van de kerntaken als van de bedrijfsvoering.¹⁰⁷

In 2017 startte het CBS een project om de externe prestatie-indicatoren te herzien. De aanleiding daarvoor was tweeledig. Ten eerste was de bestaande set al vele jaren in gebruik. Ten tweede is in de vorige vijfjaarlijkse zbo-evaluatie van het CBS geconstateerd dat de prestatie-indicatoren geen volledig beeld meer gaven van de prestaties van het CBS en dat de streefwaarden ambitieuzer mochten zijn. Met de ingang van het nieuwe meerjarenprogramma 2019-2023 is in 2019 de nieuwe set van prestatie-indicatoren in gebruik genomen, met meer ambitieuze streefwaarden.¹⁰⁸

In de tabel hierna zijn de prestatie-indicatoren weergegeven die zowel van 2016-2018 als van 2019-2020 werden gebruikt. De twee tabellen erna geven respectievelijk weer welke overige prestatie-indicatoren alleen in de periode van 2019-2020 respectievelijk alleen in de periode van 2016-2018 werden gebruikt. Als de norm die het CBS zelf hanteert is gehaald, is het vak groen gekleurd zoals het CBS dat zelf ook doet in zijn jaarverslagen. Als de norm die het CBS zelf hanteert niet is gehaald, is het vak rood gekleurd.

Aandachtsgebied	Definitie	Streef- of referentiewaarde	Uitkomst 2016	Uitkomst 2017	Uitkomst 2018	Uitkomst 2019	Uitkomst 2020
Punctualiteit van nieuwsberichten (benaming in oude set: realisatie publicatiekalender - persberichten)	2018, 2017, 2016: Percentage op de geplande datum gepubliceerde persberichten. 2020, 2019: Percentage op de geplande datum gepubliceerde berichten	2018, 2017, 2016: 90% van de geplande persberichten is op de geplande publicatiedatum gehaald. 2020, 2019: $\geq 99\%$.	100%	100%	100%	99.75%	99.75%

¹⁰⁷ CBS (2021). *CBS Jaarverslag 2020*.

¹⁰⁸ CBS (2021). *CBS Jaarverslag 2020*.

<p>Punctualiteit verplichte leveringen aan Eurostat (benaming in oude set: Realisatie publicatiekalender - verplichte leveringen aan Eurostat)</p>	<p>2018, 2017, 2016: Percentage op de geplande datum gerealiseerde leveringen aan Eurostat.</p> <p>2020, 2019: Percentage op of voor de voorgeschreven c.q. afgesproken deadline gerealiseerde leveringen van EU-verplichtingen aan Eurostat.</p>	<p>2018, 2017, 2016: 90% van de dataleveringen aan Eurostat heeft op de geplande datum plaatsgevonden.</p> <p>2020, 2019: $\geq 99\%$.</p>	100%	98%	97%	97.6% ^a	98.5% ^b
<p>Afwijking voorlopige en definitieve cijfers BBP (benaming in oude set: Afwijking voorlopige en definitieve cijfers - economische groei)</p>	<p>2018, 2017, 2016: Het aantal keer dat de definitieve kwartaalcijfers voor de economische groei van een jaar meer dan 0,75 procentpunt afwijken van de flash-ramingen voor de kwartalen van dat jaar.</p> <p>2020, 2019: Het aantal keer dat de definitieve kwartaalcijfers voor de volumeraming BBP van een jaar meer dan 0,75 procentpunt afwijken van de flash-ramingen.</p>	<p>2020, 2019, 2018, 2017, 2016: Voor min. 3 kwartalen van een jaar is de afwijking $< 0,75$ procentpunt.</p>	Onvoldoende (2 kwartalen OK) ^c	Onvoldoende (2 kwartalen OK)	Voldoende (4 kwartalen OK)	Voldoende (4 kwartalen OK) ^c	Voldoende (4 kwartalen OK)

Hoogte van de regeldruk (benaming in oude set: Reductie enquêtedruk)	2017, 2016: Uitkomst van de jaarlijkse administratieve lasten zoals gemeten door de 'enquêtedrukmeter' (HEDM). 2018: Uitkomst van de jaarlijkse administratieve lasten. 2020, 2019: Uitkomst van de jaarlijkse bruto regeldruk zoals gemeten met de overheidsbrede meetwijze.	2017, 2016: de administratieve last door enquêtedruk voor het bedrijfsleven mag in 2014 niet meer bedragen dan de lastendruk in 2013 en wordt zoveel mogelijk gereduceerd in lijn met de doelstelling om in 2015 een reductie tussen de 20% en 30% te realiseren (peiljaar 2009). 2018: de administratieve last door regeldruk voor het bedrijfsleven \leq het voorgaande jaar. 2019: bruto lastendruk in 2017 = 22,6 miljoen 2020: P.M.	Definitief cijfer (HEDM) 2015: 15 miljoen	Definitief cijfer (HEDM) 2016: 19 miljoen	Definitief cijfer (HEDM) 2017: 19 miljoen	22,6 miljoen	22,3 miljoen
--	---	---	--	--	--	--------------	--------------

Tabel 33. Overzicht prestatie-indicatoren die zowel in de oude als de nieuwe set van prestatie-indicatoren worden genoemd (2016-2020).

- In het jaarverslag van 2019 geeft het CBS aan: redenen waarom het CBS de streefwaarde niet haalde zijn late aanlevering van brongegevens waarop het CBS zijn statistieken baseert, een IT-storing, en administratieve knelpunten met betrekking tot de planning van Eurostat. Zo werden leveringen door het CBS op de eerste werkdag wanneer de deadline op een zon- of feestdag viel door Eurostat als "te laat" geregistreerd.
- In het jaarverslag van 2020 geeft het CBS aan dat een aantal leveringen wat later heeft plaatsgevonden dan oorspronkelijk gepland. De oorzaken van de te late leveringen variëren volgens het CBS: administratieve oorzaken, te late levering van bronmateriaal door de bronhouder, persoonlijke omstandigheden van de betrokken medewerkers en vertraging in het verwerkingsproces van de betreffende statistiek.
- In het jaarverslag van 2019 staat dat in 2019 het CBS het programma vermindering bijstelling economische groei af heeft afgerond. De maatregelen uit het programma hebben ertoe geleid dat voor verslagjaar 2016, waarvoor de definitieve uitkomsten in 2019 zijn vastgesteld, net als voor de twee voorgaande jaren, is voldaan aan de streefwaarde van de prestatie-indicator voor de afwijkingen tussen de allereerste en de definitieve ramingen van het bruto binnenlands product.
- In jaarverslag 2017 geeft het CBS aan dat de lastendruk op een paar vlakken iets is gestegen. Dit wordt met name veroorzaakt door de noodzakelijke verlaging van de waarneemdrempel voor de invoer en uitvoer om met de stijgende totale handelswaarde van de vrijgestelde bedrijven, aan de in de Europese verordening gestelde dekkingseisen van de handel te kunnen blijven voldoen.

In de tabel hierna zijn de overige prestatie-indicatoren weergegeven die alleen in de periode 2019-2020 zijn gebruikt. Als de norm die het CBS zelf hanteert is gehaald, is het vak groen gekleurd zoals het CBS dat zelf ook doet in zijn jaarverslagen. Als de norm die het CBS zelf hanteert niet is gehaald, is het vak rood gekleurd.

Aandachtsgebied	Definitie	Streef- of referentiewaarde	Uitkomst 2019	Uitkomst 2020
Tevredenheid van gebruiker/opdrachtgever over het aanvullend statistisch onderzoek van het CBS	Gemiddelde van rapportcijfers die gebruikers/opdrachtgevers geven na afloop van de levering van het aanvullend statistisch onderzoek.	2020, 2019: $\geq 8,0$.	8,1	8,3
Tevredenheid van onderzoekers over microdataservices	Gemiddelde van rapportcijfers die onderzoekers geven over microdataservices (remote access).	2020, 2019: $\geq 7,8$.	7,7 ^a	7,7 ^b
Tevredenheid infoservice	Gemiddelde van rapportcijfers over de tevredenheid van de infoservice.	2020: $\geq 7,5$ 2019: n.v.t.	8,4	8,6
Gebruik van open data	Aantal unieke gebruikers van StatLine open data webservices (voor gebruik via apps en voor bulkgebruik).	2020, 2019: $\geq 1,6$ miljoen per jaar.	4,4 miljoen	7,48 miljoen
Gebruik van StatLine	Aantal unieke bezoekers StatLine.	2020, 2019: ≥ 3 miljoen per jaar.	1,93 miljoen ^c	2,4 miljoen
Gebruik van website	Aantal unieke bezoekers website.	2020, 2019: $\geq 4,8$ miljoen per jaar.	5,15 miljoen	7,45 miljoen ^d
Gebruik in de media	Aantal berichten in de media waarin het CBS wordt genoemd.	2020: $\geq 72k$ per jaar. 2019: $\geq 72k$ per kwartaal.	73,1k	75,4k

Gebruik in de Kamer	Aantal keren dat het CBS in Kamerstukken wordt genoemd.	n.v.t.	2.562	2.836
Juistheid van berichten	Percentage berichten dat is vervangen door een gecorrigeerd bericht.	2020, 2019: ≤ 0.5%.	0.6% ^e	0.8% ^f
Juistheid van de cijfers op StatLine	Aantal correcties op StatLine.	2020, 2019: ≤ 1,5% van het aantal StatLineleveringen.	3.98% ^g	1.9%
Tevredenheid van de medewerkers	Algemene tevredenheid van CBS-medewerkers met hun werksituatie	2020, 2019: ≥ 7,3.	7,4	7,6
Ziekteverzuim	Een verhoudingscijfer dat aangeeft welk percentage van de contracturen van medewerkers niet productief was wegens ziekte binnen de periode waarover wordt gerapporteerd.	2020: ≤ Verbaannorm minus 0,2% in het betreffende verslagjaar 2019: ≤ Verbaannorm minus 0,2% in het betreffende verslagjaar (4,3%).	Voortschrijdende 12 maandcijfer 5,1% ^h	Voortschrijdende 12 maandcijfer 3,9% (norm = 4,3%)
Instroom	Aantal medewerkers met nieuwe aanstelling.	2020: ≥ 5% nieuwe werknemers per jaar. 2019: ≥ 5% nieuwe werknemers per jaar (van 2.000 = 100).	142 over heel 2019 (norm 90 vte)	142 over heel 2020 (norm 90 vte)
Getrouwheid van de jaarrekening	Toestand van het financiële beheer.	2020, 2019: Financieel beheer op orde blijkend uit een goedkeurende accountantsverklaring.	Op orde	Op orde

Doelmatigheid van het CBS	Outputindex / kostenindex.	2020, 2019: min. 1,5% doelmatiger dan t-1.	> 1.5%	> 1.5%
Financiële kerncijfers van het CBS	De conformiteit van de financiële kerncijfers (exploitatie resultaat, stand liquide middelen en eigen vermogen) met de meerjarenbegroting.	2020, 2019: Een waarde per einde van het boekjaar \geq de meerjarenbegroting.	Positiever dan begroot	Positiever dan begroot
Beschikbaarheid IT-infrastructuur	100% minus 100% (downtijd als gevolg van prioriteit -1-infraverstoringen in de periode/ totale 7 x 24 uur timeframe minus geplande serviceweekend tijdbeslag per periode).	2020, 2019: \geq 99,7%.	98,8% ⁱ	99,9%
Stabiliteit IT productie	Aantal incidenten met prioriteit 1 of daarbinnen prioriteit 0. Prioriteit 1 (P1) betreft incidenten met hoge impact op de dagelijkse operatie waarbij (bedrijfskritische) systemen, applicaties of grote aantallen mensen geraakt worden, daarbinnen worden incidenten als prioriteit 0 (P0) aangemerkt als het gaat om storingen in het proces van dataverzameling, extern geleverde dienst(en) of kritieke processen/imagobepalende statistieken waarbij sprake is van minimaal één van onderstaande voorwaarden: oplostijd is dusdanig lang dat kritieke timing in het geding komt (deadlines); er is sprake van (potentiële) imagoschade; of betreft	2020, 2019: \leq 50 P1-incidenten per jaar, waarvan niet meer dan 4 P0- incidenten*.	48 incidenten waarvan 8 PO incidenten ^j	39 incidenten waarvan 4 PO incidenten

	een continuïteitsprobleem dat zich kenmerkt door meerdere kortstondige P1-storingen binnen korte periode.			
Effectiviteit IT-afdeling	Percentage van het aantal meldingen dat binnen de afgesproken tijd is opgelost.	2020, 2019: ≥ 90%.	95,3%	92,7%
Innovatieve producten	Aantal innovatieve producten op het gebied van big data op het Innovatieportaal van de CBS-website (bèta-site) in de verslagperiode.	2020, 2019: ≥ 18	14 ^k	17
Conformiteit met erkende toetsingskaders	Gecertificeerd voor de toetsingskaders: ja/nee.	2020, 2019: antwoord = ja.	Ja	Ja
Aantal bij de AP gemelde datalekken	Aantal bij de Autoriteit Persoonsgegevens (AP) gemelde datalekken.	2020, 2019: 0.	3	0

Tabel 34. Overzicht overige prestatie-indicatoren 2019-2020.

- a. In het jaarverslag van 2019 geeft het CBS aan dat de aspecten die een negatieve invloed uitoefenen op de overall-score vrijwel allemaal te maken hebben met een hoge werkdruk bij – met name – die onderdelen van de organisatie die direct contact hebben met gebruikers. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door een toegenomen volume aan geleverde diensten bij gelijkblijvende bezetting. Daarnaast speelt onzekerheid bij gebruikers over de toegang tot microdata in de toekomst naar aanleiding van de door het CBS aangekondigde externe evaluatie die in 2020 plaatsvindt.
- b. In het jaarverslag van 2020 geeft het CBS aan: aspecten die een negatieve invloed uitoefenen op de score betreffen de ICT-faciliteiten en een hoge werkdruk bij – met name – die onderdelen van de organisatie die direct contact hebben met gebruikers van microdata. Dit laatste wordt voornamelijk veroorzaakt door een toegenomen vraag bij gelijkblijvende capaciteit.
- c. In het jaarverslag van 2019 geeft het CBS aan dat er in 2019 een nieuwe versie van StatLine in gebruik is genomen. Daarnaast geeft het CBS aan dat het merkbaar is dat er in 2019 veel meer gebruikers waren van de open data-faciliteit van StatLine.
- d. In het jaarverslag van 2020 geeft het CBS aan dat er in 2020 7,45 miljoen unieke websitebezoekers waren, waarschijnlijk als gevolg van de coronacrisis.
- e. In het jaarverslag van 2019 staat dat de streefwaarde was dat minder dan 0,5% van de berichten is vervangen door een gecorrigeerd bericht. In 2019 was dat percentage 0,6%.
- f. In het jaarverslag van 2020 staat dat er in 2020 meer incidenten waren (bijvoorbeeld een onjuiste formulering in de tekst, die met een erratum werd aangepast) waardoor een overschrijding van de streefwaarde optrad.

g. In het jaarverslag van 2019 geeft het CBS aan dat de streefwaarde was dat minder dan 1,5% van het aantal StatLineleveringen gecorrigeerd was. In 2019 was dat percentage 3,98%. Deze streefwaarde is ambitieus en er is continue aandacht om het aantal correcties te beperken.

h. In het jaarverslag van 2019 geeft het CBS aan: omdat er geen eenduidige reden te geven is voor de stijging, heeft het CBS geconcludeerd dat een brede integrale aanpak vereist is. Er is daarbij meer aandacht voor het langdurige verzuim en er is meer focus op kennisuitbreiding en preventie.

i. In het jaarverslag van 2019 geeft het CBS aan: de reden waarom het CBS de streefwaarde niet heeft gehaald is dat er met name in het derde en vierde kwartaal enige grote verstoringen hebben plaatsgevonden. In juli en augustus betrof het enkele netwerkverstoringen, in september een storing aan de webdiensten (o.a. vragenlijsten) en in oktober waren de Highcharts korte tijd niet beschikbaar.

j. In het jaarverslag van 2019 geeft het CBS aan dat de reden waarom de streefwaarde voor het aantal 'prioriteit 0' incidenten niet gehaald is één-op-één te relateren is aan de verstoringen zoals hierboven genoemd bij de prestatie-indicator 'Beschikbaarheid infrastructuur'. Aangezien een deel van die verstoringen een éénmalig karakter hadden, acht het CBS voor 2020 aanvullende maatregelen niet nodig.

k. In het jaarverslag van 2019 zegt het CBS: De streefwaarde is net niet gehaald doordat er vertraging was bij de afronding van enkele beta-producten, waardoor het niet lukte om deze voor de jaargrens op de website te plaatsen.

Tot slot zijn in de tabel hierna de overige prestatie-indicatoren weergegeven die alleen in de periode 2016-2018 zijn gebruikt. Als de norm die het CBS zelf hanteert is gehaald, is het vak groen gekleurd zoals het CBS dat zelf ook doet in zijn jaarverslagen. Als de norm die het CBS zelf hanteert niet is gehaald, is het vak rood gekleurd.

Aandachtsgebied	Definitie	Streef- of referentiewaarde	Uitkomst 2016	Uitkomst 2017	Uitkomst 2018
Aantal formele correcties op publicaties -	Aantal persberichten dat met een (nieuw) persbericht wordt gecorrigeerd.	2018, 2017, 2016: Max. 3 persberichten per jaar.	1 bericht	2 berichten	3 berichten
Afwijking voorlopige en definitieve cijfers -internationale handel	Het aantal afwijkingen van meer dan 4 procent tussen de voorlopige en definitieve cijfers van de onderdelen van de 6-wekenversie van de maandcijfers van de internationale handel.	2018, 2017, 2016: Min. 80% van de verschillen bedraagt <4%.	90%	90%	92%

<p>Afwijking voorlopige en definitieve cijfers - bevolkingsgroei</p>	<p>Deelindicator jaarcijfer: de absolute afwijking van de som van de voorlopige maandcijfers van de bevolkingsgroei met het definitieve jaarcijfer. Deelindicator maandcijfers: het aantal keren dat de definitieve cijfers van de bevolkingsgroei voor de maanden van het voorafgaande kalenderjaar meer dan 4000 afwijken van de voorlopige cijfers.</p>	<p>2018, 2017, 2016: Gecumuleerd over de 12 maanden mag de afwijking niet > 16 duizend. Voor min. 8 van de 12 maanden is de afwijking van het maandcijfer < 4000.</p>	<p>Voldoende (jaartotaal: 929, alle maanden afwijking <4000)</p>	<p>Voldoende (jaartotaal: 8183, alle maanden afwijking <4000)</p>	<p>Voldoende (jaartotaal: 2926, alle maanden afwijking <4000)</p>
<p>Reductie enquêtedruk</p>	<p>2017, 2016: Uitkomst van de jaarlijkse administratieve lasten zoals gemeten door de 'enquêtedrukmeter' (HEDM). 2018: Uitkomst van de jaarlijkse administratieve lasten.</p>	<p>2017, 2016: de administratieve last door enquêtedruk voor het bedrijfsleven mag in 2014 niet meer bedragen dan de lastendruk in 2013 en wordt zoveel mogelijk gereduceerd in lijn met de doelstelling om in 2015 een reductie tussen de 20% en 30% te realiseren (peiljaar 2009). 2018: de administratieve last door regeldruk voor het bedrijfsleven mag in 2017 niet meer bedragen dan de regeldruk in 2016.</p>	<p>Voldoende</p>	<p>Voldoende</p>	<p>Voldoende</p>

Tabel 35. Overzicht overige prestatie-indicatoren 2016-2018.

a. In jaarverslag 2017 geeft het CBS aan, als vervolg op het plan van aanpak uit 2015 om het verschil tussen de flashraming en de reguliere kwartaalraming te verkleinen, in 2017 gestart te zijn met de uitvoering van een nieuw plan van aanpak. Dat plan richt zich vooral op het verkleinen van de bijstellingen tussen kwartaalramingen en jaarramingen. De uitvoering van dit plan loopt door in 2018

Bijlage V. Overzicht herpositionering taken CCS

Voormalige bevoegdheden CCS	Na inwerkingtreding wetsvoorstel
<p>1). Het vaststellen van het meerjarenprogramma en werkprogramma op voorstel van de DG CBS (huidige art. 14 t/m 17 en 25, onder c, Wet op het CBS).</p> <p>Daarna toezending aan de Minister.</p> <p>Minister brengt in overeenstemming met de ministerraad standpunt uit over de financiële en organisatorische voorwaarden die vervuld moeten worden ter verwezenlijking van het meerjarenprogramma (huidig art. 17 Wet op het CBS).</p>	<p>DG CBS stelt meerjarenprogramma en werkprogramma vast.</p> <p>Het meerjarenprogramma en werkprogramma behoeven de goedkeuring van de Minister.</p> <p>De Minister bepaalt in overeenstemming met de ministerraad een standpunt over de ter verwezenlijking van het meerjarenprogramma te vervullen financiële en organisatorische voorwaarden. Goedkeuring wordt uitsluitend onthouden indien de programma's niet passen binnen die voorwaarden.</p>
<p>2) DG CBS stelt de begroting en jaarrekening vast in overeenstemming met CCS (huidige art. 64 en 70 Wet op het CBS).</p> <p>De stukken behoeven de goedkeuring van de Minister (art. 29 en 34 Kaderwet zbo's).</p>	<p>DG CBS stelt de begroting en de jaarrekening vast.</p> <p>De begroting en jaarrekening behoeven de goedkeuring van de Minister (art. 29 en 34 Kaderwet zbo's).</p>
<p>3) Goedkeuren van het jaarverslag van de DG CBS (huidig art. 53 Wet op het CBS).</p> <p>Minister krijgt jaarverslag toegezonden (art. 18 Kaderwet zbo's).</p>	<p>DG CBS stelt jaarlijks een jaarverslag op.</p> <p>Minister krijgt jaarverslag toegezonden (art. 18 Kaderwet zbo's).</p>
<p>4) Het bevorderen van de statistische informatievoorziening van overheidswege voor praktijk, beleid en overheid (huidig art. 25, onder a, Wet op het CBS).</p>	<p>DG CBS heeft tot taak het bevorderen van de statistische informatievoorziening van overheidswege voor praktijk, beleid en overheid.</p>
<p>5) Het bevorderen van de nauwkeurigheid en de volledigheid van de van overheidswege openbaar te maken statistieken (huidig art. 25, onder b, Wet op het CBS).</p>	<p>DG CBS heeft tot taak het bevorderen van de nauwkeurigheid en de volledigheid van de van overheidswege openbaar te maken statistieken.</p>
<p>6) Erop toezien dat de verwerving van de gegevens door het CBS dusdanig geschiedt dat daaruit voortvloeiende administratieve lasten voor ondernemingen en instellingen zo laag mogelijk zijn (huidig art. 25, onder d, Wet op het CBS).</p>	<p>Vervalt</p> <p>Dat de DG CBS er zorg voor draagt dat de administratieve lasten samenhangend met de verwerving van gegevens door het CBS voor ondernemingen en instellingen zo gering mogelijk zijn, wordt geborgd door artikel 36 van de Wet op</p>

	<p>het CBS. De Minister houdt daarop toezicht. Dit toezicht vindt plaats in het kader van de in de Kaderwet zbo's en de Wet op het CBS neergelegde sturingsrelatie van de Minister jegens de DG CBS en van de bestaande aansturing en beleidsverantwoordelijkheid van EZK op het gebied van administratieve lastendruk.</p>
<p>7) Erop toezien dat het werk voor derden niet leidt tot mededinging met private aanbieders van vergelijkbare diensten die uit een oogpunt van goede marktwerking ongewenst is (huidig art. 25, onder e, Wet op het CBS).</p>	<p>Vervalt</p> <p>Dit is onderdeel van het reguliere beleid van EZK op het gebied van mededinging en het reguliere nalevingstoezicht van de Autoriteit Consument en Markt. De voor overheden geldende gedragsregels zijn opgenomen in hoofdstuk 4B van de Mededingingswet (vaak aangeduid als «wet markt en overheid»).</p>
<p>8) Toe te zien op de uitvoering door de DG CBS van de bevoegdheid tot het beschikbaar stellen van verzamelingen van gegevens ten behoeve van statistisch of wetenschappelijk onderzoek (huidig art. 25, onder f, Wet op het CBS).</p>	<p>Vervalt</p> <p>Het beschikbaar stellen van gegevens door de DG CBS dient, indien het gaat om persoonsgegevens, mede te voldoen aan de Wet bescherming persoonsgegevens. Het College bescherming persoonsgegevens (Cbp) houdt toezicht op de naleving daarvan. Met het oog daarop heeft het CBS een functionaris voor de gegevensbescherming benoemd. Deze functionaris dient in staat te zijn zijn taken onafhankelijk en naar behoren te kunnen uitoefenen en rapporteert direct aan de DG CBS.</p>
<p>9) Instemmingsrecht m.b.t. de onderzoeksafdelingen van ministeries etc waaraan (toegang tot) gegevens wordt verstrekt door DG CBS (huidig art. 41, tweede lid, onder e, Wet op het CBS)</p> <p>Tegen het al dan niet geven van de instemming staat bezwaar en beroep open.</p>	<p>Vervalt</p> <p>Alleen de DG CBS is (dan nog) bevoegd te besluiten over de verstrekking van gegevens aan onderzoeksafdelingen van ministeries etc. Hij kan over de uitoefening van deze bevoegdheid desgewenst beleidsregels vaststellen.</p> <p>Tegen een besluit van de DG CBS om al dan niet gegevens te verstrekken staat bezwaar en beroep open.</p>
<p>10) Personele bevoegdheden</p> <p>a. aanbevelingsrecht jegens de Minister bij vacature DG CBS (huidig art. 10, tweede lid, Wet op het CBS);</p> <p>b. CCS wordt gehoord voorafgaand aan schorsing of ontslag DG CBS door de Minister (huidig art. 10, derde lid, Wet op het CBS);</p> <p>c. aanbevelingsrecht jegens de Minister bij vacature in CCS (huidig art. 22, tweede lid, Wet op het CBS).</p>	<p>Bevoegdheden overgegaan op de raad van advies</p> <p>De Minister benoemt, schorst en ontslaat de DG CBS op grond van artikel 12 van de Kaderwet zbo's. De uitoefening van deze bevoegdheden geschiedt net als in de huidige situatie met inachtneming van alle geldende voorschriften, waaronder artikel 10bis van de Verordening (EU) Nr. 1175/2011 van het Europees parlement en de Raad van 16 november 2011 tot wijziging van Verordening (EG) nr. 1466/97 van de Raad over versterking van het toezicht op begrotingssituaties en het toezicht op en de</p>

	coördinatie van het economisch beleid (PbEU 2011, L306)
11) CCS wordt gehoord voordat een Minister een statistisch onderzoek start of wijzigt (huidig art. 27 Wet op het CBS).	DG CBS wordt gehoord voordat een Minister een statistisch onderzoek start of wijzigt.
12) CCS wordt gehoord inzake de aanwijzing van rechtspersonen of gegevens bij amvb (huidig art. 33, tweede en derde lid, Wet op het CBS) en inzake het stellen van nadere regels over de verstrekking van gegevens door DG CBS op gebied van volksgezondheid (huidig art. 42a, vijfde lid, Wet op het CBS)	Vervalt Conform huidige praktijk wordt (dan alleen nog) afgestemd met DG CBS

Tabel 36. Overzicht bevoegdheden CCS vóór en na inwerkingtreding wetsvoorstel. Bron: Memorie van toelichting wijziging Wet op het Centraal bureau voor de statistiek in verband met de herpositionering van zelfstandige bestuursorganen.

Bijlage VI. Overzicht checks & balances

Checks & balances	Bron
Orgaan: Minister van EZK	
Er is een raad van advies, waarvan de leden worden benoemd, geschorst en ontslagen door de minister.	Wet op het CBS artikel 20
De minister van EZK benoemt de DG CBS.	Kaderwet zbo's artikel 12
Jaarlijks stelt de DG CBS een jaarverslag op en zendt dit naar de minister van EZK. Het jaarverslag beschrijft de taakuitoefening en het gevoerde beleid (ook ten aanzien van kwaliteitszorg).	Kaderwet zbo's artikel 18
In het jaarverslag worden in ieder geval de resultaten van de operationele doelen en de prestatie-indicatoren opgenomen zoals opgenomen in het jaarplan.	Protocol van werkafspraken EZ-CBS paragraaf 3.6
Het jaarverslag geeft tevens inzicht in de administratieve lasten in dat jaar voor ondernemingen en instellingen als gevolg van de verwerving van gegevens door de DG CBS, in de voorzieningen die de DG CBS heeft getroffen met betrekking tot het zo laat mogelijk houden van administratieve lasten, en in de mate van terugdringen van de administratieve lasten.	Wet op het CBS artikel 53
De minister kan nadere regels stellen over de inrichting van het jaarverslag.	Wet op het CBS artikel 55
De minister neemt een besluit over goedkeuring van het besluit tot vaststelling van de jaarrekening en kan nadere regels stellen over de inrichting daarvan.	Kaderwet zbo's artikel 34; Protocol van werkafspraken EZ-CBS paragraaf 3.7; Wet op het CBS, artikel 73
De minister kan nadere regels stellen over aandachtspunten voor de accountantscontrole.	Wet op het CBS artikel 73
De minister van EZK dient te worden geïnformeerd over eventuele aanmerkelijke verschillen (groter dan 5%) tussen de werkelijke begrote baten en lasten dan wel inkomsten en uitgaven.	Kaderwet zbo's artikel 30; Protocol van werkafspraken EZ-CBS paragraaf 3.9
De minister van EZK bepaalt, in overeenstemming met het gevoelen van de raad van ministers en binnen zes maanden na ontvangst van het meerjarenprogramma, zijn standpunt over de ter verwezenlijking van het meerjarenprogramma te vervullen financiële en organisatorische voorwaarden.	Wet op het CBS, artikel 17
De minister van EZK keurt het meerjarenprogramma goed (goedkeuring wordt uitsluitend onthouden indien het naar het oordeel van de minister niet past binnen de financiële en organisatorische voorwaarden die zijn	Wet op het CBS, artikel 14

<p>opgenomen in het naar aanleiding van dat meerjarenprogramma bepaalde standpunt).</p> <p>In het meerjarenprogramma staat op hoofdlijnen vastgelegd welke werkzaamheden het CBS zal uitvoeren in de komende jaren. Het meerjarenprogramma bevat voorts een beschrijving van de op middellange en lange termijn te realiseren doelstellingen, de hoofdlijnen van het daarop te richten beleid en de financiële en organisatorische voorwaarden die daartoe vervuld moeten worden.</p> <p>Het meerjarenprogramma bevat mede informatie over de inventarisatie van de behoeften aan statistische producten en diensten</p>	<p>Protocol van werkafspraken EZ-CBS paragraaf 3.1</p>
<p>De minister van EZK keurt het werkprogramma goed (goedkeuring wordt uitsluitend onthouden aan het meerjarenprogramma indien dat naar het oordeel van de minister niet past binnen de financiële en organisatorische voorwaarden die zijn opgenomen in het naar aanleiding van dat meerjarenprogramma bepaalde standpunt).</p> <p>In het werkprogramma wordt vastgelegd welke werkzaamheden het CBS in een bepaald jaar zal uitvoeren, voor zover de beschikbare middelen dat toelaten. Het werkprogramma bevat een beschrijving van het belang van een statistiek voorpraktijk, beleid en wetenschap, de vraag of een statistiek noodzakelijk is op grond van Europese of andere regelgeving, een verantwoording omtrent de belangrijkste niet-gehonoreerde verzoeken om statistieken en een paragraaf met de kosten en opbrengsten van de statistieken.</p> <p>Het werkprogramma bevat mede de te realiseren operationele doelstellingen en de hoofdlijnen van het daarop te richten beleid, de streefwaarden van de prestatie-indicatoren conform de daarover gemaakte afspraken tussen het ministerie van EZK en CBS, en informatie over de inventarisatie van de behoeften aan statistische producten en diensten.</p>	<p>Wet op het CBS artikel 15</p> <p>Wet op het CBS artikel 15</p> <p>Protocol van werkafspraken EZ-CBS paragraaf 3.3.</p>
<p>De minister van EZK keurt de begroting goed (goedkeuring kan worden onthouden indien de minister bezwaar heeft tegen de hoogte van het voorgestelde bedrag dat in de rijksbegroting zal worden opgenomen).</p> <p>De minister van EZK kan nadere regels stellen over de inrichting van de begroting.</p>	<p>Kaderwet zbo's artikel 29; Wet op het CBS artikel 65</p> <p>Wet op het CBS artikel 63</p>
<p>De minister van EZK kan uitoefening van openbaar gezag opdragen en ontnemen aan het CBS.</p>	<p>Kaderwet zbo's artikel 5.</p>
<p>De minister van EZK kan nadere regels stellen over werkzaamheden voor derden.</p>	<p>'Wet op het CBS artikel 2a.</p>
<p>De minister van EZK stelt regels ten aanzien van de plaatsvervangende DG CBS.</p>	<p>Wet op het CBS artikel 5.</p>
<p>Bij ministeriële regeling worden nadere eisen gesteld in verband met het verstrekken van gegevens aan het CBS over goederenverkeer tussen lidstaten.</p>	<p>Wet op het CBS artikel 38c</p>

De minister van EZK stelt nadere regels met betrekking tot het verstrekken van gegevens ten behoeve van wetenschappelijk onderzoek op het terrein van de volksgezondheid.	Wet op het CBS artikel 42a
Kan inlichtingen opvragen aan het CBS en kan nadere regels stellen met betrekking tot de gegevensuitwisseling.	Kaderwet zbo's, artikel 20; Wet op het CBS artikel 57
De minister van EZK dient vooraf instemming te geven voor de handelingen genoemd in artikel 32 van de Kaderwet zbo's. ¹⁰⁹	Kaderwet zbo's artikel 32; Wet op het CBS artikel 68.
Het CBS heeft voor instemming met mandaatverlening de goedkeuring van de Minister.	Kaderwet zbo's artikel 8
De minister van EZK kan beleidsregels vaststellen met betrekking tot de taakuitoefening door een zbo.	Kaderwet zbo's artikel 21
De minister van EZK kan een besluit van een zbo vernietigen.	Kaderwet zbo's artikel 22
De minister van EZK kan, indien een zbo zijn taak ernstig verwaarloost, noodzakelijke voorzieningen treffen.	Kaderwet zbo's artikel 23
Evalueert iedere vijf jaar de doelmatigheid en doeltreffendheid van het functioneren van het CBS.	Kaderwet zbo's artikel 39
Het verslag bevat tevens een evaluatie van de onafhankelijkheid van het functioneren van het CBS.	Wet op het CBS artikel 58
Orgaan: Minister van EZK en minister van Financiën	
Stellen regels over het beheer en de verantwoording van financiële middelen.	Wet op het CBS artikel 67
Orgaan: Externe accountant van het CBS	
De accountant voert jaarlijks een accountantscontrole uit.	Kaderwet zbo's artikel 35.
Orgaan: Raad van advies	
De raad van advies heeft onder andere tot taak de DG CBS desgevraagd of uit eigen beweging te adviseren over de uitvoering van de taken en bevoegdheden van de DG CBS.	Bestuursreglement CBS artikel 10; Wet op het CBS artikel 20.
Wanneer de positie van DG CBS vacant komt, stelt de raad van advies een profielschets op, selecteert kandidaten, en doet aan de minister een aanbeveling.	Bestuursreglement CBS artikel 11; Wet op het CBS artikel 2a.
Schorsing en ontslag van de DG CBS vindt niet plaats dan nadat de raad van advies is gehoord.	Wet op het CBS artikel 2a.

¹⁰⁹ Het betreft de volgende handelingen:

- a. het oprichten van dan wel deelnemen in een rechtspersoon;
- b. het in eigendom verwerven, het vervreemden of het bezwaren van registergoederen;
- c. het aangaan en beëindigen van overeenkomsten tot verkrijging, vervreemding of bezwaring van registergoederen of tot huur, verhuur of pacht daarvan;
- d. het aangaan van kredietovereenkomsten en van overeenkomsten van geldlening;
- e. het aangaan van overeenkomsten waarbij het zelfstandig bestuursorgaan zich verbindt tot zekerheidstelling met inbegrip van zekerheidstelling voor schulden van derden of waarbij hij zich als borg of hoofdelijk medeschuldenaar verbindt of zich voor een derde sterk maakt;
- f. het vormen van andere fondsen en reserveringen dan de egaliseringsreserve, bedoeld in artikel 33;
- g. het doen van aangifte tot zijn faillissement of het aanvragen van zijn surséance van betaling.

De raad van advies adviseert de DG CBS over de wijze waarop de nauwkeurigheid en de volledigheid van de van overheidswege openbaar te maken statistieken kunnen worden bevorderd zodat deze voorzien in de behoeften van praktijk, beleid en wetenschap.	Bestuursreglement CBS artikel 10.
De programmaraad bereidt de adviezen op het gebied van het bevorderen van de nauwkeurigheid en volledigheid van de statistiekvoorziening voor.	Bestuursreglement CBS artikel 12
De raad van advies adviseert de DG CBS over de bedrijfsvoering van het CBS en een efficiënte besteding van middelen.	Bestuursreglement CBS artikel 10
Het auditcomité bereidt de adviezen aan de DG CBS over bedrijfsvoering, inclusief de financiële verslaglegging en het risicomanagementbeleid voor.	Bestuursreglement CBS artikel 12
Het meerjarenprogramma dient ter advisering te worden voorgelegd aan de raad van advies.	Bestuursreglement CBS artikel 10
De programmaraad bereidt de adviezen op het gebied van het meerjarenprogramma voor.	Bestuursreglement CBS artikel 12
Het werkprogramma dient ter advisering te worden voorgelegd aan de raad van advies.	Bestuursreglement CBS artikel 10
De programmaraad bereidt de adviezen op het gebied van het werkprogramma voor.	Bestuursreglement CBS artikel 12
Het jaarverslag dient ter advisering te worden voorgelegd aan de raad van advies.	Bestuursreglement CBS artikel 11
Van de adviezen doet de raad van advies melding in zijn verslag als onderdeel van het jaarverslag van het CBS. Indien de DG CBS een besluit neemt dat afwijkt van het door de raad van advies uitgebracht advies, wordt zulks met de redenen voor de afwijking vermeld in het jaarverslag.	Bestuursreglement CBS artikel 11
Orgaan: DG CBS	
Nieuw onderzoek of wijzigingen in onderzoek dat reeds plaatsvindt kan slechts ingesteld of gewijzigd worden nadat de DG CBS is gehoord.	Wet op het CBS artikel 3
De DG CBS stelt een bestuursreglement vast.	Wet op het CBS artikel 2b
De DG CBS stelt het meerjarenprogramma vast.	Wet op het CBS artikel 14
De DG CBS stelt het werkprogramma vast.	Wet op het CBS artikel 15
De DG CBS bepaalt de methoden waarmee de in de werk- en meerjarenprogramma's opgenomen onderzoeken worden uitgevoerd en de wijze waarop de resultaten van die onderzoeken worden openbaar gemaakt	Wet op het CBS artikel 18
De DG CBS stelt het jaarverslag vast	Kaderwet zbo's artikel 18
De DG CBS stelt de jaarrekening vast	Kaderwet zbo's artikel 34
De DG CBS stelt de begroting vast	Kaderwet zbo's artikel 25

Tabel 37. Overzicht check en balances op het functioneren en de onafhankelijkheid van het CBS.

KWINK

GROEP

Nassaulaan 1
2514 JS Den Haag

+31 (0)70 359 6955
info@kwinkgroep.nl
www.kwinkgroep.nl